

Împotriva tuturor provocărilor. Un studiu exploratoriu privind reziliența școlară

Analiza fenomenului de reziliență în școlile participante la
Campania UNICEF *Hai la școală!*

București 2018

Autori:

Otilia APOSTU

Magdalena BALICA

Ciprian FARTUȘNIC

Delia GOIA

Irina HORGA

Mihaela JIGĂU

Cornelia NOVAK

Andreea SCODA

Lucian VOINEA

ISBN 978-606-8966-02-1

CUPRINS

2.	ABORDĂRI TEORETICE ALE REZILIENȚEI	8
3.1.	Reziliența – Concept multidisciplinar	8
3.2.	Evoluția conceptului de reziliență: cele patru valuri de cercetare	9
3.2.1.	Primul val de cercetări	9
3.2.2.	Al doilea val de cercetări - rafinarea abordărilor metodologice	14
3.2.3.	Programe de intervenție (al treilea val de cercetare).....	15
3.2.4.	Cercetări multisistemice, procese epigenetice și neuro-biologice (al patrulea val de cercetare)	16
3.3.	Reziliența în mediul educațional.....	16
3.3.1.	Definirea rezilienței educaționale	16
3.3.2.	Factori ai rezilienței educaționale	16
3.3.3.	Programe de intervenție în spațiul educațional	17
3.	METODOLOGIA DE CERCETARE	18
4.	REZULTATELE CERCETĂRII	31
4.1.	FACTORI ȘCOLARI	31
4.1.1.	Mediu școlar suportiv	31
4.1.2.	Frecvența școlară	40
4.1.3.	Comportamentul cooperant/suportiv al elevului.....	42
4.1.4.	Participarea la activități extrașcolare	44
4.1.5.	Timpul alocat învățării și pregătirii școlare suplimentare	45
4.1.6.	Atitudinile elevilor față de învățare și față de școală	47
4.1.7.	Raportarea la note și la sarcinile de lucru	56
4.2.	FACTORI FAMILIALI	64
4.3.	FACTORI DE CONTEXT SOCIO-CULTURAL.....	77
4.4.	FACTORI INDIVIDUALI	82
4.4.1.	Abilități personale.....	83
4.4.2.	Sprijin din partea semenilor	95
4.4.3.	Abilități sociale.....	97
	ANEXA 1 Analiza pe itemi.....	103
	ANEXA 2. Evaluarea caracteristicilor de reziliență	121
	BIBLIOGRAFIE.....	122

1. CONTEXTUL CERCETĂRII

Reziliența este astăzi recunoscut ca fiind un concept adoptat de științele sociale, însă care provine din științele exacte (fizică), cu aplicație în inginerie. Inițial acest termen este utilizat în mod interșanjabil cu cel de stabilitate și reprezintă o măsură a rezistenței și elasticității materialelor. Ulterior conceptul de reziliență a ajuns să fie studiat și aplicat în domenii foarte variate precum economie, sănătate publică la management, psihologie, științe politice, dezvoltare socială și altele.

La nivel internațional activitățile de cercetare se concentrează pe integrarea ariilor independente de cercetare aflate la diferite niveluri în diferite discipline (ex. ecologie, inginerie, psihologie, științe politice, neuroștiințe etc.) pentru a oferi soluții integrate la amenințări globale, cum ar fi dezastre naturale, terorism sau încălzirea globală (Wright, Masten & Narayan, 2013).

În România abordarea rezilienței a fost promovată în primul rând din perspectiva studiilor **psihologice, cu unele aplicații în educație**, dezvoltările de la noi înscriindu-se în istoricul cercetărilor psihologice asupra rezilienței (Wright et al., 2013):

- **Primul val de cercetări:** Focus pe factori individuali. Acest val a produs primele descrieri sistematice ale fenomenului rezilienței din perspectivă pedagogică, precum și dezvoltarea unor concepte de bază și metodologii.
- **Al doilea val de cercetări:** Abordare sistemică, influențată de teoria sistemelor dinamice. Focus pe tranzațiile dintre indivizi și multitudinea de sisteme în care aceștia se dezvoltă.
- **Al treilea val de cercetări:** Focalizat pe crearea/stimularea rezilienței, prin intermediul unor programe de intervenție orientate către modificarea căilor de dezvoltare.
- **Al patrulea val de cercetări (în prezent în plină desfășurare și dezvoltare):** Înțelegerea și integrarea rezilienței de-a lungul mai multor nivele de analiză, cu atenție crescută acordată proceselor epigenetice și neurobiologice, dezvoltării creierului și modalităților în care sistemele interacționează pentru a modela dezvoltarea.

Reziliența este definită drept un proces sau fenomen care reflectă adaptarea (relativă) pozitivă în ciuda unei **traume** sau **adversități semnificative**. Este un concept supraordonat, care subsumează două dimensiuni distincte: **adversitate semnificativă** și **adaptare pozitivă**, prin urmare nefiind niciodată măsurat direct, ci inferat indirect pe baza dovezilor existenței celor două dimensiuni. (Luthar, 2014).

Adversitatea sau riscul sunt definite în termeni de probabilități statistice. O situație de risc crescut este una care în care există o probabilitate mare de adaptare defectuoasă în domenii critice (Masten, 2001) (ex. violență în comunitate, sărăcie, patologie mentală a părinților, etc.). Se poate studia un risc individual, însă rezultate mai valide sunt obținute prin studierea riscului cumulativ (indice compozit), întrucât în realitate riscurile coexistă, nu apar individual (Luthar, 2006).

Adaptare pozitivă: Reprezintă o reacție de adaptare semnificativ mai bună decât ceea ce s-ar fi așteptat dată fiind expunerea la situațiile de risc. (Luthar, 2014). De multe ori este definită în

termeni de manifestări comportamentale ale competenței sociale sau în termeni de atingere a unor etape de dezvoltare (Luthar, Cicchetti, & Becker, 2000; Masten & Tellegen, 2012). Adaptarea pozitivă trebuie să fie relevantă riscului studiat, atât din punct de vedere al domeniului evaluat, cât și al severității criteriului folosit (Luthar, 2014). De exemplu, dacă într-o comunitate există riscuri multiple pentru probleme antisociale, adaptarea pozitivă se referă la menținerea comportamentelor pro-sociale (Jain et al., 2012). În ceea ce privește severitatea criteriului, este de exemplu acceptabil în cazul copiilor expuși la traume majore să se considere drept adaptare pozitivă absența psihopatologiei, și nu excelența în adaptarea cotidiană (Luthar et al., 2000; Rutter, 2012).

Ceea ce este măsurat pentru evaluarea adaptării pozitive este **competența**, care ajunge să fie definită de-a lungul mai multor sfere, definiții prea înguste putând duce la o imagine eronată a succesului în fața adversității (Luthar, 2014). Cu alte cuvinte, adversitatea poate fi măsurată ca risc individual sau cumulativ, competența însă întotdeauna presupune măsurători ale mai multor domenii de funcționare. În unele situații este mai potrivită operaționalizarea competenței la nivelul familiei sau a comunității, nu doar la nivelul individual al copilului (Luthar, 2006).

Reziliența **nu** este o trăsătură de personalitate sau caracteristică individuală, ci un proces (Luthar, 2006), așa cum este definit mai sus. **Din acest motiv, evaluarea rezilienței cu instrumente de auto-evaluare nu este congruentă cu teoria rezilienței.**

Pentru unii autori reziliența trebuie privită ca un proces obișnuit, nu extraordinar, fiind mai puțin probabilă lipsa rezilienței, decât reziliența – o concluzie oferind o privire mai optimistă asupra dezvoltării umane (Masten, 2001).

Tabel 1 - Definiție și ilustrare a conceptelor cheie (după Margaret O'Dougherty Wright, Ann S. Masten și Angela J. Narayan, 2013)

Termen	Definiție	Exemple
Adversitate	Perturbarea funcției sau viabilității unui sistem; experiențe care amenință adaptarea sau dezvoltarea	Sărăcie; lipsa unei locuințe; maltratarea copiilor; conflict politic; dezastru
Reziliență	Adaptarea pozitivă în fața riscului sau a adversității; capacitatea unui sistem dinamic de a rezista unei perturbări sau a se recupera în urma unei tulburări	Copil din familie violentă are rezultate școlare bune, are prieteni, se comportă bine, are o relație bună cu învățătoarea; supraviețuitor al unui cutremur revine la funcționarea și dezvoltarea normală
Risc	O probabilitate crescută a unui rezultat nedorit	Șansele de a dezvolta schizofrenie sunt mai mari la persoanele care au un părinte biologic atins de această tulburare
Factor de risc	O caracteristică măsurabilă într-un	Naștere prematură; divorțul

	grup de indivizi sau în situația acestora, care prezice un rezultat negativ, în funcție de un criteriu specific de rezultate	părinților; sărăcie; boală mentală a părinților; maltratarea copiilor
Risc cumulativ	Risc crescut cauzat de: (a) prezența unor multipli factori de risc; (b) apariție multiplă al aceluiași factor de risc; sau (c) efecte acumulate ale adversității continue	Copiii din familiile fără adăpost sunt expuși adesea multor factori de risc pentru probleme ale dezvoltării, incluzând un părinte singur care nu a absolvit învățământul obligatoriu, o istorie de îngrijire precară a sănătății, școlarizare de slabă calitate, nutriție inadecvată și expunerea la multe evenimente negative, cum ar fi violența în familie sau comunitate
Vulnerabilitate	Susceptibilitate individuală (sau a unui sistem) la rezultate nedorite; diateza în modelul de psihopatologie diateză-stresor.	Copiii anxioși percep tranzițiile în școală ca fiind mai stresante; funcțiile imunitare compromise cresc susceptibilitatea la boli infecțioase
Risc proxim	Factori de risc experimentați direct de către copil	Martor la violențe; asocierea cu grupuri delincvente
Risc distal	Risc provenit din mediul unui copil, dar mediat prin mai multe procese proxime	Rată crescută a infracționalității în comunitate; inaccesibilitatea serviciilor de sănătate; recesiune
Calitate individuală, resurse din mediu: pentru factori compensatori sau promotori	O caracteristică măsurabilă într-un grup de indivizi sau în situația lor care prezice un rezultat pozitiv sau dezirabil, în mod similar pentru niveluri de risc scăzut și crescut	Abilități cognitive; parenting competent; clasă socială înaltă
Factor protectiv	Un predictor al unui rezultat mai bun, în mod special în situații de risc sau adversitate	Airbaguri în automobile; serviciul 112; terapie intensivă neonatală; asigurare de sănătate
Protecție cumulativă	Prezența mai multor factori protective în viața unui individ	Un copil dintr-un cartier sărac are părinți atenți, un cămin sigur, rude suportive, un tutore pentru școală și relații cu alți copii prosociali sau cu organizații comunitare

Competență psihosocială	Eficacitate sau capacități de a folosi în mod adaptativ resursele personale și contextuale pentru a îndeplini sarcini de dezvoltare specific vârstei	Implicarea activă a abilităților intelectuale și a relațiilor pozitive cu profesorii determină success școlar
Sarcini de dezvoltare	Praguri psihosociale sau realizări așteptate pentru persoane de diverse vârste într-un anumit context istoric sau cultural, utilizate de obicei ca și criteriu pentru a evalua cât de bine o persoană se descurcă în viață	Mersul; vorbitul; învățatul citirii; dezvoltarea prietenilor; urmarea regulilor; îngrijirea propriilor copii

În cazul cercetărilor din România lipsește o explorare sistematică a rezilienței școlare care să pună în legătură cele două dimensiuni distincte identificate mai sus ca fiind elemente-cheie în definirea rezilienței: **adversitate semnificativă** privind dezavantajul socio-economic și **adaptarea pozitivă**, privind un rezultat/o performanță școlară superioară celei așteptate.

În cazul **adversității** cercetarea de față are în vedere o situație de risc crescut în care există o probabilitate mare de adaptare defectuoasă (Masten, 2001): sărăcia și nivelul scăzut de educație al părinților. Fiind un studiu exploratoriu, va fi analizată în detaliu decizia de a studia un risc individual sau unul cumulativ (indice compozit), ținând cont de faptul că riscurile coexistă, nu apar individual (Luthar, 2006).

Adaptarea pozitivă va fi operaționalizată în termenii unor rezultate școlare măsurabile. În viitor, datele de cercetare obținute ne vor ajuta să explorăm și alte moduri de a define și măsura adaptarea. De exemplu, operaționalizarea competenței va putea fi realizată și la nivelul familiei sau al comunității, nu doar la nivelul individual al copilului.

În ceea ce privește pragul de definire a criteriului, vom avea în vedere situația înregistrată la nivel național, dar și situația rezultatelor școlare la nivelul școlilor analizate, pentru a controla efectul culturii evaluării în școlile participante la cercetare.

2. ABORDĂRI TEORETICE ALE REZILIENȚEI

3.1. Reziliența – Concept multidisciplinar

Din punct de vedere etimologic termenul “reziliență” provine din latinescul *resalire*, care înseamnă “a sări înapoi”. În domeniul științific, conceptul a fost studiat inițial în fizică, făcând referire la abilitatea unui material de a reveni la forma sau poziția inițială după ce a fost îndoit, întins sau comprimat. Ulterior conceptul rezilienței a fost studiat și aplicat în inginerie, economie, ecologie, sănătate publică, management, psihologie, științele educației, științe politice, dezvoltare

socială și altele. Fiecare dintre aceste domenii a cunoscut în timp evoluții semnificative ale cercetărilor asupra rezilienței, în același timp însă s-a făcut puțin pentru o bună comunicare interdisciplinară. Prin urmare, în prezent importante eforturi se concentrează pe integrarea ariilor independente de cercetare din diferite discipline (ex. ecologie, inginerie, psihologie, științe politice, neuroștiințe etc.) pentru a oferi soluții integrate la amenințări globale, cum ar fi dezastre naturale, terorism sau încălzirea globală (Wright, Masten & Narayan, 2013).

Întrucât studiul de față își propune să studieze reziliența în mediul școlar, decupând astfel din tabloul larg al cercetărilor asupra rezilienței, review-ul literaturii relevante este realizat din perspectiva studiilor **psihologice și educaționale**. Am ales să includem și studii psihologice, nu doar educaționale, întrucât conceptele de bază și cercetările fundamentale pentru reziliența educațională provin din domeniul psihologiei.

3.2. Evoluția conceptului de reziliență: cele patru valuri de cercetare

Studiile psihologice asupra rezilienței au cunoscut până în prezent patru valuri de cercetare, fiecare construind pe achizițiile celui premergător (Wright et al., 2013).

Primul val de cercetări cuprinde studiile inițiale, prin care cercetătorii au încercat să înțeleagă care sunt factorii asociați rezilienței. Acest val a produs descrieri ale fenomenului rezilienței, precum și concepte de bază și metodologii.

Al doilea val de cercetări a trecut dincolo de studierea factorilor asociați rezilienței, promovând o abordare sistemică, influențată de teoria sistemelor dinamice. Focusul s-a mutat pe studierea relațiilor dintre indivizi și multitudinea de sisteme în care aceștia se dezvoltă.

Al treilea val de cercetări s-a focalizat pe crearea rezilienței, prin programe de intervenție orientate către modificarea traiectoriilor de dezvoltare.

Al patrulea val de cercetări, care este în prezent în plină desfășurare și dezvoltare își propune să înțeleagă și să integreze reziliența de-a lungul mai multor niveluri de analiză, cu atenție crescută acordată proceselor epigenetice și neurobiologice, dezvoltării creierului și modalităților în care sistemele interacționează pentru a modela dezvoltarea.

În continuare vom descrie pe scurt principalele rezultate ale cercetărilor în domeniul rezilienței, organizate în funcție de valurile de cercetare care le-au produs:

3.2.1. Primul val de cercetări

a. Concepte de bază: Definire și descriere

Reziliența este definită drept un proces sau fenomen care reflectă adaptarea (relativă) pozitivă în ciuda traumei sau adversității semnificative. Este un concept supraordonat, care subsumează două dimensiuni distincte: adversitate semnificativă și adaptare pozitivă, prin urmare nefiind

niciodată măsurat direct, ci inferat indirect pe baza dovezilor existenței celor două dimensiuni (Luthar, 2014).

Reziliența nu este o trăsătură de personalitate sau caracteristică individuală, ci un proces (Luthar, 2006), așa cum este definit mai sus.

Vom descrie în cele ce urmează cele două dimensiuni necesare pentru a putea vorbi despre reziliență: adversitate și adaptare pozitivă.

- Adversitate (Risc):

Acest concept este definit în termeni de probabilități statistice. O situație de risc crescut este una care în care există o probabilitate mare de adaptare defectuoasă în domenii critice (Masten, 2001), cum ar fi violență în comunitate, sărăcie, patologie mentală a părinților și altele. Pentru ca cercetările să obțină rezultate valide este indicat să fie luați în considerare mai mulți factori de risc, prin ceea ce numește risc cumulativ (indice compozit). Motivul constă în faptul că în realitate riscurile coexistă, nu apar în mod individual (Luthar, 2006).

Trebuie să observăm că metodologic statutul socio-economic scăzut reprezintă, în sine, un risc cumulativ (sărăcie, resurse educaționale scăzute, părinți cu slab nivel de educație, probabilitate crescută de violență și infracționalitate, etc.). Prin urmare, situația de risc în care traiesc copiii care au participat la cercetare este una bazată pe un risc multiplu, însă cadrul acestei cercetări nu am calculat un indice compozit în acest sens.

- Adaptare pozitivă:

Din perspectiva studierii rezilienței, adaptarea pozitivă se referă la o adaptare semnificativ mai bună decât ceea ce s-ar fi așteptat dată fiind expunerea la situațiile de risc (Luthar, 2014). Aceasta este de multe ori definită în termeni de manifestări comportamentale ale competenței sociale sau în termeni de atingere a unor etape de dezvoltare (Luthar, Cicchetti, & Becker, 2000; Masten & Tellegen, 2012). Adaptarea pozitivă trebuie să fie relevantă riscului studiat, atât din punct de vedere al domeniului evaluat, cât și al severității criteriului folosit (Luthar, 2014). De exemplu, dacă într-o comunitate există riscuri multiple pentru probleme antisociale, adaptarea pozitivă se referă la menținerea comportamentelor pro-sociale (Jain et al., 2012). În ceea ce privește severitatea criteriului, este de exemplu acceptabil în cazul copiilor expuși la traume majore să se considere drept adaptare pozitivă absența psihopatologiei, și nu excelența în adaptarea cotidiană (Luthar et al., 2000; Rutter, 2012).

Ceea ce este măsurat pentru evaluarea adaptării pozitive este **competența**, care trebuie definită de-a lungul mai multor sfere, definiri prea înguste putând duce la o imagine eronată a succesului în fața adversității (Luthar, 2014). Cu alte cuvinte, adversitatea poate fi măsurată ca risc individual sau cumulativ, competența însă întotdeauna presupune măsurători ale mai multor domenii de funcționare. În unele situații este mai potrivită operaționalizarea competenței la nivelul familiei sau a comunității, nu doar la nivelul individual al copilului (Luthar, 2006). Remarcăm o limită importantă a studiului nostru, prin faptul că am operaționalizat relativ îngust competența, cu ajutorul rezultatelor curente într-un an școlar (media anuală). Alegerea noastră s-a bazat pe datele

disponibile și pe faptul că în literatura de specialitate, inclusiv evaluările internaționale PISA, TIMSS și PIRLS media reprezintă, în sine, o rezultantă a mai multor factori (cognitivi și non-cognitivi). Am rămas, astfel, în limitele cercetării stabilite inițial, focalizându-ne doar pe reziliența școlară.

Primul val al cercetărilor a circumscris conceptele cheie asociate fenomenului rezilienței, așa cum este studiat în primul rând din perspectivă psihologică, sintetizate de Margaret O'Dougherty Wright, Ann S. Masten și Angela J. Narayan într-un tabel în care regăsim definirea și ilustrarea acestora (Wright, Masten și Narayan, 2013)

Tabel 1 - Definire și ilustrare a conceptelor cheie (după Wright, Masten și Narayan, 2013)

Termen	Definiție	Exemple
Adversitate	Perturbarea funcției sau viabilității unui sistem; experiențe care amenință adaptarea sau dezvoltarea.	Sărăcie; lipsa unei locuințe; maltratarea copiilor; conflict politic; dezastru.
Reziliență	Adaptarea pozitivă în fața riscului sau a adversității; capacitatea unui sistem dinamic de a rezista unei perturbări sau a se recupera în urma unei tulburări.	Copil din familie violentă are rezultate școlare bune, are prieteni, se comportă bine, are o relație bună cu învățătoarea; supraviețuitor al unui cutremur revine la funcționarea și dezvoltarea normală.
Risc	O probabilitate crescută a unui rezultat nedorit.	Șansele de a dezvolta schizofrenie sunt mai mari la persoanele care au un părinte biologic ce suferă de această tulburare.
Factor de risc	O caracteristică măsurabilă într-un grup de indivizi sau în situația acestora, care prezice un rezultat negativ, în funcție de un criteriu specific de rezultate.	Naștere prematură; divorțul părinților; sărăcie; boală mentală a părinților; maltratarea copiilor.
Risc cumulativ	Risc crescut cauzat de: (a) prezența unor multipli factori de risc; (b) apariție multiplă al aceluiași factor de risc; sau (c) efecte acumulate ale adversității continue.	Copiii din familiile fără adăpost sunt expuși adesea multor factori de risc pentru probleme ale dezvoltării, incluzând un părinte singur care nu a absolvit învățământul obligatoriu, o istorie de îngrijire precară a sănătății, școlarizare de slabă calitate, nutriție inadecvată și expunerea la multe evenimente negative, cum ar fi violența în

		familie sau comunitate.
Vulnerabilitate	Susceptibilitate individuală (sau a unui sistem) la rezultate nedorite.	Copiii anxioși percep tranzițiile în școală ca fiind mai stresante; funcțiile imunitare compromise cresc susceptibilitatea la boli infecțioase.
Risc proxim	Factori de risc experimentați direct de către copil.	Martor la violențe; asocierea cu grupuri delincvente.
Risc distal	Risc provenit din mediul unui copil, dar mediat prin mai multe procese proximale.	Rată crescută a infracționalității în comunitate; inaccesibilitatea serviciilor de sănătate; recesiune.
Calitate individuală, resurse din mediu: pentru factori compensatori sau promotori	O caracteristică măsurabilă într-un grup de indivizi sau în situația lor care prezice un rezultat pozitiv sau dezirabil, în mod similar pentru niveluri de risc scăzut și crescut.	Abilități cognitive; parenting competent; clasă socială înaltă.
Factor protectiv	Un predictor al unui rezultat mai bun, în mod special în situații de risc sau adversitate.	Airbaguri în automobile; serviciul 112; terapie intensivă neonatală; asigurare de sănătate.
Protecție cumulativă	Prezența mai multor factori protectivi în viața unui individ.	Un copil dintr-un cartier sărac are părinți atenți, un cămin sigur, rude care oferă susținere, un tutore pentru școală și relații cu alți copii prosociali sau cu organizații comunitare.
Competență psihosocială	Eficacitate sau capacități de a folosi în mod adaptativ resursele personale și contextuale pentru a îndeplini sarcini de dezvoltare specifice vârstei.	Implicarea activă a abilităților intelectuale și a relațiilor pozitive cu profesorii determină succes școlar.
Sarcini de dezvoltare	Praguri psihosociale sau realizări așteptate pentru persoane de diverse vârste într-un anumit context istoric sau cultural, utilizate de obicei ca și criteriu pentru a evalua cât de bine o persoană se descurcă în viață.	Mersul; vorbitul; învățatul citirii; dezvoltarea prietenilor; urmarea regulilor; îngrijirea propriilor copii.

b. Abordări metodologice de bază

Abordările metodologice de bază au fost circumscrise în cadrul primului val de cercetări asupra rezilienței, ele fiind în continuare utilizate și în momentul de față. În literatura din domeniul rezilienței au existat două abordări principale de identificare a factorilor de protecție, respectiv de vulnerabilitate: abordarea bazată pe variabile și abordarea bazată pe persoane (Luthar, 2014). Aceste abordări sunt utilizate în general în cercetarea psihologică, nu doar în domeniul rezilienței, însă pentru scopul acestui studiu le vom prezenta cu referire la cercetările asupra rezilienței copiilor și a tinerilor.

- **Abordarea bazată pe variabile:**

Această abordare își propune să examineze relațiile dintre caracteristicile indivizilor și ale mediului acestora, care contribuie la rezultate pozitive în condiții de risc crescut (Wright et al., 2013). Metoda presupune în general eșantioane largi și eterogene și analize statistice de tipul regresiei multivariate. Un exemplu clasic este studiul lui Garmezy, Masten și Tellegen, din 1984, care a demonstrat valoarea protectivă a IQ-ului crescut: creșteri ale stresului par a-i afecta mai puțin pe copiii inteligenți decât pe cei cu un IQ mai scăzut (Luthar, 2014). Este important de precizat că aceste studii sunt de tip corelațional, deci nu poate fi inferată o relație de cauzalitate (Masten, 2001).

- **Abordarea bazată pe persoane:**

Cuprinde studii care compară grupuri de copii, categorisiți după rezultatele lor și profilul riscului. De exemplu, o cercetare care utilizează o astfel de abordare, ar putea realiza comparații între copii care trăiesc în situații de risc crescut și dovedesc competență înaltă (grup care manifestă reziliență) și grupuri de copii care trăiesc în situații de risc și manifestă competență scăzută. Aceasta a fost abordarea care a inspirat și metodologia noastră de cercetare.

Numeroase studii din ambele abordări, cu metodologii diverse au dus la descoperiri extrem de similare și consistente, ceea ce a dus la elaborarea unui set de factori corelați bunei adaptări (Wright et al., 2013). Masten (2001, 2007) a denumit acești factori “lista scurtă”, argumentând că aceștia ar putea reflecta sistemele adaptative fundamentale care susțin dezvoltarea umană.

Factori de protecție

(lista scurtă propusă de Masten 2001, 2007):

Caracteristici ale copilului

- Temperament sociabil și adaptabil al bebelușului
- Abilități cognitive bune, abilități de rezolvare de probleme, funcții executive
- Abilitate de a forma și menține relații pozitive cu egalii
- Strategii eficiente de reglare emoțională și comportamentală
- Auto-percepție pozitivă (încredere în sine, stimă de sine ridicată, auto-eficacitate)
- Perspectivă pozitivă asupra vieții (speranță)
- Credință și sentiment al sensului în viață
- Caracteristici valorizate de societate și de sine (talente, simțul umorului, atractivitate)

Caracteristici ale familiei

- Mediu familial stabil și suportiv
 - o Relații armonioase între părinți

- Relații apropiate cu îngrijitori sensibili și responsivi
- Stil parental autoritativ (crescut în căldură, structură/ monitorizare și așteptări)
- Relații pozitive între frați
- Relații suportive cu membrii familiei extinse
- Părinți implicați în educația copilului
- Avantaje socioeconomice
- Educație postsecundară a părinților
- Afilieri religioase și de credință

Caracteristicile comunității

- Nivelul de dezvoltare a cartierului în care funcționează școala (zonei de proximitate)
 - Cartier sigur
 - Nivel scăzut al violenței în comunitate
 - Locuințe cu un nivel bun de confort
 - Acces la centre de recreere
 - Aer și apă curate
- Școli cu servicii educaționale de calitate
 - Profesori bine formați și bine recompensați
 - Programe after-school
 - Resurse care susțin activități extra-școlare (ex. sport, muzică, arte)
- Oportunități de angajare în piața muncii pentru părinți și adolescenți
- Sistem bun de sănătate publică
- Acces la servicii de urgență (poliție, pompieri, ambulanță)
- Relații cu mentori adulți și egali prosociali

Caracteristici culturale sau ale societății

- Politici de protecție a copilului (munca copiilor, sănătatea copiilor și bunăstare)
- Valori și resurse direcționate către educație
- Prevenire și protecție în fața opresiunii sau a violenței politice
- Neacceptarea violenței fizice

3.2.2. Al doilea val de cercetări - rafinarea abordărilor metodologice

Cele două tipuri de abordări metodologice prezentate mai sus (abordarea bazată pe variabile și cea bazată pe persoane) sunt utilizate și în prezent, însă un aspect distinctiv al actualei generații de cercetări asupra rezilienței îl constituie atenția acordată **procesului**. Studiile își propun așadar să identifice nu doar variabilele asociate cu reziliența, ci și să ofere explicații asupra mecanismelor subiacente (Luthar, 2006, Masten & Cicchetti, 2012), adică a modalităților concrete prin care anumite variabile influențează sau determină anumite consecințe (de ex. procese mediatore, moderatoare, promotorii, compensatoare, și în cascadă, Wright et al., 2013). Această abordare dinamică, care încearcă să detecteze influențele multinivelare, este caracteristică celui de-al doilea val de cercetare, care continuă în prezent, în paralel cu al treilea și al patrulea val.

Dacă în primul val întrebarea era “De ce este un copil rezilient?”, în al doilea val întrebările vizează relațiile bidirecționale dintre copil și mediul acestuia, acordând atenție crescută diferențelor individuale în dezvoltare și variațiilor contextuale în interiorul familiilor, comunităților, societăților și perioadelor istorice (Wright et al., 2013).

Cercetătorii rezilienței au observat că **procesele subiacente rezilienței depind de context**. De exemplu, în cazul familiilor disfuncționale, atât Werner și Smith (1992), cât și Wyman (2003) au ajuns la concluzia că distanțarea afectivă și interpersonală și setarea unor așteptări scăzute față de implicarea părinților au fost relaționate cu reziliența, nu cu proasta adaptare. Werner și Smith au arătat că mulți dintre cei care au devenit adulți rezilienți s-au detașat de părinți și de frați, probabil pentru a nu risca să fie copleșiți de problemele emoționale ale familiei (Wright et al., 2013). Un alt exemplu al dovezilor pentru dependența de context a proceselor rezilienței este studiul lui Cicchetti și Rogosch (1997), care au observat că acei copii maltratați care au demonstrat pe termen lung o bună adaptare s-au bazat pe mai puține resurse relaționale și au prezentat un stil de auto-reglare emoțională mai restrictiv decât copiii care nu au fost maltratați.

Rezultatele acestor abordări contextuale sunt extrem de importante pentru informarea programelor de intervenție și pentru evitarea ajungerii la concluzii pripite despre ce anume este un proces care duce la reziliență.

În mod similar s-a constatat și importanța influențelor culturale și etnice asupra proceselor rezilienței. Din această perspectivă, cercetarea calitativă de tip etnografic este critică, în mod special în ghidarea explorării grupurilor puțin studiate până în prezent (Luthar, 2006).

Odată cu rezultatele studiilor longitudinale, a devenit tot mai clar că reziliența variază pe verticală și pe orizontală: un copil poate primi eticheta de “rezilient” la un moment dat al dezvoltării și de “nerezilient” la un alt moment sau poate fi adaptat într-un anumit context, dar nu și în altul, la același moment al dezvoltării. Modelele mai nuanțate de cercetare s-au aplecat asupra **punctelor de cotitură** din viața indivizilor și au luat în considerare **interacțiuni complexe** între o persoană în schimbare și mediu (Masten, 2012; Masten & Reed, 2002; Rutter, 2000).

3.2.3. Programe de intervenție (al treilea val de cercetare)

“Standardul de aur” al programelor de intervenție îl reprezintă experimentele cu grupuri de control randomizate, care se bazează pe modele explicite de schimbare (Wright, Masten & Narayan, 2013).

Modelele de intervenție sunt axate pe schimbarea cursului de dezvoltare al copiilor care prezintă riscul de a dezvolta psihopatologii sau alte probleme.

Aceste intervenții nu doar aplică cunoștințele obținute prin cercetarea teoretică, ci produc cunoaștere, care se întoarce către și este integrată în modelele teoretice.

Câteva exemple de programe de intervenție bazate pe dovezi (Wright, Masten & Narayan, 2013, Fergus & Zimmerman, 2005):

- *Prevenirea și reducerea comportamentelor de risc și a delincvenței: FAST Track, Seattle Social Development Project*
- *Intervenții timpurii pentru creșterea șanselor copiilor care trăiesc în sărăcie sau medii dezavantajate: Abecedarian, Head Start, Perry Preschool Project, Chicago Longitudinal Study*

- Promovarea implicării pozitive a părinților: Parent-Management Training-
- Oregon (PMTO), The Multidimensional Family Prevention project, Preparing for the Drug Free Years (PDFY), Iowa Strengthening Families (ISF), Flint Fathers and Sons program, Adolescent and Family Rites of Passage program, Familias Unidas
- Dezvoltarea generală a abilităților: Life Skills Training, The Resourceful Adolescent Program (RAP)

O recomandare al celui de-al treilea val de cercetări este de accelerare a eforturilor de conlucrare între cercetători și practicieni în realizarea studiilor de intervenție care reflectă cunoașterea prezentă și care pot fi proiectate explicit pentru a testa teoriile (Masten, 2011; Toth et al., 2011).

3.2.4. Cercetări multisistemice, procese epigenetice și neuro-biologice (al patrulea val de cercetare)

Este cel mai recent val al cercetărilor, în plină desfășurare. A apărut odată cu accesibilizarea unor noi metode de cercetare, cum ar fi evaluarea genetică, studiul structurilor și a funcțiilor cerebrale, interacțiuni sociale și noi metode statistice pentru a modela creșterea, schimbarea și interacțiunile în sisteme complexe (Wright et al., 2013).

3.3. Reziliența în mediul educațional

3.3.1. Definirea rezilienței educaționale

Cu toate că nu există la ora actuală un consens în ceea ce privește definirea rezilienței în literatura educațională, în general cercetările au urmărit elevi care în ciuda provenienței din medii dezavantajate, obțin rezultate școlare bune și foarte bune.

Studiul PISA asupra rezilienței școlare (OECD, 2011) propune două definiții ale rezilienței educaționale, din două perspective diferite:

- *din perspectivă internațională, elevul rezilient este acela care obține rezultate superioare colegilor săi, care provin din același mediu socio-economic. Din punct de vedere operațional, pentru ca un elev să poată fi numit rezilient, rezultatele sale trebuie să se încadreze în prima treime superioară, luând în considerare toate țările, după ce se ține cont de mediul socio-educational. Mediul socio-economic este considerat dezavantajat dacă se situează în treimea inferioară raportat la țara de origine. Practic un elev rezilient este unul care provine din medii dezavantajate și obține rezultate în treimea superioară, comparativ cu ceilalți elevi dezavantajați din toate țările participante la testare;*
- *din perspectivă națională, elevul rezilient este acela care provine din medii dezavantajate (treimea inferioară a statutului socio-economic) și obține rezultate în treimea superioară a rezultatelor tuturor elevilor din țară.*

3.3.2. Factori ai rezilienței educaționale

Raportul PISA asupra rezilienței școlare (OECD, 2011) arată că elevii rezilienți sunt mai motivați, mai implicați, dedică mai mult timp învățării și au mai multă încredere în ei decât cei care obțin

rezultate slabe. Rezultatele aceleași testări sugerează faptul că reziliența nu este dependentă de disciplina școlară, ci este mai degrabă o caracteristică generală a unora dintre elevii dezavantajați sau a școlilor și comunităților din care provin și care îi ajută să își depășească dezavantajul social.

După cum indică și rezultatele raportului PISA, caracteristicile elevilor rezilienți nu se rezumă la **abilitățile cognitive**, ci se regăsesc îndeosebi la nivelul **abilităților sociale și emoționale**, care reprezintă predictorii cheie ai succesului școlar în medii dezavantajate (Elias, Parker & Rosenblatt, 2005).

Dincolo de caracteristicile individuale, **factori care țin de școală și comunitate** sunt de asemenea importanți în promovarea rezilienței în medii neprivilegiate.

Menționăm astfel efectele pe care le poate avea cadrul didactic: abilitățile de reglare emoțională și de rezolvare a problemelor sociale sunt un predictor al succesului elevilor în medii dezavantajate (Elias, Parker & Rosenblatt, 2005); experiența cadrului didactic și numărul de ani petrecut cu elevii este asociată de asemenea cu succesul elevilor (Glass, 2002), situația fiind problematică în mare parte a școlilor din medii dezavantajate, care prezintă o mare fluctuație a personalului; așteptările pe care cadrul didactic le are față de realizările elevilor corelează pozitiv cu rezultatele acestora (Rosenthal & Jacobson, 1968, Rosenthal & Rubin, 1978, Gill & Reynolds, 1999, Kuklinski & Weinstein, 2001), în majoritatea școlilor din medii cu nivel socio-economic scăzut așteptările fiind însă mici.

Caracteristicile comunității, cum ar fi instabilitate, impredictibilitate sau deconectare între cultura școlară și cultura comunității sunt factori importanți care duc la reducerea probabilității de apariție a rezilienței (Elias, Parker & Rosenblatt, 2005). Crearea și menținerea parteneriatelor școală-familie-comunitate reprezintă o bună cale de încurajare a rezilienței elevilor (Țibu & Goia, 2014).

3.3.3. Programe de intervenție în spațiul educațional

- *Programe de intervenție bazate pe dovezi, care au drept scop creșterea șanselor copiilor care trăiesc în sărăcie sau medii dezavantajate (Wright, Masten & Narayan, 2013, Fergus & Zimmerman, 2005): Abecedarian, Head Start, Perry Preschool Project, Chicago Longitudinal Study*
- *Platforma CASEL (CASEL, 2003) pune la dispoziția cititorilor o listă de programe educaționale bazate pe dovezi, care pun accent pe dezvoltarea competențelor socio-emoționale pentru promovarea rezilienței. Exemple: PATHS (Promoting Alternative Thinking Strategies), Project ACHIEVE, Reach Out to Schools: Social Competency Program (Open Circle Curriculum), Caring School Community (Child Development Project).*
- *Programe de formare a cadrelor didactice: programul SOAR (Skills, Opportunities, and Recognition) formează cadrele didactice pentru a putea dezvolta și comunica standarde clare pentru elevi; Responsive Classroom, program axat pe tehnicile de predare.*
- *Parteneriate școală-familie-comunitate: Caring School Community, Parent Teacher Home Visit Program.*

În România, programele sprijinite de UNICEF România precum *Zone prioritare de educație* (pilotate încă din anul școlar 2003/2004) și cele specifice Campaniei școlare *Hai la școală!* se înscriu foarte bine în aceste abordări, beneficiind și de evaluări interne/externe.

Concluzii

Ann Masten, una dintre cele mai importante cercetătoare ale procesului rezilienței, afirmă reziliența este un proces obișnuit, nu extraordinar, fiind mai puțin probabilă lipsa rezilienței, decât reziliența, această concluzie oferind o privire mai pozitivă asupra dezvoltării umane (Masten, 2001, 2014).

Reziliența școlară, care reprezintă obiectul studiului de față depinde atât de factori care țin de elev, cât și de un număr important de factori care țin de contextul educațional în care acesta se dezvoltă, cum ar fi comportamentul, atitudinile și așteptările cadrelor didactice, cultura școlară, caracteristicile comunității și modul în care acestea rezonază sau intră în conflict cu cultura școlii.

3. METODOLOGIA DE CERCETARE

În literatura din domeniul rezilienței există două abordări principale de identificare a factorilor de protecție, respectiv de vulnerabilitate: abordarea bazată pe variabile și abordarea bazată pe persoane (Luthar, 2014).

Abordarea bazată pe variabile presupune examinarea relațiilor dintre caracteristicile indivizilor și ale mediului acestora, care contribuie la rezultate pozitive în condiții de risc crescut (Wright et al., 2013). Metoda presupune în general eșantioane largi și eterogene și analize statistice de tipul regresiei multivariate. Un exemplu clasic este studiul lui Garmezy, Masten și Tellegen, din 1984, care a demonstrat valoarea protectivă a IQ-ului crescut: creșteri ale stresului par a-i afecta mai puțin pe copiii inteligenți decât pe cei cu un IQ mai scăzut. (Luthar, 2014).

Abordarea bazată pe individ presupune o metodologie ce compară grupuri de copii, categorisiți după rezultate și profilul riscului. De exemplu, comparații între copii care trăiesc în situații de risc crescut și dovedesc competență înaltă (grup care manifestă reziliență) și grupuri de copii care trăiesc în situații de risc și manifestă competență scăzută.

Alegerea metodologică a studiului nostru este aceea de a avea o abordare bazată pe persoană/individ. În dezvoltarea metodologiei vom fi orientați de factorii pe care Masten (2001, 2007) i-a denumit “lista scurtă”, argumentând că aceștia ar putea reflecta sistemele adaptative fundamentale care susțin dezvoltarea umană:

Caracteristici ale copilului	Temperament sociabil și adaptabil Abilități cognitive bune, abilități de rezolvare de probleme, funcții executive Abilitate de a forma și menține relații pozitive cu egalii

	Strategii eficace de reglare emoțională și comportamentală Auto-percepție pozitivă (încredere în sine, stimă de sine ridicată, auto-eficacitate) Perspectivă pozitivă asupra vieții (speranță) Credință și sentiment al sensului în viață Caracteristici valorizate de societate și de sine (talente, simțul umorului, atractivitate)
Caracteristici ale familiei	Mediu familial stabil și suportiv Relații armonioase între părinți Relații apropiate cu îngrijitori sensibili și responsivi Stil parental autoritativ (crescut în căldură, structură/ monitorizare și așteptări) Relații pozitive între frați Relații suportive cu membrii familiei extinse Părinți implicați în educația copilului Avantaje socioeconomice Educație postsecundară a părinților Afilieri religioase și de credință
Caracteristicile comunității	Calitatea zonei de rezidență cartierului (zonei de proximitate) Cartier sigur Nivel scăzut al violenței în comunitate Locuințe la prețuri convenabile Acces la centre de recreere Aer și apă curate Școli eficace Profesori bine formați și bine recompensați Programe after-school Resurse recreative în școală (ex. sport, muzică, arte) Oportunități de angajare în piața muncii pentru părinți și adolescenți Sistem bun de sănătate publică Acces la servicii de urgență (poliție, pompieri, ambulanță) Relații cu mentori adulți și egali prosociali
Caracteristici culturale sau ale societății	Politici de protecție a copilului (munca copiilor, sănătatea copiilor și bunăstare) Valori și resurse direcționate către educație Prevenire și protecție în fața opresiunii sau a violenței politice Respingerea/Neacceptarea violenței fizice

Un alt aspect important al cercetării este reliefat de atenția acordată **procesului**, fiind conștienți că studiul nostru nu trebuie să se limiteze la identificarea unor variabile asociate cu reziliența în spațiul școlar, ci să ofere explicații asupra mecanismelor subiacente, de profunzime (Luthar, 2006,

Masten & Cicchetti, 2012): modalități concrete prin care anumite variabile influențează sau determină anumite consecințe (de ex. procese mediatore, moderatoare, promotorii, compensatoare și în cascadă - Wright et al., 2013). Această abordare dinamică, care încearcă să detecteze influențele multinivelare (caracteristică celui de-al doilea val de cercetare) ține cont și de faptul că reziliența variază pe verticală și pe orizontală: un copil poate primi eticheta de “rezilient” la un moment dat al dezvoltării și de nerezilient la un alt moment sau poate fi adoptat într-un anumit context, dar nu și în altul, la același moment al dezvoltării.

Cercetarea va ține cont de specificul unor modele mai nuanțate de cercetare s-au aplecat asupra **punctelor de cotitură** din viața indivizilor și au luat în considerare **interacțiuni complexe** între o persoană în schimbare și mediu (Masten, 2012; Masten & Reed, 2002; Rutter, 2000). De asemenea, cercetarea va încerca să valorifice alte cercetări relevante (de exemplul studiul PISA privind reziliența), cât și rezultatele unor programe de intervenție recente:

- *Prevenirea și reducerea comportamentelor de risc și a delincvenței: FAST Track , Seattle Social Development Project*
- *Intervenții timpurii pentru creșterea șanselor copiilor care trăiesc în sărăcie sau medii dezavantajate: Abecedarian, Head Start, Perry Preschool Project, Chicago Longitudinal Study*
- *Promovarea implicării pozitive a părinților: Parent-Management Training-Oregon (PMTO), The Multidimensional Family Prevention project, Preparing for the Drug Free Years (PDFY), Iowa Strengthening Families (ISF), Flint Fathers and Sons program, Adolescent and Family Rites of Passage program, Familias Unidas*
- *Dezvoltarea generală a abilităților: Life Skills Training, The Resourceful Adolescent Program (RAP)*

Alte opțiuni metodologice ale studiului:

- *limitarea la studiul populației în risc, fără comparații cu populații care nu sunt expuse riscului (analiza within groups, nu between groups)*
- *Cercetarea calitativă de tip etnografic este critică, în mod special în ghidarea explorării acestui grup puțin studiat până în prezent în România*
- *explorarea oportunității de a începe odată cu această cercetare un studiu longitudinal, care să studieze acest fenomen în cazul grupului țintă pentru o perioadă mai mare de timp.*

• **Obiectivele cercetării**

Obiectiv general : Definirea și analiza fenomenului de reziliență școlară în cazul elevilor care au un mediu familial dezavantajat socio-economic.

Obiectiv specific 1 : Realizarea unei definiții operaționale a conceptului de copilul rezilient în spațiul școlar care provine dintr-un mediu dezavantajat socio-economic .

Obiectiv specific 2 : Realizarea unui profil al copilului rezilient, având în vedere definiția dezvoltată în cadrul studiului (analiză cantitativă și calitativă)

Obiectiv specific 3 : Identificarea factorilor de context care contribuie la reziliență, în cazul elevilor din grupul țintă al cercetării

Obiectiv specific 4 : Elaborarea unui set de recomandări (la nivelul unității școlare și la nivel de politici) pornind de la concluziile studiului privind susținerea copiilor rezilienți sau potențial rezilienți.

Obiectiv 5: Stabilirea unei metodologii a unui studiu longitudinal cu copiii rezilienți/non-rezilienți identificați.

Principalele ipoteze ale cercetării sunt:

- Dacă dezvoltăm o definiție operațională a rezilienței în spațiul școlar putem ajunge la o înțelegere mai nuanțată a factorilor de succes și eșec școlar*
- Dacă sunt identificați factorii de context care contribuie la reziliență, pot fi dezvoltate politici la nivel de școală și la nivel de sistem care să conducă la creșterea ponderii elevilor din medii dezavantajate socio-economic care sunt rezilienți.*
- Eșantionul cercetării**

Eșantioanele care au fost cuprinse în cercetarea asupra rezilienței școlare s-au constituit la nivelul celor 32 de școli ZEP implicate în Campania UNICEF.

Loturile cuprind atât elevi din mediul urban, cât și elevi din rural, **mediul de rezidență** fiind inclus în rândul factorilor potențiali de influență asupra succesului școlar. Astfel, la nivelul celor 32 unități investigate, dintre cei 1375 elevi identificați în situație de risc de abandon, 806 sunt cuprinși în 19 unități din mediul rural, ceilalți 569 fiind cuprinși în restul de 13 unități din urban.

Pentru o evaluarea calitativă a eșantionului investigat, precizăm că, în raport cu condițiile de mediu educațional, în afara distribuției pe medii de rezidență, unitățile investigate acoperă o diversitate de caracteristici ale rețelei școlare.

Astfel, din punct de vedere al **dimensiunii**, unitățile investigate sunt școli gimnaziale cu peste 200 de elevi, 15 dintre ele funcționând în două schimburi.

Tabel 1. Distribuția unităților școlare (fără grădinițe) în funcție de dimensiune

200-300 elevi	300-400 elevi	400-500 elevi	500-600 elevi	600-700 elevi	700-800 elevi	Peste 800 elevi
3	9	9	4	2	2	3

De asemenea, procentul **cadrelor didactice calificate** din cadrul unităților selectate este de 96,7%, (proporție similară mediei pe țară - 96,6%), respectiv 95,5% în mediul rural și 98,4% în urban.

Loturile multiple de investigație cuprinse în cercetarea asupra rezilienței școlare vor fi prezentate în continuare:

- Lotul elevilor rezilienți**, selectat pe baza unui criteriu combinat:
 - proveniența din familii cu un nivel redus al veniturilor, obiectivat prin beneficierea de ajutor de șomaj;

- rezultate școlare superioare: media generala peste 7,50 în anul școlar anterior sau calificativ *bine* și *foarte bine* (pentru copiii din ciclul primar).
- **Lotul copiilor nonrezilienți** (lotul martor) cu caracteristici similare celor rezilienți din perspectiva situației economice a familiei, dar cu rezultate școlare slabe, în risc de eșec școlar.
- **Lotul constituit din persoane adulte** (părinți sau cadre didactice ale elevilor) care dețin informații despre copiii rezilienți. Acestea au fost investigate în vederea comparării autoevaluării realizate de elev cu privire la diferitele caracteristici analizate, cu evaluarea acelorași caracteristici de către persoana respectivă, considerată evaluator extern. Eșantionul evaluatorilor externi a fost constituit, astfel, ca eșantion pereche al lotului de elevi, fiecărui elev din eșantionul R, corespunzându-i un subiect din eșantionul (P).

Volumul inițial al eșantionului de elevi rezilienți, selectați de cadrele didactice din școlile ZEP pe baza celor două criterii menționate mai sus, a fost de 473. Pentru 81 dintre aceștia nu au putut fi investigate, însă, persoane adulte pereche, fapt ce a presupus reducerea eșantionului la 392 elevi. Pe lângă aceștia, cercetarea a mai cuprins 342 elevi nerezilienți și, bineînțeles, 392 persoane adulte (evaluatori externi).

Compararea celor două eșantioane de elevi (rezilienți / nonrezilienți) în funcție de criteriul *mediu de rezidență* evidențiază o concordanță statistică între distribuțiile pe medii în cazul celor 3 segmente – elevi din ciclul primar, gimnazial și total. Astfel, pe baza testului de concordanță Hi-pătrat se constată că **nu există diferențe semnificative între subeșantioanele perechi provenite din cele trei segmente**, toate valorile testului Hi-p fiind cu mult mai mici decât valoarea critică de 3,81 pentru un grad de libertate. O concluzie asemănătoare se desprinde și în cazul distribuțiilor subiecților pe vârste, valoarea coeficientului Hi-p=7,36 fiind mai mică decât valoarea tabelară de 14,1 pentru 8 grade de libertate.

Tabel 2. Distribuția elevilor în funcție de mediul de rezidență

	PRM	GIM	Total	PRM	GIM	Total
REZILIENȚI (R)						
Rural	115	87	202	50,0%	53,7%	51,5%
Urban	115	75	190	50,0%	46,3%	48,5%
Total	230	162	392	100,0%	100,0%	100,0%
NEREZILIENȚI (N)						
Rural	97	85	182	50,8%	56,3%	53,2%
Urban	94	66	160	49,2%	43,7%	46,8%
Total	191	151	342	100,0%	100,0%	100,0%
Hi-p (3,81)				0,03	0,21	0,21

Tabel 3. Distribuția elevilor în funcție de vârstă

	REZILIENȚI (R)	NEREZILIENȚI (N)	Total	REZILIENȚI (R)	NEREZILIENȚI (N)	Total
7	1	5	6	0,3%	1,5%	0,8%

8	28	21	49	7,1%	6,1%	6,7%
9	59	42	101	15,1%	12,3%	13,8%
10	80	62	142	20,4%	18,1%	19,3%
11	59	51	110	15,1%	14,9%	15,0%
12	42	47	89	10,7%	13,7%	12,1%
13	57	45	102	14,5%	13,2%	13,9%
14	32	34	66	8,2%	9,9%	9,0%
15	13	13	26	3,3%	3,8%	3,5%
16	1		1	0,3%	0,0%	0,1%
Non R	20	22	42	5,1%	6,4%	5,7%
Total	392	342	734	100,0%	100,0%	100,0%
Hi-p (14,1)						7,3 ¹

Mai jos, redăm și distribuția celor două eșantioane în funcție de clasa frecventată la momentul investigației și de genul elevilor.

Tabel 4. Distribuția elevilor în funcție de clasă

	REZILIENTȚI (R)		NEREZILIENTȚI (N)	
	Învățământ primar (PRM)			
I	55	23,9%	11	5,8%
II	78	33,9%	49	25,7%
III	86	37,4%	52	27,2%
IV	11	4,8%	79	41,4%
Total	230	100,0%	191	100,0%
	Învățământ gimnazial (GIM)			
V	45	27,8%	41	27,2%
VI	40	24,7%	43	28,5%
Vii	53	32,7%	47	31,1%
VIII	24	14,8%	20	13,2%
Total	162	100,0%	151	100,0%

Tabel 5. Distribuția elevilor în funcție de gen

	PRM	GIM	Total	PRM	GIM	Total
	REZILIEȚI (R)					
Feminin	126	98	224	54,8%	60,5%	57,1%
Masculin	104	64	168	45,2%	39,5%	42,9%
Total	230	162	392	100,0%	100,0%	100,0%
	NEREZILIEȚI (N)					
Feminin	85	78	163	44,5%	51,7%	47,7%
Masculin	106	73	179	55,5%	48,3%	52,3%
Total	191	151	342	100,0%	100,0%	100,0%

- **Rezultate așteptate**

Cercetarea urmărește:

- să dezvolte o definiție a conceptului de reziliență în spațiul școlar pornind de la situația de dezavantaj socio-economic;
- să evidențieze particularitățile elevilor rezilienți și a contextelor de sprijin;
- să contureze o metodologie specifică unui studiu longitudinal în această arie;
- să crească nivelul de conștientizare la nivelul decidenților cu privire la fenomenul de reziliență și măsurile de sprijin pentru această categorie de elevi
- **Metode și instrumente de investigație folosite – precizare privind metodologia (adaptare etc.) folosită de CYRM/Canada**

Instrumente utilizate în cadrul cercetării:

1. Chestionar elev ciclul primar
2. Chestionar elev ciclu gimnazial
3. Chestionar persoana informata
4. Ghid focus grup școală (context, politici de sprijin)
5. Structură Studiu de caz - Ghid intervi cu familia - Ghid interviu persoana de sprijin/incredere - Date suplimentare copil si persoana informata
6. Fisa scolii – identificarea copiilor rezilienți

- **Evaluarea instrumentelor: fidelitate (Alfa Cronbach)**

Chestionarele adresate elevilor rezilienți și nonrezilienți din ciclul primar și gimnazial, precum și persoanelor celor mai informate cu privire la situația elevilor rezilienți au fost proiectate în paralel, conținând itemi de evaluare similari, cu minime adaptări în funcție de specificul populației căreia i-au fost adresate.

Potențialii factori care permit o adaptare pozitivă la elevi au fost selectați pe baza informațiilor furnizate de o serie de cercetări în educație pe tema factorilor de succes și rezilienței școlare.

Instrumentele de evaluare elaborate se centrează astfel asupra a patru grupări importante de factori cu posibile influențe în ceea ce privește reziliența:

- factori școlari;
- factori familiali;
- factori de context;
- factori individuali.

Din analiza realizată asupra celor 4 grupări a rezultat un număr de aproximativ 60 de caracteristici / aspecte cu potențial rol de facilitare a succesului școlar al elevilor proveniți din medii familiale

defavorizate socio-economic. Caracteristicile respective, operaționalizate în itemii chestionarului de evaluare și cuprinse în cele 4 grupări de factori, au fost defalcate în alte 12 grupe pe care le-am denumit în mod convențional domenii de analiză.

Grupe de factori	Domenii de analiză
1. Factori școlari	(1) Mediul școlar suportiv
	(2) Frecvența școlară
	(3) Comportament cooperant
	(4) Activități extrașcolare
	(5) Pregătire suplimentară; timp alocat învățării
	(6) Atitudini / Percepții față de învățare și școală
	(7) Atribuirii privind învățarea
2. Mediul familial	(8) Mediul familial
3. Factori de context	(9) Factori de context
4. Factori individuali	(10) Abilități personale
	(11) Sprijin din partea semenilor
	(12) Abilități sociale

Așa cum a mai fost menționat, unul dintre principalele obiective ale prezentului studiu îl reprezintă conturarea unui profil al elevului rezilient, al copilului care obține performanțe școlare superioare în condiții de defavorizare socio-economică. Acest obiectiv presupune validarea caracteristicilor / criteriilor / condițiilor de succes reținute de studiu, realizată, din punct de vedere statistic, prin analiza de itemi.

Analiza de itemi are la bază variabilitatea răspunsurilor, respectiv gradul de împrăștiere a acestora în raport cu opinia majoritară. Astfel, determinarea valorii medii, ca indicator care reprezintă tendința centrală a opiniilor referitoare la caracteristica evaluată, trebuie însoțită de analiza gradului de împrăștiere a valorilor individuale față de această medie (abaterea de la medie), respectiv de verificarea omogenității datelor din care s-a calculat media. Verificarea se referă la reprezentativitatea mediei pentru populația respectivă, altfel spus, verificarea mediei și dispersiei ca fiind valorile tipice pentru seria de date analizată.

Pornind de la condiția de omogenitate, respectiv cea a unei împrăștieri maxime de 35% față de medie, variabilitatea asigură un prim pas în selectarea obiectivă a factorilor semnificativi de influență, separându-i pe cei esențiali (care indică o populație omogenă) de cei întâmplători în raport cu caracteristica studiată, relevați de o împrăștiere mai mare de la medie.

În cazul studiului de față analiza de itemi a presupus:

- **Determinarea coeficientului de variație pentru toți itemii primari**, calculat ca raport între media și abaterea medie a seriei; caracteristicile reținute ca factor de succes sunt cele cu coeficient de variație de până la 35%. Se asigură astfel reprezentativitatea mediei corespunzătoare fiecăreia dintre cele două populații investigate (rezilienți /nonrezilienți), ambii coeficienți de variație calculați pentru o anumită caracteristică trebuind să se situeze sub valoarea de 35%.

- **Identificarea celor mai importante caracteristici care facilitează fenomenul de reziliență**, realizată prin reținerea din totalul caracteristicilor reprezentative (bazată pe analiza de reprezentativitate) a celor care înregistrează diferențe semnificative între mediile corespunzătoare elevilor rezilienți, respectiv nonrezilienți. Compararea mediei caracteristicii / criteriului în cazul populației de rezilienți cu media aceleiași caracteristici în cazul populației de nonrezilienți s-a realizat pe baza testului Z.
- **Evaluarea modului de corelare a itemilor definitorii pentru un domeniu, între ei și cu valoarea totală pe domeniu**, având în vedere scopul comun (caracteristicile domeniului) al proiectării acestora. Considerând că mesajele conținute de fiecare item (respectiv de caracteristicile evaluate) trebuie să răspundă scopului pentru care a fost proiectat domeniul, dar și utilizării unei scale de evaluare restrânse (de trei trepte), apreciem că cea mai importantă corelație este cea dintre fiecare caracteristică și totalul rezultat pe domeniu.
- **Analiza consistenței interne a caracteristicilor care definesc un domeniu al factorilor de succes (care facilitează reziliența)**. Analiza se utilizează în cazul agregării / grupării unor itemi (caracteristici) care reprezintă domeniul respectiv. Consistența internă a itemilor (verificată pe baza testului statistic Alpha-Cronbach) reprezintă proprietatea lor de a corela cu obiectivul global (domeniul supus evaluării). Din punct de vedere teoretic, pentru a aprecia itemul ca fiind relevant scopului propus, acesta trebuie să coreleze atât cu alți itemi, cât și cu valoarea globală pe domeniu. Consistența internă a itemilor se verifică pe baza raportării coeficientului Alpha-Cronbach (**AC**) calculat, la valoarea lui teoretică. O valoare mai mică de 0,5 a consistenței este inacceptabilă, pentru intervalul 0,5-0,6 consistența este apreciată ca foarte scăzută, cele mai bune situații fiind cele care încep cu valoarea 0,8. O valoare ceva mai mică a coeficientului de consistență internă nu trebuie să conducă, în mod obligatoriu, la eliminarea itemului/itemilor aparent necorespunzători. Este necesară, însă, o reverificare a itemului în scopul unor eventuale ameliorări, urmată de o nouă testare statistică.

Referitor la **factorii care definesc un domeniu** trebuie menționat că nu există un număr teoretic/optim de astfel de factori care trebuie investigați. În realitate, pe măsura creșterii numărului de factori ce definesc un domeniu/o grupare devine tot mai dificilă corelarea acestora între ei. În principiu, dacă se urmărește un obiectiv comun, este mai eficient de analizat un grup relativ restrâns de itemi care să definească însă domeniul respectiv. În cazul studiului de față, care își propune conturarea unui profil al elevului rezilient, este importantă cuprinderea a cât mai multor criterii de definire a acestui profil. Din acest motiv, deși în analiza corelației este cuprinsă matricea completă a corelațiilor perechi, cea mai importantă pentru definirea profilului o reprezintă corelarea factorilor cu rezultatul total pe domeniu.

Asemănător grupării unor itemi de diferite tipuri într-o variabilă comună, analiza consistenței interne impune, în vederea agregării, o uniformizare a scalelor de evaluare, condițiile aplicării testului fiind ca atât itemii constituenți, cât și itemul final agregat să permită determinarea variabilității (sau dispersiilor). În prezentul studiu, analiza consistenței interne a caracteristicilor pe domenii s-a realizat pe baza itemilor de evaluare a opiniilor pe o scală ordinală de trei trepte. Consistența internă reprezentând un procedeu de evaluare a contribuției comune a factorilor cuprinși într-un domeniu, aceasta s-a calculat atât prin corelarea itemilor între ei, cât și cu valoarea totală pe domeniu.

Analiza consistenței interne a itemilor, prezentată în detaliu în Anexa 1, permite următoarele constatări:

- **Majoritatea itemilor reprezintă caracteristici reprezentative pentru fiecare dintre cele patru segmente de populație analizate (elevii pe grupe de vârstă /niveluri de învățământ și pe categorii de performanță – rezilienți /nonrezilienți), înregistrând variabilități de sub 35%. Având în vedere faptul că valorile sunt rezultatul unei selecții mai puțin riguroase a subiecților în vederea constituirii eșantionului, în această primă etapă a studiului am acceptat o reprezentativitate extinsă a mediei, limita de variabilitate utilizată fiind de 50%. În condițiile valorii maxime de 46% a coeficientului de variație la nivelul tuturor segmentelor investigate, se poate afirma că din punct de vedere al variabilității, au fost reținute toate caracteristicile în lista factorilor de influență, pentru toate segmentele de populație evaluate.**
- Potrivit testului Z de **diferență între medii, în cazul majorității itemilor s-au înregistrat diferențe semnificative între opiniile exprimate de elevii de vârstă învățământului primar și elevii din grupa de vârstă specifică gimnaziului**, atât în cazul elevilor **rezilienți (R) (coloana 12)**, cât și în cazul elevilor **nerezilienți (coloana 13)**, valorile Z obținute fiind mai mari decât valoarea critică de 1,96.
- Din corelarea domeniilor evaluate cu itemii constituenți s-a constatat că **toate corelațiile sunt semnificative, itemii corespunzând obiectivului evaluat**. Singurul criteriu care s-a dovedit nerelevant pentru domeniul respectiv îl reprezintă itemul ITo6-10 (*Când învăț, nici nu știu cum trece timpul*) în cazul elevilor de vârstă ciclului gimnazial: valoarea coeficientului de corelație este de $r=0,043$, itemul prezentând corelații negative cu toți ceilalți 13 itemi ai domeniului. Este de menționat, însă, semnificația tuturor coeficienților de corelație rezultați din calcul, informație rezultată pe baza comparării valorilor rezultate cu valoarea critică a coeficientului (valoarea critică în cazul unui eșantion de 300 de subiecți este mai mică de 0,137).
- Evaluarea influenței factorilor vârstă, mediu de rezidență și gen, realizată prin analiza diferenței Z între medii și a corelațiilor în cadrul fiecărui segment de populație (segmentul fiind definit de elevii de vârstă ciclului primar / gimnazial, proveniți din urban /rural, de gen masculin /feminin) a evidențiat diferențe semnificative între cele două categorii de populație – rezilienți / nonrezilienți, în cazul majorității indicatorilor.
- Valorile coeficienților Alpha-Cronbach relevă consistența internă a caracteristicilor pentru aproape toate domeniile, valorile acestuia fiind cuprinse între aproximativ 0,7-1,0. Cu alte cuvinte, se poate afirma atât despre instrumentul utilizat pentru studiul rezilienței, în ansamblu, cât și despre diversele criterii /caracteristici pe care acesta le conține că surprind cu fidelitate realitatea investigată. O singură excepție se înregistrează în cazul domeniului *Atribuire privind învățarea* (0,48) la elevii de vârstă învățământului primar. În acest caz este probabil necesară redefinirea itemului, reformularea / adecvarea acestuia la capacitatea de înțelegere a subiecților, specifică vârstei.
- Analiza statistică a itemilor a permis realizarea unui inventar al caracteristicilor / criteriilor / aspectelor care conturează profilul elevului rezilient, precum și al celor care s-au dovedit mai puțin relevante sub acest aspect (Anexa 2).

- **Prelucrarea și analiza statistică a datelor**

1. Diferitele aspecte și caracteristici pe care încearcă să le surprindă majoritatea itemilor cuprinși în chestionare sunt evaluate pe o scală ordinală, cel mai frecvent cu 3 trepte. Ca urmare, rezultatele sunt prezentate în **distribuția procentuală a răspunsurilor pe scala de evaluare**, ceea ce permite analiza individuală a caracteristicii respective.

În vederea identificării unor tendințe medii la nivel de eșantion, pentru realizarea de corelații / comparații / grupări / agregări ale diverselor caracteristici (difícil de realizat între distribuții procentuale) s-a procedat la asimilarea scalei ordinale cu o scală de tip cantitativ, prin atribuirea unor scoruri de echivalare a celor trei trepte. În cazul nostru, scala de evaluare de trei trepte corespunzătoare itemilor analizați a fost echivalată cu valorile cantitative de 1-3 puncte.

Astfel, pe baza scorurilor de echivalare s-a procedat la determinarea unor niveluri medii ale diferitelor caracteristici / variabile la nivelul populației investigate (elevi / evaluatori), reprezentate de **scorul mediu** calculat pentru fiecare dintre acestea. Un indicator mai expresiv în raport cu aspectul evaluat am considerat un al doilea indicator general – **scorul mediu exprimat procentual**. După cum rezultă și din denumire, acesta reprezintă ponderea scorului mediu în totalul celor 3 puncte posibil de realizat la itemul respectiv. În exemplul de mai jos se poate observa că scorul mediu calculat (media ponderată) pentru elevii rezilienți este de 2,842 și pentru nonrezilienți – 2,711, iar scorul mediu exprimat procentual (din totalul de 3 puncte) – 94,7%, respectiv 90,4%.

Tabel 6. Ex.: Te simți în siguranță în timpul petrecut la școală?

	Deloc / Foarte rar	Uneori	Foarte des	NonR	Total	Scor mediu	Scor mediu (în %)
Scoruri	1	2	3	0		Medie	
Rezilienți	2,8%	7,1%	89,0%	1,0%	100,0%	2,842	94,7%
Nonrezilienți	3,2%	18,1%	77,2%	1,5%	100,0%	2,711	90,4%

Utilizarea scalei cantitative a permis și aplicarea unor teste de semnificație privind diferența dintre medii (test Z), procedând la compararea diferenței dintre media răspunsurilor oferite de către elevii de vârstă învățământului primar cu cele ale elevilor de vârstă corespunzătoare gimnaziului, pentru fiecare dintre cele două segmente de populație analizate – rezilienți / nonrezilienți, precum și a semnificației diferenței dintre răspunsurile elevilor rezilienți și cele ale elevilor nonrezilienți, indiferent de vârstă / nivel de educație. Având în vedere că în practica sondajelor s-a convenit că nivelul probabilității cu care se fac estimările să nu fie mai mic de $p=95\%$ (0,95), compararea s-a făcut cu valoarea de 1,96 a coeficientului Z, corespunzătoare pragului de semnificație de 5% (1-p.)

2. În vederea identificării caracteristicilor ce conturează profilul elevilor rezilienți, pe lângă tipul de analiză statistică menționat mai sus, s-a procedat și la definirea unui indicator dihotomic / binar care indică apartenența (DA / 1) sau neapartenența (NU / 0) la grupul respectiv, din perspectiva caracteristicii / aspectului / criteriului analizat.

Pentru echivalarea scalei de evaluare de 3 trepte utilizată în chestionar cu scala dihotomică, varianta DA a preluat răspunsul Deseori, iar varianta NU răspunsurile Uneori și Rareori.

În acest mod s-a putut determina:

- procentul elevilor în cazul cărora se confirmă apartenența la grupul de rezilienți, pentru fiecare aspect /caracteristică investigată;
- numărul de criterii / caracteristici /aspecte întrunite de elevi, ca sumă a răspunsurilor 1, respectiv a răspunsurilor care indică apartenența la grupul copiilor rezilienți.

3. Determinarea unui **indice de succes**, ca indicator care reprezintă manifestarea mai multor factori/caracteristici/aspecte ce pot determina fenomenul de reziliență a constituit un alt demers în cadrul prelucrării și analizei statistice a datelor. Indicii de succes au fost determinați ca indicatori intermediari pe cele 12 domenii utilizate în analiza fenomenului (mediul școlar suportiv, frecvența școlară, activități extrașcolare, timpul de pregătire a temelor, mediul familial etc.) și la nivel global (general). Construirea acestuia a presupus agregarea tuturor criteriilor/aspectelor utilizate în evaluarea domeniului respectiv. Problema privind agregarea tuturor variabilelor definitorii o constituie, însă, diversitatea modalității de exprimare a acestora.

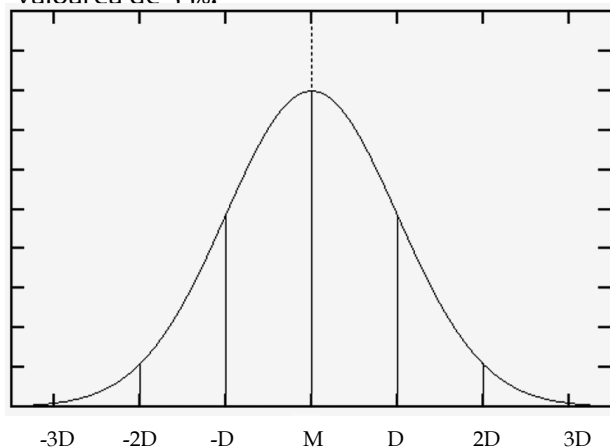
Dacă în cazul variabilelor cantitative de același tip analiza permite determinarea unei valori medii, ca tendință generală a grupului analizat, în cazul variabilelor cantitative măsurate diferit, inclusiv al variabilelor calitative rezultate din echivalarea scalei ordinale sau dihotomice, în loc de însumare (medie) analiza de grup necesită un procedeu de agregare. Diversitatea variabilelor care reprezintă indicatorii ce trebuie agregați (evaluări procentuale pe scală ordinală, variabile dihotomice, variabile cantitative) a impus o uniformizare prealabilă a modalității de exprimare a acestora, demers care a presupus **standardizarea seriilor de date**, respectiv **utilizarea unei variabile comune**. (Standardizarea este un procedeu care conduce la o scală comună tuturor variabilelor implicate, permițând realizarea de operații cu acestea).

Cea mai uzuală variantă a standardizării o reprezintă transformarea variabilelor cantitative (x) în variabile $Z = (x - x_m)/D$, obținând variabile cu media zero și dispersia 1. Având în vedere că variabila Z ia valori în dreapta și stânga mediei (zero), deci și valori negative, am ales standardizarea Hull rezultată din translatarea variabilelor Z pe o scală comună de 0-100 puncte, prin relația $H = 50 + 14Z$, variabile cu media $M = 50$ și abaterea $D = 14$.

Distribuția ideală (normală / Gauss) este o curbă simetrică față de valoarea mediei M , valoarea modală (scorul cu numărul cel mai mare de frecvențe) fiind aceeași cu media. Prin calcul s-a stabilit că, în cazul curbei normale, cele două arii din dreapta, respectiv stânga mediei (între media M și D) cuprind fiecare câte aproximativ o treime din populație (în total un procentaj de 68,26% din populație), între medie și $2D$ este cuprinsă 95,45% din totalul populației, iar între medie și $3D$ se regăsește 99,73% din total, deci aproape întreaga populație.

Dacă media M este indicatorul care indică tendința seriei de date, abaterea standard D este indicatorul care măsoară cel mai bine gradul de împrăștiere a valorilor seriei de date față de medie.

Raportul D/M este indicatorul care măsoară gradul de împrăștiere, cunoscut ca variabilitate a seriei. În cercetările experimentale se consideră ca populație omogenă, în care media este reprezentativă pentru colectivitatea analizată, situația în care variabilitatea D/M să nu depășească valoarea de 35%.

Proprietățile prezentate sunt caracteristici ale oricăror serii de date, dar în cazul variabilei Z, respectiv a variabilei Hull, cei doi parametri (media și dispersia) au valori ($M=50$, $D=14$) stabilite de formula de translație.

În cadrul analizei noastre, standardizarea permite agregarea variabilelor și determinarea indicelui mediu pentru respectiva grupare. Distribuția valorilor rezultate din media valorilor standardizate pentru fiecare subiect, indică poziția acestuia pe scala Hull (0-100) în raport cu media.

Sub aspect metodologic, coeficienții relației de calcul s-au stabilit pe baza asimilării scalei cantitative cu scala ordinală de evaluare și determinarea parametrilor statistici (medie și dispersie) aferenți distribuțiilor rezultate.

Alte precizări necesare:

- Modelul propus presupune organizarea variabilelor în condițiile unui mesaj logic comun și utilizarea unui sistem comun de exprimare (unitate de măsură comună).
- O primă verificare care s-a impus a fost verificarea reprezentativității mediei obținute, dat fiind că o medie caracterizează cu adevărat o populație dacă populația respectivă este omogenă sub aspectul caracteristicii analizate (valorile individuale trebuie să fie cât mai apropiate de valoarea medie rezultată); din punct de vedere statistic acest fapt presupune asigurarea unei variabilități de până la 35% (nivelul coeficientului de variabilitate de $Cf.var. < 35\%$).
- Spre deosebire de tehnicile uzuale de selectare a factorilor / criteriilor, pe baza investigării prealabile a legăturii statistice (corelației) între variabile, natura variabilelor abordate de studiu este de tip calitativ, selectarea factorilor de influență realizându-se pe baza experienței unor cercetări anterioare în domeniu.

- **Limitele cercetării**

Principalele limite ale cercetării noastre țin de lotul de elevi pe care l-am utilizat ca eșantion. Fiind vorba despre date dificil de colectat, cercetarea s-a sprijinit pe relația de încredere pe care echipa de cercetare o are cu rețeaua școlilor participante la proiectul Educație Incluzivă de Calitate, promovat de UNICEF România. Fiind o cercetare exploratorie, ne așteptăm ca demersuri viitoare, realizate pe eșantioane reprezentative de elevi pentru diferite niveluri educaționale să ofere șansa verificării și a aprofundării rezultatelor de cercetare la care am ajuns.

Alte limite țin de modelul operațional utilizat privind reziliența și de disponibilitatea unor date de încredere/obiective cu privire la statutul socio-economic al elevilor participanți la cercetare.

4. REZULTATELE CERCETĂRII

4.1. FACTORI ȘCOLARI

Conform definiției de lucru utilizate în cercetarea de față, elevii rezilienți sunt cei care, în ciuda provenienței din medii dezavantajate, obțin rezultate școlare bune și foarte bune. Ca atare, am pornit de la ipoteza că factorii școlari au un rol semnificativ în determinarea situațiilor de reziliență în spațiul școlii. Din această perspectivă, aspectele supuse investigației au vizat următoarele:

- caracterul suportiv al mediului școlar, perceput de către elevi;
- aspecte privind frecvența școlară;
- manifestarea de comportamente cooperante/suportive de către elevi;
- participarea acestora la activități extrașcolare;
- timpul pe care elevii îl alocă învățării și pregătirii școlare suplimentare;
- atitudini ale elevilor față de învățare și școală;
- atribuiri privind învățarea/rezultatele învățării.

Opinii cu privire la aceste aspecte au fost solicitate atât elevilor rezilienți sau nonrezilienți, cât și persoanelor adulte care dețin informații despre situația lor școlară. Datele colectate au permis evidențierea măsurii în care aceste aspecte constituie sau nu caracteristici ale rezilienței școlare.

4.1.1. Mediu școlar suportiv

Mediul școlar suportiv a fost detaliat prin aspecte referitoare la: măsura în care elevul se simte apreciat la școală; starea de siguranță percepută în spațiul școlii și în relație cu colegii; sprijinul pe care elevul îl primește de la colegi sau cadre didactice în diferite contexte de învățare. Aprecieri cu privire la aceste aspecte au fost formulate atât de elevi, precum și de adulții din jurul acestora (părinți, cadre didactice).

Compararea răspunsurilor celor două categorii de subiecți – elevi și adulți – evidențiază următoarele:

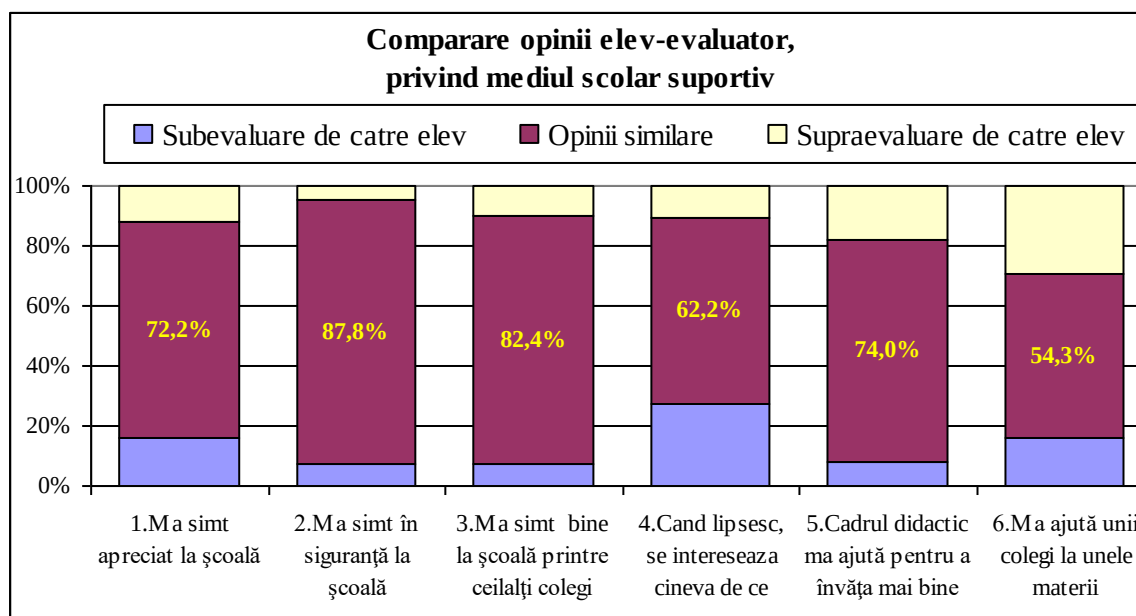
- Cele mai ridicate proporții de răspunsuri care coincid (între 82-88%) fac referire la starea de siguranță pe care o resimte copilul în timpul petrecut la școală, respectiv la nivelul

interacțiunilor cu colegii. Acestea sunt aspecte care fundamentează un mediu școlar suportiv și interesează în mod direct atât pe copii, cât și pe adulții din jurul lui, ca urmare sunt bine cunoscute de către aceștia.

- Procente ceva mai reduse de răspunsuri similare (aproximativ trei sferturi) se înregistrează cu privire la măsura în care copii primesc sprijin de la cadrele didactice și se simt apreciați la școală.
- Ponderi mai reduse de răspunsuri carei coincid fac referire la măsura în care școala contactează familia în cazul absențelor neanunțate (62,2%). În acest caz, în mod firesc, adulții au menționat în ponderi mai mari decât copiii frecvența acestei măsuri la nivelul școlii.
- Cu privire la ajutorul primit de la colegi, răspunsurile copiilor și ale adulților coincid în numai jumătate dintre cazuri. În pondere mai mare decât adulții, copiii menționează că acest ajutor este unul foarte frecvent la nivelul școlii – fie pentru că este un sprijin informal (și ca atare, mai puțin cunoscut de către adulți), fie pentru că adulții nu valorizează un astfel de comportament și, ca atare, nici nu îi cunosc amploarea.

Tabel 1. Concordanța dintre opiniile elevilor rezilienți și persoanele informate privind mediul școlar suportiv

	Aspecte	Total	Nivel de studiu		Categoriea evaluatorului extern	
			Primar	Gimnazia I	Familie	Profesor i
1	Mă simt apreciat(ă) la școală.	72,2%	72,6%	71,6%	70,9%	74,5%
2	Mă simt în siguranță în timpul petrecut la școală.	87,8%	90,4%	84,0%	87,6%	87,9%
3	Mă simt bine la școală printre ceilalți colegi (de exemplu, intru ușor în jocul acestora, particip la activități comune).	82,4%	81,7%	83,3%	80,5%	85,8%
4	Când lipsesc fără să anunț, mă contacteză cineva pe mine sau pe familia mea pentru a afla ce s-a întâmplat.	62,2%	58,7%	67,3%	64,5%	58,2%
5	Simt că învățătorul/învățătoarea/profesorul mă ajută pentru a învăța mai bine.	74,0%	75,7%	71,6%	74,5%	73,0%
6	Mă ajută alți colegi să învăț mai bine la unele materii.	54,3%	57,8%	49,4%	52,2%	58,2%

Analiza criteriilor de evaluare a mediului școlar suportiv indică niveluri diferite de apreciere a acestora, scorul mediu exprimat procentual variind între 68,4% și 94,5% în cazul elevilor rezilienți, respectiv între 68,6% și 90,4% în cazul elevilor nerezilienți.

În cazul ambelor segmente de populație, **aprecierile cele mai evidente au fost cu privire la: măsura în care mediul școlar este unul sigur, copiii se simt bine la școală printre ceilalți colegi și relaționează pozitiv cu aceștia, sunt ajutați de cadrele didactice pentru a învăța mai bine.** Pentru fiecare dintre aceste aspecte, scorurile au fost mai mari în cazul copiilor rezilienți, comparativ cu cei nerezilienți.

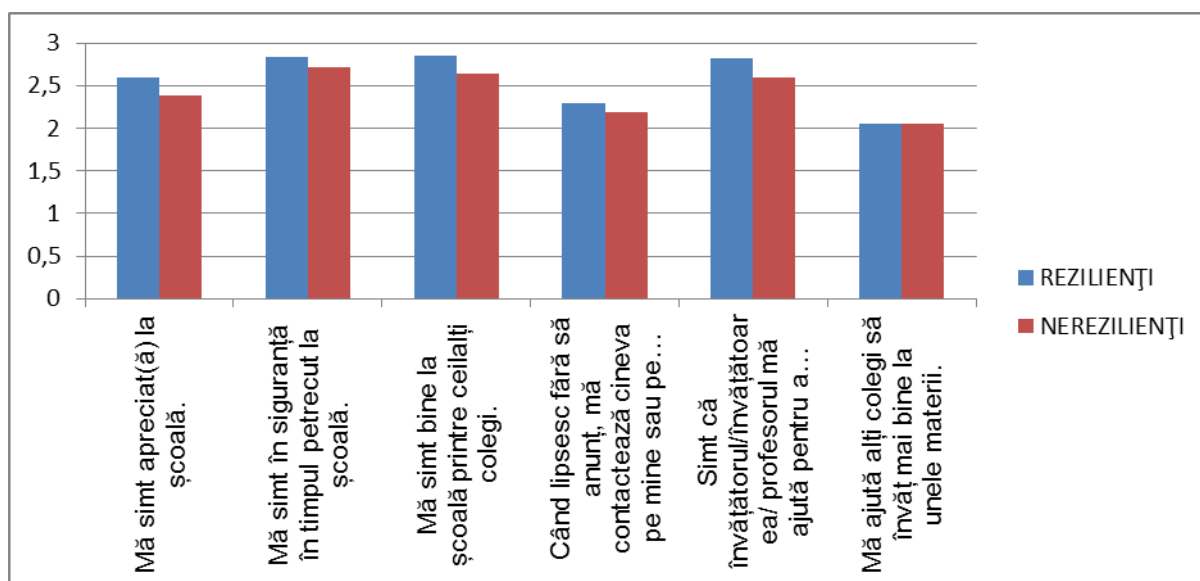
Interesant de remarcat este faptul că scorul cel mai redus se înregistrează în cazul itemului referitor la sprijinul pe care copiii îl primesc de la colegi, fapt care evidențiază că acest aspect de sprijin între colegi (*peer-learning*) nu constituie o practică încetățenită în școlile investigate.

Tabel 1. Distribuția elevilor în funcție de scorul mediu referitor la aprecierea mediului școlar suportiv

		Deloc/ Foarte rar	Uneori	Foarte des/ Întotdeauna	Non R	Total	Scor mediu	Scor mediu exprimat procentual
		1	2	3				
		REZILIEȚI						
1	Mă simt apreciat(ă) la școală.	2,6%	34,4%	62,8%	0,3%	100,0 %	2,597	86,6
2	Mă simt în siguranță în timpul petrecut la	2,8%	7,1%	89,0%	1,0%	100,0 %	2,842	94,7

	școală.							
3	Mă simt bine la școală printre ceilalți colegi.	1,0%	12,8%	86,0%	0,3%	100,0 %	2,844	94,8
4	Când lipsesc fără să anunț, mă contactează cineva pe mine sau pe familia mea pentru a afla ce s-a întâmplat.	15,3%	25,5%	54,6%	4,6%	100,0 %	2,301	76,7
5	Simt că învățătorul/învățătoare a/ profesorul mă ajută pentru a învăța mai bine.	2,0%	9,2%	87,0%	1,8%	100,0 %	2,814	93,8
6	Mă ajută alți colegi să învăț mai bine la unele materii.	24,2%	44,9%	30,4%	0,5%	100,0 %	2,051	68,4
NEREZILIEȚI								
1	Mă simt apreciat(ă) la școală.	6,1%	45,6%	46,8%	1,5%	100,0 %	2,377	79,2
2	Mă simt în siguranță în timpul petrecut la școală.	3,2%	18,1%	77,2%	1,5%	100,0 %	2,711	90,4
3	Mă simt bine la școală printre ceilalți colegi.	4,1%	20,5%	72,8%	2,6%	100,0 %	2,635	87,8
4	Când lipsesc fără să anunț, mă contactează cineva pe mine sau pe familia mea pentru a afla ce s-a întâmplat.	19,6%	27,5%	48,2%	4,7%	100,0 %	2,193	73,1
5	Simt că învățătorul/învățătoare a/ profesorul mă ajută pentru a învăța mai bine.	3,8%	24,3%	69,3%	2,6%	100,0 %	2,602	86,7
6	Mă ajută alți colegi să învăț mai bine la unele materii.	21,1%	49,4%	28,7%	0,9%	100,0 %	2,058	68,6

Fig. 1. Mediul școlar suportiv – scorul mediu înregistrat (elevi rezilienți/nerezilienți)

Datele evidențiază faptul că, pentru majoritatea itemilor (cinci din șase), scorul mediu este superior în cazul elevilor rezilienți, comparativ cu elevii nerezilienți. Testul Z de verificare a semnificației diferențelor relevă diferențe puternic semnificative între cele două categorii de elevi cu referire la patru aspecte. Astfel, **în comparație cu elevii nerezilienți, elevii rezilienți percep în mai mare măsură spațiul școlar ca fiind unul suportiv** pentru că: se simt mai apreciați la școală; percep spațiul școlar ca fiind unul mai sigur; se simt mai bine la școală printre ceilalți colegi (intră ușor în interacțiune cu aceștia și participă la activități comune); percep și valorizează mai mult sprijinul cadrelor didactice pentru a învăța mai bine.

Tabel. 3. Semnificația diferențelor între medii pe categorii de subiecți

	Aspecte	Diferențe copii vârstă primar / gimnaziu				Diferența rezilienți / nerezilienți	
		REZILIENTI		NEREZILIENTI			
		Dif. scor procentual	Test Z	Dif. scor procentual	Test Z	Dif. scor procentual	Test Z
1	Mă simt apreciat(ă) la școală.	8,157	4,480	4,276	1,916	6,371	4,473
2	Mă simt în siguranță în timpul petrecut la școală.	4,336	2,899	0,258	0,140	4,013	3,499
3	Mă simt bine la școală printre ceilalți colegi.	2,097	1,559	5,834	2,866	4,865	4,150
4	Când lipsesc fără să anunț, mă contactează cineva pe mine sau pe familia mea pentru a afla ce s-a întâmplat.	2,579	0,986	4,089	1,396	3,705	1,926
5	Simt că învățătorul/învățătoarea/ profesorul mă ajută pentru a învăța mai bine.	1,667	1,210	0,871	0,433	6,409	5,348

6	Mă ajută alți colegi să învăț mai bine la unele materii.	7,732	3,133	6,936	2,687	0,505	0,284
---	--	-------	-------	-------	-------	-------	-------

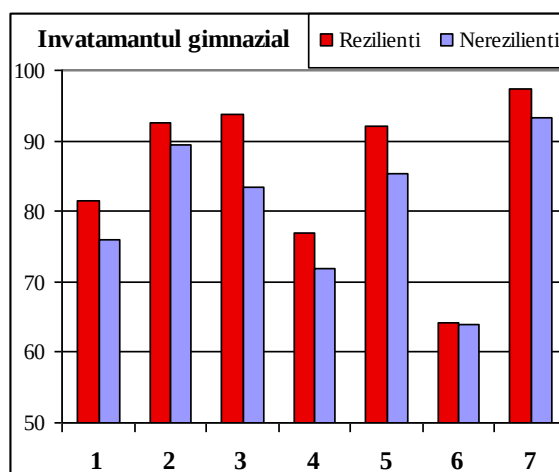
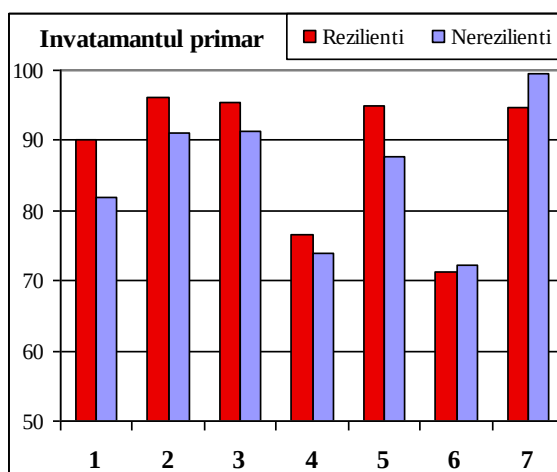
Analiza răspunsurilor elevilor pe categorii de factori evidențiază, de asemenea, o serie de aspecte specifice:

- Mediul de rezidență nu influențează modul de percepere a spațiului școlii de către elevii rezilienți, comparativ cu cei nerezilienți, asupra cărora influența este semnificativă. La nivel general, copiii din urban – rezilienți sau nerezilienți – se simt mai apreciați la școală, mai în siguranță și primesc sprijin mai frecvent din partea colegilor, în comparație cu cei din rural. Cei din rural au declarat în ponderi mai mari că sunt cotactați de personalul școlii în cazul absențelor, date fiind caracteristicile comunităților rurale mai mici, care presupun de obicei relații directe și permanente între membrii acestora.
- Mediul familial de proveniență nu influențează semnificativ modul în care elevii – rezilienți sau nu – percep școala și sprijinul primit din partea acesteia. Cu toate acestea, copiii care provin din familii normale, cu ambii părinți, se simt mai apreciați la școală, probabil și ca urmare a unei stime de sine mai crescute.
- Din analiza pe factori se constată diferențe semnificative între opiniile elevilor rezilienți și nerezilienți în funcție de vârsta-nivelul de studiu frecventat de elevii chestionați. Astfel, în comparație cu elevii de gimnaziu, cei din ciclul primar valorizează cu frecvență mai amplă majoritatea aspectelor care caracterizează un mediu școlar suportiv, în ponderi semnificative fiind identificate următoarele aspecte: măsura în care se simt mai apreciați la școală, modul în care percep școala ca un spațiu sigur, nivelul de sprijin primit din partea colegilor. Toate aceste aspecte constituie, cel mai probabil, factori determinanți sau de sprijin pentru situația de reziliență.

Tabel 3. Aprecierile elevilor privind mediul școlar suportiv, pe factori de influență (scor mediu exprimat procentual)

		Mă simt apreciat (ă) la școală.	Mă simt în siguranță în timpul petrecut la școală.	Mă simt bine la școală printre ceilalți colegi.	Când lipsesc fără să anunț, mă contactează cineva.	Simt că învățătorul/profe sorul mă ajută la învățătură.	Mă ajută alți colegi să învăț mai bine la unele materii.
		REZILIENȚI					
Total	Total	86,6	94,7	94,8	76,7	93,8	68,4
Mediu	Rural	85,6	93,6	94,7	79,9	93,4	65,8
	Urban	87,5	96,0	94,9	73,3	94,2	71,1
Nivel	Primar	90,1	96,2	95,5	76,5	94,9	71,3
	Gimnazial	81,5	92,6	93,8	77,0	92,2	64,2
Gen	Feminin	87,1	95,4	94,2	78,4	93,6	66,4
	Masculin	85,9	93,8	95,6	74,4	94,0	71,0
Tip familie	Normală	87,3	94,8	94,8	78,4	94,6	68,8
	Un părinte	82,8	94,6	93,6	74,0	89,7	66,7

	Alte situații	88,3	93,3	98,3	60,0	95,0	68,3
	NEREZILIEȚI						
Total	Total	79,2	90,4	87,8	73,1	86,7	68,6
Mediu	Rural	77,1	88,3	85,7	73,3	86,6	67,4
	Urban	81,7	92,7	90,2	72,9	86,9	70,0
Nivel	Primar	81,8	91,1	91,3	74,0	87,8	72,3
	Gimnazial	75,9	89,4	83,4	72,0	85,4	64,0
Gen	Feminin	81,2	90,0	87,9	72,2	87,3	66,9
	Masculin	77,5	90,7	87,7	73,9	86,2	70,2
Tip familie	Normală	80,0	90,9	88,2	73,3	87,4	69,3
	Un părinte	75,7	86,1	86,1	72,9	83,3	66,0
	Alte situații	75,8	93,9	84,8	69,7	84,8	63,6

În vederea conturării mai evidente a profilului elevului rezilient, s-a procedat la definirea unor **indicatori specifici**: un indicator dihotomic care indică procentajul răspunsurilor favorabile (*Da*) ale unui subiect la variabilele analizate; un indicator privind numărul de variabile (caracteristici ale mediului școlar suportiv) la care subiecții din fiecare segment de populație (rezident/nerezident) au răspuns *Da*; un indice de succes pentru fiecare subiect, care reprezintă manifestarea mai multor caracteristici ce pot determina fenomenul de reziliență.

Astfel, **elevii apreciază, în ponderi semnificative, importanța unui mediu școlar sigur**, în care sunt evaluați pozitiv, se simt în siguranță, relaționează pozitiv cu ceilalți și primesc sprijin în învățare din partea cadrelor didactice. Ponderea răspunsurilor favorabile la acești itemi este net superioară în cazul elevilor rezilienți (ponderi de 85-90%), comparativ cu elevii nerezilienți (ponderi de 60-80%). Sprijinul primit din partea colegilor constituie o caracteristică a mediului școlar suportiv pentru procente reduse de elevi (30,4% în cazul elevilor rezilienți și 28,7% în cazul celor nerezilienți), cel mai probabil ca urmare a lipsei acestei realități la nivelul practicii didactice din școlile din România.

Tabel 4. Distribuția itemilor ce definesc un mediu educațional suportiv, în funcție de procentajul răspunsurilor favorabile

	Elevi de vârsta înv. primar	Elevi de vârsta înv. gimnazial	TOTAL	Elevi de vârsta înv. primar	Elevi de vârsta înv. gimnazial	TOTAL
	REZILIEȚI			NEREZILIEȚI		
Mă simt apreciat(ă) la școală.	73,0%	48,1%	62,8%	50,8%	41,7%	46,8%
Mă simt în siguranță în timpul petrecut la școală.	93,0%	83,3%	89,0%	77,5%	76,8%	77,2%
Mă simt bine la școală printre ceilalți colegi.	88,3%	82,7%	86,0%	79,1%	64,9%	72,8%
Când lipsesc fără să anunț, mă contactează cineva pe mine sau pe familia mea pentru a afla ce s-a întâmplat.	56,5%	51,9%	54,6%	50,8%	45,0%	48,2%
Simt că învățătorul/învățătoarea/profesorul mă ajută pentru a învăța mai bine.	90,0%	82,7%	87,0%	69,1%	69,5%	69,3%
Mă ajută alți colegi să învăț mai bine la unele materii.	37,0%	21,0%	30,4%	31,4%	25,2%	28,7%

Din perspectiva celui de-al doilea indicator – numărul de variabile la care subiecții din fiecare segment de populație au răspuns *Da* – se constată că peste un sfert dintre elevii rezilienți au caracterizat mediul școlar suportiv prin prezența tuturor celor șase aspecte luate în analiză, comparativ cu numai 10% din rândul elevilor nerezilienți. Ca urmare, **numărul maxim de caracteristici ale mediului școlar cu influență asupra rezilienței școlare se regăsește în cazul unei proporții semnificativ mai ample dintre copiii rezilienți.**

Tabel 5. Distribuția elevilor în funcție de numărul de criterii performate (itemi la care au răspuns DA)

	REZILIEȚI		NEREZILIEȚI	
	Total elevi	% elevi	Total elevi	% elevi
6 criterii	106	27,0%	63	18,4%
5 criterii	116	29,6%	69	20,2%
4 criterii	56	14,3%	75	21,9%
3 criterii	36	9,2%	49	14,3%
2 criterii	16	4,1%	28	8,2%
1 criteriu	4	1,0%	19	5,6%
Niciunul	0	0%	2	0,6%
Total	392	100%	342	10,8%

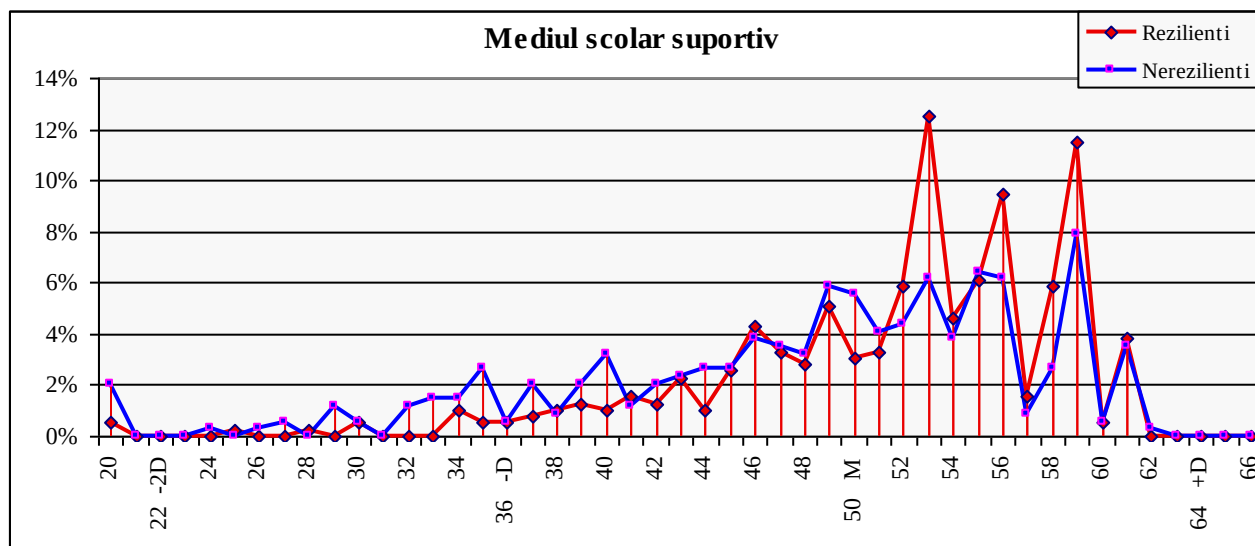
Din perspectiva **indiceului de succes** ca expresie a mai multor caracteristici școlare ce pot determina fenomenul de reziliență (valoarea medie indică poziția subiectului în raport cu media colectivității), se constată că **elevii rezilienți au, în cea mai mare parte, valori modale superioare celor nerezilienți cu privire la modul în care apreciază caracteristicile unui mediu școlar suportiv:**

- la nivelul valorii medii se regăsesc ponderi reduse dintre elevii rezilienți (3,3%) și dintre cei nerezilienți (4,1%);
- peste două treimi dintre elevii rezilienți (66,5%) se situează peste media standardizată, comparativ cu numai 47,1% în cazul celor nerezilienți;
- 38,5% dintre rezilienți se află sub medie, față de peste 54% dintre cei nerezilienți.

Tabel 7. Compararea caracteristicilor mediului școlar suportiv

Procentajul elevilor din eșantionul comasat (rezilienți + nerezilienți) situați:	Elevi de vârstă înv. primar	Elevi de vârstă înv. gimnazia I	TOTAL	Elevi de vârstă înv. primar	Elevi de vârstă înv. gimnazia I	TOTAL
	REZILIEȚI			NEREZILIEȚI		
Sub media standardizată	30,4%	50,0%	38,5%	47,2%	62,9%	54,1%
M (50p)	3,0%	3,7%	3,3%	5,8%	2,0%	4,1%
Peste media standardizată	66,5%	46,3%	58,2%	47,1%	35,1%	41,8%
Total	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Fig. 5. Compararea caracteristicilor mediului școlar suportiv

4.1.2. Frecvența școlară

În mod firesc, o participare școlară constantă reprezintă una dintre condițiile succesului școlar. În cadrul analizei de față am supus cercetării măsura în care frecvența școlară se corelează sau nu cu fenomenul de reziliență, sub aspectele: perioade mari de timp în care copiii nu pot frecventa școala; perioade de timp mai mari de o lună în care copiii pleacă împreună cu părinții din localitate, în timpul anului școlar (plecări în străinătate, migrație pentru munci sezoniere cu familia în altă localitate din România etc.).

Datele de cercetare evidențiază faptul că situațiile ocazionale de absență școlară a copiilor pentru cel puțin o săptămână sunt destul de frecvente în rândul ambelor categorii de copii – 28,6% în cazul copiilor rezilienți și 38,6% în cazul copiilor nerezilienți – fapt explicabil, cel puțin parțial, prin aceea că școlile în care a fost aplicată cercetarea aparțin zonelor defavorizate, iar copiii se confruntă cu diverse contexte în care sunt nevoiți să absenteze de la școală.

Tabel 1. Distribuția elevilor în funcție de scorul mediu referitor la aprecierea mediului școlar suportiv

	Foarte des/ Întotdeauna	Uneori	Deloc/ Foarte rar	NonR	Total	Scor mediu	Scor mediu exprimat procentual
	1	2	3				
REZILIEȚI							
Ai o frecvență școlară bună sau sunt perioade în care nu poți veni la școală (o săptămână sau chiar mai mult)?	5,1%	28,6%	64,3%	2,0%	100,0%	2,551	85,0
Ai o frecvență școlară bună sau se întâmplă să pleci împreună cu părinții din localitate pentru o perioadă mai mare de timp, în timpul anului școlar (mai mult de 1 lună)?	3,6%	7,4%	88,0%	1,0%	100,0%	2,824	94,1
NEREZILIEȚI							
Ai o frecvență școlară bună sau sunt perioade în care nu poți veni la școală (o săptămână sau chiar	8,5%	38,6%	48,5%	4,4%	100,0%	2,313	77,1

mai mult)?							
Ai o frecvență școlară bună sau se întâmplă să pleci împreună cu părinții din localitate pentru o perioadă mai mare de timp, în timpul anului școlar (mai mult de o lună)?	4,1%	14,9%	79,8%	1,2%	100,0%	2,734	91,1

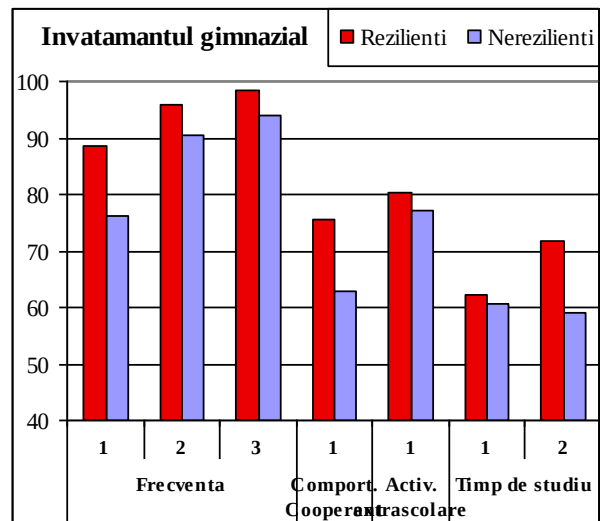
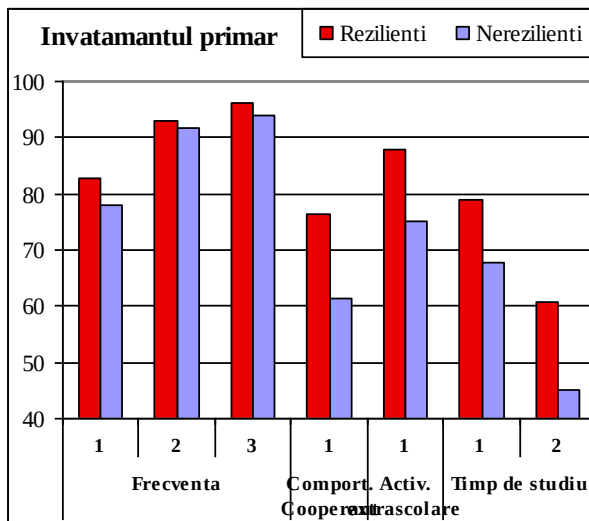
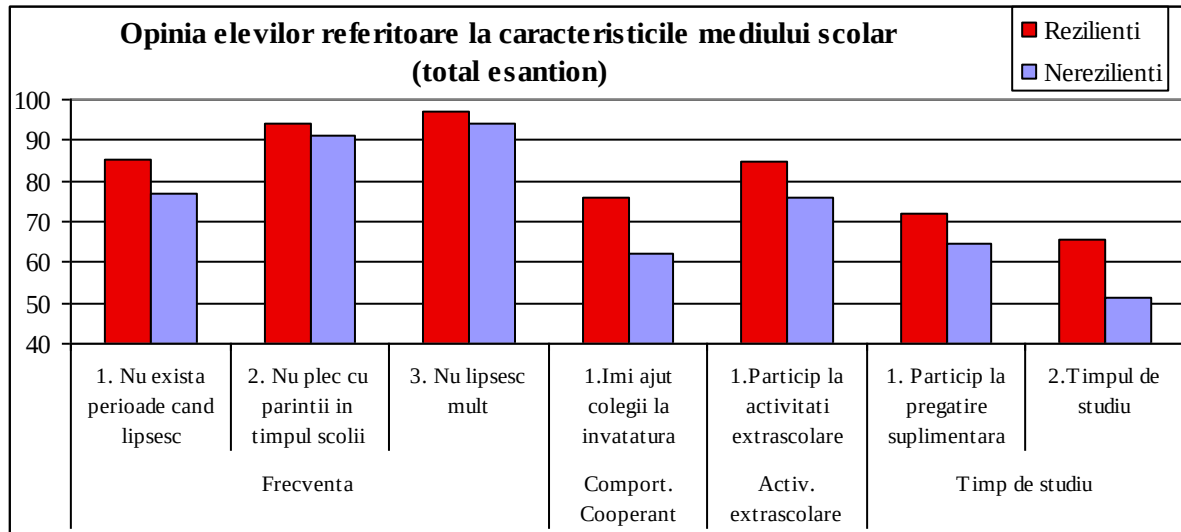
De asemenea, se remarcă faptul că absenteismul școlar pe durate mai mari de timp se manifestă cu pondere mai amplă în cazul elevilor nerezilienți, comparativ cu cei rezilienți. Testul Z de verificare a semnificației diferențelor relevă diferențe puternic semnificative între cele două categorii de elevi cu referire la ambele situații de absenteism luate în calcul. Astfel, **în comparație cu elevii nerezilienți, elevii rezilienți au o frecvență școlară mai bună și evită absenteismul școlar pe durate mari de timp.**

Tabel. 3. Semnificația diferențelor între medii pe categorii de subiecți

Aspecte	Diferențe copii vârstă primar / gimnaziu				Diferența rezilienți / nerezilienți	
	REZILIENȚI		NEREZILIENȚI			
	Dif. scor procentual	Test Z	Dif. scor procentual	Test Z	Dif. scor procentual	Test Z
Ai o frecvență școlară bună sau sunt perioade în care nu poți veni la școală (o săptămână sau chiar mai mult)?	3,825	1,949	1,378	0,568	6,174	4,009
Ai o frecvență școlară bună sau se întâmplă să pleci împreună cu părinții din localitate pentru o perioadă mai mare de timp, în timpul anului școlar (mai mult de 1 lună)?	1,342	0,907	1,347	0,725	2,894	2,422

Diferența între elevii rezilienți și cei nerezilienți este mai mare în ciclul gimnazial (unde, la nivel general, rata abandonului școlar este mai amplă, iar fenomenul absenteismului este mai frecvent), comparativ cu ciclul primar.

Fig. 6.

Datele susțin, așadar, ipoteza tradițională conform căreia participarea școlară este condiție pentru succesul elevilor (elevii rezilienți nu absentează și, ca urmare, au succes școlar), dar pot fi interpretate și din perspectiva motivației mai mari a elevilor rezilienți pentru școală (elevii rezilienți nu absentează pentru că au încredere mai mare în școală și valorizează educația).

4.1.3. Comportamentul cooperant/suportiv al elevului

Un alt aspect supus investigației a fost măsura în care manifestarea unui comportament școlar cooperant și suportiv față de colegi reprezintă o caracteristică a rezilienței școlare. Și în acest caz, datele evidențiază scoruri semnificativ mai ample ale copiilor rezilienți, comparativ cu cei nerezilienți, cu diferențe semnificative între cele două grupuri ($Z = 7,560$).

Tabel 1. Distribuția elevilor în funcție de scorul mediu referitor la manifestarea unui comportament cooperant

	Deloc/ Foarte	Uneori	Foarte des/ Întotdeauna	NonR	Total	Scor mediu	Scor mediu
--	------------------	--------	----------------------------	------	-------	---------------	---------------

	rar						exprimat procentual
	1	2	3				
	REZILIEȚI						
Îi ajuți pe unii colegi ca să învețe mai bine?	11,2%	46,7%	41,1%	1,0%	100,0%	2,278	75,9
	NEREZILIEȚI						
	36,5%	36,3%	25,7%	1,5%	100,0%	1,863	62,1

Ca urmare, se poate afirma că **elevii rezilienți sunt mai bine integrați în colectivitate și constituie persoane resursă pentru grupul din care fac parte, oferind ajutor și sprijin colegilor, pentru învățare.** Aceste date se corelează cu profilul copiilor rezilienți caracterizat de factorii individuali (a se vedea subcapitolul dedicat analizei factorilor individuali), care confirmă faptul că aceștia au, în mai mare măsură decât cei nerezilienți, abilități individuale și sociale specifice (cooperează cu cei din jur, se simt bine atunci când sunt cu alți copii, au prieteni, sunt de părere că e important să le fie de ajutor celorlalți).

De asemenea, această realitate a fost susținută și de cadre didactice, în cadrul discuțiilor focalizate de grup: *În general, copiii rezilienți se înțeleg foarte bine cu colegii lor. Ei îi ajută pe ceilalți colegi, dar nu pentru a arăta că „eu sunt mai bun”, ci din spiritul acela de solidaritate, dintr-un sentiment de colegialitate. Solidaritatea dintre ei se manifestă și în alte situații decât la școală. De exemplu, în activitățile extrașcolare pe care le-am organizat.*(discuții de grup cadre didactice, Școala Fântânele-Cojasca, județul Dâmbovița).

Elevii rezilienți nu înregistrează variații semnificative determinate de factorii de influență (mediu de rezidență, gen, tipul familiei) din perspectiva comportamentului suportiv; ca urmare, acesta constituie o caracteristică a lor, indiferent de trăsăturile individuale sau de mediul de proveniență. Spre deosebire de aceștia, elevii nerezilienți din urban, cei de gen feminin și cei proveniți din familii normale au declarat în ponderi mai mari un comportament proactiv, comparativ cu cei din rural, cu băieții și cu cei din familii monoparentale.

Tabel 3. Manifestarea unui comportament suportiv, pe factori de influență (scor mediu exprimat procentual)

		Îi ajuți pe unii colegi ca să învețe mai bine?	
		REZILIEȚI	NEREZILIEȚI
Total		75,9	62,1
Mediu	Rural	76,1	58,4
	Urban	75,8	66,3
Nivel	Primar	76,2	61,4
	Gimnaziu	75,5	62,9
Gen	Feminin	76,5	65,4
	Masculin	75,2	59,0
Familie	Normală	76,3	64,1

	Un părinte	73,5	53,5
	Alte situații	78,3	48,5

4.1.4. Participarea la activități extrașcolare

Activitățile extrașcolare intră în sfera educației nonformale și au scopuri educaționale variate: interacțiune socială, leadership, recreere și educație pentru dezvoltarea diferitelor competențe complementare celor școlare, autodisciplină și creștere a încrederii în sine etc. Implicarea elevilor în activități extrașcolare reprezintă o practică cu tradiție în sistemele formale de educație. Inițial, ideea activităților extrașcolare era menită să ofere copilului alternative la educația școlară, care necesita un efort intelectual predominant. Astfel, activitățile extrașcolare avea scopul de a oferi copilului posibilitatea să se miște, să se exprime liber, să facă lucruri care îi plac. Treptat, sfera activităților extrașcolare s-a diversificat, iar problematica valorificării educației nonformale în spațiul școlii a căpătat din ce în ce mai multă importanță.

Cercetarea de față a urmărit să analizeze măsura în care participarea la activitățile extrașcolare se asociază cu reziliența școlară. Datele arată că **elevii rezilienți participă cu o frecvență mai mare la diferite contexte de activități organizate de școală, în afara orelor** (de exemplu, excursii, concursuri sportive, festivaluri artistice, expoziții etc.), comparativ cu cei nerezilienți, diferențele dintre cele două grupuri fiind semnificative ($Z = 3,347$).

Tabel 1. Distribuția elevilor în funcție de scorul mediu referitor la participarea la activități extrașcolare

	Deloc/ Foarte rar	Uneori	Foarte des/ Întotdeauna	NonR	Total	Scor mediu	Scor mediu exprimat procentual
	1	2	3				
	REZILIEȚI						
Participi la diverse activități organizate de școală, în afara orelor (de exemplu, excursii, concursuri sportive, festivaluri artistice, expoziții etc.)?	7,9%	28,6%	63,0%	0,5%	100,0%	2,541	84,7
	NEREZILIEȚI						
	13,7%	42,1%	43,3%	0,9%	100,0%	2,278	75,9

Pentru ambele categorii de elevi – rezilienți și nerezilienți – participarea la activitățile extrașcolare este mai frecventă în cazul elevilor din mediul urban (care asigură o gamă mai largă și mai accesibilă de contexte favorabile organizării unor astfel de activități), a celor din învățământul primar și a fetelor.

Tabel 3. Participarea la activități extrașcolare, pe factori de influență (scor mediu exprimat procentual)

		Participi la diverse activități organizate de școală, în afara orelor?	
		REZILIEȚI	NEREZILIEȚI
Total		84,7	75,9
Mediu	Rural	83,3	73,1
	Urban	86,1	79,2
Nivel	Primar	87,8	75,0
	Gimnaziu	80,2	77,0
Gen	Feminin	86,2	79,3
	Masculin	82,7	72,8
Familie	Normală	85,3	76,1
	Un părinte	81,9	74,3
	Alte situații	85,0	78,8

Datele de cercetare vin să susțină concluziile diferitelor studii¹, care sintetizează un ansamblu de efecte și implicații ale participării la activitățile extrașcolare asupra elevilor:

- participarea la activități extrașcolare se asociază cu o rată mai mare de frecvență a cursurilor și cu o scădere a ratei abandonului școlar;
- activitățile extrașcolare au un impact pozitiv asupra dezvoltării psihologice ale elevilor implicați în acestea, pentru că valorizează toate aspectele personalității, susțin dezvoltarea stimei de sine și a autovalorizării, promovează dezvoltarea aptitudinilor și intereselor de cunoaștere ale elevilor;
- participarea la activități extrașcolare se asociază cu scăderea manifestărilor de violență în spațiul școlii și dezvoltă comportamente prosoziale.

4.1.5. Timpul alocat învățării și pregătirii școlare suplimentare

Diferite studii și rapoarte de cercetare² arată că există o corelație semnificativă între timpul alocat activităților de învățare (în forme variate: pregătirea temelor, pregătirea suplimentară, studiul individual etc.) și performanțelor școlare ale elevilor. Studiul citat evidențiază o participare ridicată a elevilor la activități de pregătire suplimentară, cu diferențe semnificative în funcție de rezultatele școlare, mediul de rezidență și nivelul socio-economic al familiei. De asemenea, se menționează o pondere de aproximativ două ore pe care elevii le alocă rezolvării temelor pentru acasă.

Cele două aspecte – pregătirea suplimentară și timpul alocat rezolvării temelor – au constituit aspecte analizate și în cadrul cercetării de față. Datele constată **o pondere mai mare a participării**

¹ Ionescu, D., Popescu, R. (2011). Activități extrașcolare în ruralul românesc. Dezvoltarea de competențe cheie la copii și tineri. București: Ed. Universitară.

² Jigău, M. (coord.). (2008). Timpul elevilor. Buzău: Ed. Alpha MDN.

la activități de pregătire suplimentară a copiilor rezilienți, comparativ cu cei nerezilienți. Scorurile medii exprimate procentual au fost de 72%, respectiv 64,7%, iar diferența dintre cele două grupuri, semnificativă ($Z = 3,378$). Menționăm faptul că nu s-a făcut o diferențiere a tipurilor de pregătire suplimentară (organizată de școală sau în particular, gratuită sau cu plată etc.), fiind cuprinse toate categoriile de activități cu acest scop.

Tabel 1. Distribuția elevilor în funcție de scorul mediu referitor la participarea la activități de pregătire suplimentară

	Deloc/ Foarte rar	Uneori	Foarte des/ Întotdeauna	NonR	Total	Scor mediu	Scor mediu exprimat procentual
	1	2	3				
	REZILIEȚI						
Participi la activități de pregătire suplimentară la anumite materii?	26,3%	28,3%	44,4%	1,0%	100,0%	2,161	72,0
	NEREZILIEȚI						
	34,5%	31,6%	32,2%	1,8%	100,0%	1,942	64,7

Diferențele între cele două categorii de subiecți sunt și mai evidente cu privire la timpul alocat rezolvării temelor pentru acasă. Astfel, **elevii rezidenți alocă o pondere semnificativ mai mare de timp pentru pregătirea temelor pentru acasă, comparativ cu elevii nerezidenți**, diferența dintre scorurile medii exprimate procentual fiind foarte amplă ($Z = 8,859$).

Tabel 4. Timpul mediu alocat rezolvării temelor pentru acasă

	Mai puțin de 1 oră	1-2 ore	2-3 ore	Peste 3 ore	NonR	Total	Scor mediu exprimat procentual
REZILIEȚI	12,2%	49,5%	21,2%	7,1%	9,9%	100,0%	94,9
NEREZILIEȚI	38,0%	38,3%	8,8%	4,4%	10,5%	100,0%	68,2

Tabel. 3. Semnificația diferențelor între medii pe categorii de subiecți

Aspecte	Diferențe copii vârstă primar / gimnaziu				Diferența rezilienți / nerezilienți	
	REZILIEȚI		NEREZILIEȚI			
	Dif. scor procentual	Test Z	Dif. scor procentual	Test Z	Dif. scor procentual	Test Z
Participi la activități de pregătire suplimentară la anumite materii?	16,762	6,045	4,670	1,539	6,893	3,378
Care este numărul de ore pe care îl acorzi zilnic	7,735	3,408	10,269	3,902	15,208	8,859

pregătirii temelor pentru acasă (în zilele lucrătoare)?						
---	--	--	--	--	--	--

Analiza datelor de cercetare pe factori de influență a evidențiat o serie de caracteristici care susțin concluziile studiului anterior citat: elevii din urban și fetele au o participare mai mare la activități de pregătire suplimentară. De asemenea, răspunsurile elevilor evidențiază o amploare mai mare a pregătirii suplimentare la nivelul învățământului primar. Cum la nivel general pregătirea suplimentară prin meditații particulare este o practică mai des întâlnită în învățământul gimnazial, se poate emite ipoteza că elevii chestionați s-au referit cu prioritate la pregătirea suplimentară oferită de școală, gratuit.

În ceea ce privește timpul alocat temelor, în cazul elevilor rezidenți nu se remarcă diferențe pe medii (ca în cazul elevilor nerezidenți), implicarea activă în rezolvarea temelor fiind, așadar, o caracteristică constantă a rezilienței școlare.

Tabel 3. Timpul alocat învățării, pe factori de influență (scor mediu exprimat procentual)

		Participi la activități de pregătire suplimentară la anumite materii?		Care este numărul de ore pe care îl acorzi zilnic pregătirii temelor pentru acasă (în zilele lucrătoare)?	
		REZILIENȚI	NEREZILIENȚI	REZILIENȚI	NEREZILIENȚI
Total		72,0	64,7	65,4	51,4
Mediu	Rural	69,1	61,2	65,5	49,1
	Urban	75,1	68,8	65,3	54,0
Nivel	Primar	79,0	67,9	60,9	45,2
	Gimnaziu	62,1	60,7	71,8	59,2
Gen	Feminin	72,9	67,5	66,2	57,9
	Masculin	70,8	62,2	64,3	45,4
Familie	Normală	72,3	65,3	65,7	51,9
	Un părinte	73,0	61,8	62,7	47,2
	Alte situații	65,0	63,6	70,0	54,5

4.1.6. Atitudinile elevilor față de învățare și față de școală

Așa cum evidențiază capitolul introductiv al prezentului raport, literatura de specialitate corelează atitudinea pozitivă față de învățare cu succesul școlar, respectiv cu reziliența școlară. Ca urmare, cercetarea de față a înregistrat modul în care elevii rezilienței/nerezilienței se raportează la învățarea școlară, luând în calcul o serie de 14 aspecte distincte, referitoare la: efortul pentru învățare, plăcerea/bucuria de a învăța, încrederea în rolul școlii și al învățării, scopurile pe care copilul le alocă educației, perseverența în învățare, ușurința cu care copilul învață.

Analiza criteriilor de evaluare a atitudinii copiilor față de învățare evidențiază niveluri de apreciere diferite între cele două categorii de subiecți. Deși, la nivel general, ierarhia aspectelor luate în calcul este aproximativ aceeași la ambele categorii, scorul mediu exprimat procentual pentru majoritatea aspectelor investigate variază între 85-99%, respectiv între 60-90% în cazul elevilor nerezilienți.

În cazul ambelor segmente de populație, aprecierile cele mai favorabile au fost cu privire la nevoia efortului în învățare drept condiție pentru continuarea studiilor, respectiv pentru asigurarea unui viitor mai bun.

În ponderi mult mai mari decât nerezilienții, elevii rezilienți au declarat că au încredere în rolul școlii și al învățării, alocă scopuri explicite educației (este importantă pentru viața omului, pentru a avea șanse sporite de succes în carieră; nu reprezintă o pierdere de vreme), declară plăcerea/bucuria de a învăța și susțin că pentru ei este important să se descurce bine la școală.

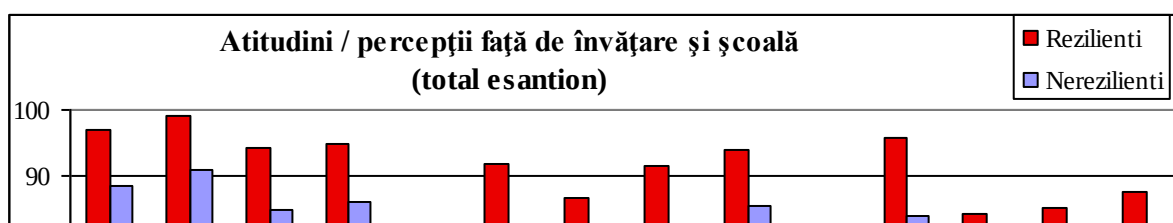
Tabel 1. Distribuția elevilor în funcție de scorul mediu referitor la atitudinea față de învățare și față de școală

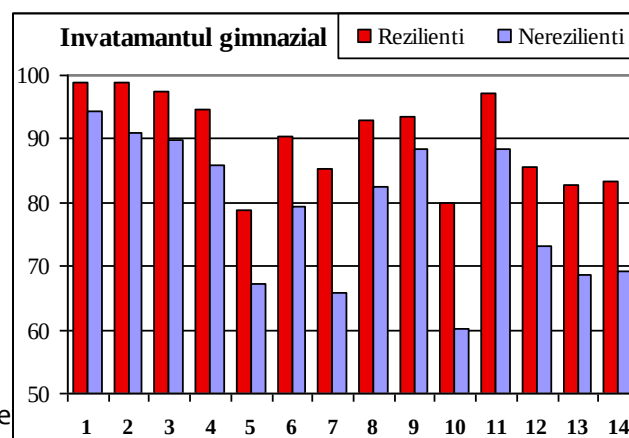
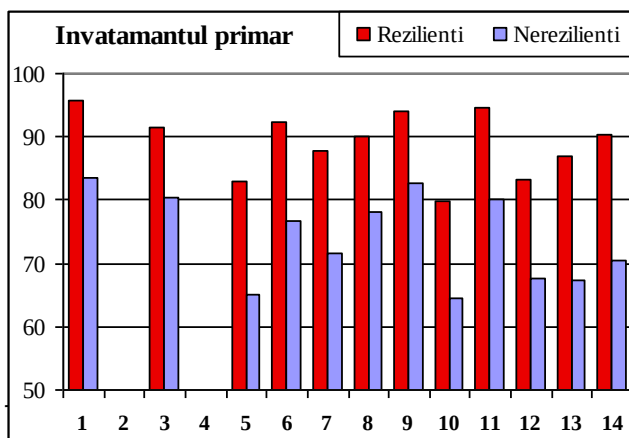
		Deloc/ Foarte rar	Uneori	Foarte des/ Întotdeauna	NonR	Total	Scor mediu	Scor mediu exprimat procentual
		1	2	3				
		REZILIEȚI						
1	Crezi că merită să faci un efort pentru a învăța? (de exemplu, ca să ai un viitor mai bun?)	0,8%	5,9%	92,9%	0,5%	100,0%	2,911	97,0
2	Crezi că merită să faci un efort pentru a învăța acum, deoarece te va ajuta să continui școala la liceu sau școală profesională?	0,6%	1,9%	97,5%	0,0%	100,0%	2,969	99,0
3	Știi cu adevărat la ce îți folosește școala?	1,0%	14,3%	84,2%	0,5%	100,0%	2,821	94,0
4	Înveți pentru că știi că astfel vei avea șanse sporite de succes în carieră (meseria / profesia pe care o vei practica)?	1,2%	11,7%	86,4%	0,6%	100,0%	2,840	94,7

5	Îți place atât de mult școala, încât renunți la alte activități pentru a învăța?	3,6%	45,4%	49,7%	1,3%	100,0%	2,436	81,2
6	Ești foarte bucuros atunci când citești și înveți lucruri noi?	1,0%	22,4%	76,3%	0,3%	100,0%	2,747	91,6
7	Vrei să demonstrezi că ești printre cei mai buni din clasă?	4,8%	26,5%	67,3%	1,3%	100,0%	2,599	86,6
8	Înveți pentru că îți dorești ca familia ta să fie mândră de tine?	4,3%	12,8%	81,4%	1,5%	100,0%	2,740	91,3
9	Consideri că școala nu este o pierdere de vreme pentru tine?	3,1%	7,9%	87,5%	1,5%	100,0%	2,814	93,8
10	Atunci când înveți, ți se pare că timpul trece foarte repede?	5,9%	43,9%	48,7%	1,5%	100,0%	2,398	79,9
11	Pentru tine contează să te descurci bine la școală?	0,8%	8,4%	89,8%	1,0%	100,0%	2,870	95,7
12	Înveți ușor la diferite materii de la școală?	2,3%	36,7%	58,9%	2,0%	100,0%	2,526	84,2
13	De obicei, știi să răspunzi la ore?	1,0%	39,5%	58,4%	1,0%	100,0%	2,554	85,1
14	Când se predau lecții noi, înțelegi foarte bine ce îți explică profesorul/ învățătoarea?	1,0%	32,7%	65,3%	1,0%	100,0%	2,622	87,4
		NEREZILIEȚI						
1	Crezi că merită să faci un efort pentru a învăța? (de exemplu, ca să ai un viitor mai bun?)	3,8%	26,6%	69,3%	0,3%	100,0%	2,649	88,3
2	Crezi că merită să faci un efort pentru a învăța acum, deoarece te va ajuta să continui școala la liceu sau școală	4,6%	15,9%	78,8%	0,7%	100,0%	2,728	90,9

	profesională?							
3	Știi cu adevărat la ce îți folosește școala?	10,5%	24,3%	64,9%	0,3%	100,0%	2,538	84,6
4	Înveți pentru că știi că astfel vei avea șanse sporite de succes în carieră (meseria / profesia pe care o vei practica)?	7,3%	25,8%	66,2%	0,7%	100,0%	2,576	85,9
5	Îți place atât de mult școala, încât renunți la alte activități pentru a învăța?	27,2%	45,9%	26,3%	0,6%	100,0%	1,980	66,0
6	Ești foarte bucuros atunci când citești și înveți lucruri noi?	11,4%	41,8%	46,2%	0,6%	100,0%	2,336	77,9
7	Vrei să demonstrezi că ești printre cei mai buni din clasă?	25,1%	36,5%	36,3%	2,0%	100,0%	2,070	69,0
8	Înveți pentru că îți dorești ca familia ta să fie mândră de tine?	10,8%	35,7%	52,6%	0,9%	100,0%	2,401	80,0
9	Consideri că școala nu este o pierdere de vreme pentru tine?	7,0%	26,0%	65,5%	1,5%	100,0%	2,556	85,2
10	Atunci când înveți, ți se pare că timpul trece foarte repede?	30,7%	47,4%	20,8%	1,2%	100,0%	1,877	62,6
11	Pentru tine contează să te descurci bine la școală?	7,6%	29,2%	61,7%	1,5%	100,0%	2,512	83,7
12	Înveți ușor la diferite materii de la școală?	16,7%	51,2%	30,4%	1,8%	100,0%	2,102	70,1
13	De obicei, știi să răspunzi la ore?	18,7%	52,9%	26,3%	2,0%	100,0%	2,035	67,8
14	Când se predau lecții noi, înțelegi foarte bine ce îți explică profesorul/ învățătoarea?	14,6%	55,8%	27,8%	1,8%	100,0%	2,096	69,9

Fig. 1. Atitudini față de învățare – scorul mediu înregistrat (elevi rezilienți/nerezilienți)

două categorii de elevi, cu referire la toate aspectele punctuale care caracterizează atitudinea elevilor față de învățare și față de școală: **comparativ cu nerezilienții, elevii rezilienți au mai multă încredere în educație, sunt motivați pentru învățare, manifestă perseverență și capacitate de efort și învață cu ușurință.**

Tabel. 3. Semnificația diferențelor între medii pe categorii de subiecți

	Aspecte	Diferențe copii vârstă primar / gimnaziu				Diferența rezilienți / nerezilienți	
		REZILIENȚI		NEREZILIENȚI		Dif. scor procentual	Test Z
		Dif. scor procentual	Test Z	Dif. scor procentual	Test Z		
1	Crezi că merită să faci un efort pentru a învăța? (de exemplu, ca să ai un viitor mai bun?)	2,128	2,299	10,622	5,804	8,958	8,076
2	Crezi că merită să faci un efort pentru a învăța acum, deoarece te va ajuta să continui școala la liceu sau școală profesională?	-	-	-	-	7,416	6,726
3	Știi cu adevărat la ce îți folosește școala?	5,133	4,192	9,991	4,306	9,681	6,919
4	Înveți pentru că știi că astfel vei avea șanse	-	-	-	-	8,794	5,813

	sporite de succes în carieră (meseria / profesia pe care o vei practica)?						
5	Îți place atât de mult școala, încât renunți la alte activități pentru a învăța?	5,934	3,079	2,913	1,110	15,884	9,699
6	Ești foarte bucuros atunci când citești și înveți lucruri noi?	2,187	1,402	3,923	1,624	13,483	9,344
7	Vrei să demonstrezi că ești printre cei mai buni din clasă?	3,519	1,747	4,274	1,466	17,321	10,090
8	Înveți pentru că îți dorești ca familia ta să fie mândră de tine?	1,434	0,839	6,224	2,576	12,018	7,986
9	Consideri că școala nu este o pierdere de vreme pentru tine?	1,139	0,755	6,894	3,152	8,801	6,573
10	Atunci când înveți, ți se pare că timpul trece foarte repede?	0,641	0,307	2,493	0,945	17,861	10,829
11	Pentru tine contează să te descurci bine la școală?	0,807	0,725	8,102	3,610	11,684	9,170
12	Înveți ușor la diferite materii de la școală?	1,250	0,685	6,158	2,509	14,608	9,546
13	De obicei, știi să răspunzi la ore?	3,823	2,191	2,259	0,930	16,743	11,182
14	Când se predau lecții noi, înțelegi foarte bine ce îți explică profesorul/ învățătoarea?	6,707	3,880	1,136	0,484	17,185	11,955

Analiza răspunsurilor elevilor rezilienți pe categorii de factori nu evidențiază diferențe semnificative pe medii de rezidență sau pe sexe: **atitudinea pozitivă față de învățare este o caracteristică constantă a rezilienței**. O serie de aspecte legate de referința la mediul exterior (de exemplu, „Vrei să demonstrezi că ești printre cei mai buni din clasă”; „Înveți pentru că îți dorești ca familia ta să fie mândră de tine”) sunt influențate de tipul de familie din care provine elevul: ponderea răspunsurilor pozitive este mai amplă în cazul elevilor provenind din familiile normale și mai scăzută în cazul familiilor monoparentale sau în alte situații familiale.

Tabel 3. Aprecierile elevilor privind atitudinea față de învățare, pe factori de influență (scor mediu exprimat procentual)

		I1	I2	I3	I4	I5	I6	I7	I8	I9	I10	I11	I12	I13	I14
REZILIEȚI															
Total		97,0	99,0	94,0	94,7	81,2	91,6	86,6	91,3	93,8	79,9	95,7	84,2	85,1	87,4
Mediu	Rural	97,4	98,5	94,4	93,5	82,8	93,4	88,6	93,4	93,4	80,5	96,7	84,8	85,1	86,8
	Urban	96,7	99,6	93,7	96,0	79,5	89,6	84,6	89,1	94,2	79,3	94,6	83,5	85,1	88,1
Nivel	Primar	95,8		91,6		82,9	92,3	87,7	90,1	94,1	79,9	94,6	83,2	86,8	90,3
	Gimnazial	98,8	99,0	97,5	94,7	78,8	90,5	85,2	93,0	93,4	80,0	97,1	85,6	82,7	83,3
Gen	Feminin	96,9	100,0	93,6	94,2	81,1	91,7	88,1	91,2	93,6	79,9	95,5	84,7	86,3	87,6
	Masculin	97,2	97,4	94,6	95,3	81,3	91,5	84,7	91,5	94,0	80,0	95,8	83,5	83,5	87,1
Tip familie	Normală	97,3	41,3	95,1	39,5	81,7	91,8	87,6	92,8	94,4	80,3	95,8	85,7	86,8	89,0
	Un părinte	96,6	37,7	91,7	35,8	79,4	92,2	84,8	89,2	94,6	78,4	95,6	77,9	81,4	83,8
	Alte situații	95,0	45,0	86,7	45,0	80,0	86,7	78,3	76,7	81,7	80,0	93,3	81,7	71,7	75,0
NEREZILIEȚI															
Total		88,3	90,9	84,6	85,9	66,0	77,9	69,0	80,0	85,2	62,6	83,7	70,1	67,8	69,9
Mediu	Rural	87,0	90,8	83,3	82,4	63,7	77,3	67,4	79,7	84,2	63,6	82,1	66,8	67,0	68,1
	Urban	89,8	77,8	86,0	77,3	68,5	78,5	70,8	80,4	86,3	61,5	85,6	73,8	68,8	71,9
Nivel	Primar	83,4		80,5		65,1	76,6	71,6	78,0	82,5	64,4	80,1	67,5	67,2	70,5
	Gimnazial	94,5	90,9	89,8	85,9	67,1	79,5	65,8	82,6	88,5	60,3	88,3	73,3	68,7	69,1
Gen	Feminin	89,6	75,5	85,9	72,4	72,2	81,8	74,0	85,1	89,6	60,5	87,3	74,8	73,2	74,0
	Masculin	87,2	99,0	83,4	91,7	60,3	74,3	64,4	75,4	81,2	64,4	80,4	65,7	62,9	66,1
Tip familie	Normală	89,4	41,5	85,9	39,0	66,9	78,9	71,6	81,2	86,5	62,3	85,3	72,0	69,1	70,7
	Un părinte	80,6	31,9	77,1	31,3	59,7	72,2	59,0	73,6	77,8	66,0	75,0	60,4	60,4	66,0
	Alte	93,	42,	84	39,	69,	75,8	45,	78,	84,	54,	81,8	63,	66,	66,7

	situații	9	4	,8	4	7		5	8	8	5		6	7	
--	----------	---	---	----	---	---	--	---	---	---	---	--	---	---	--

În ceea ce privește indicatorul dihotomic care indică procentajul răspunsurilor favorabile (Da) ale unui subiect la variabilele analizate, se constată că ponderea răspunsurilor favorabile este net superioară în cazul elevilor rezilienți, comparativ cu elevii nerezilienți, diferențele ajungând la valori cuprinse între 10 și chiar 40 de puncte procentuale.

Tabel 4. Distribuția itemilor ce definesc atitudinea elevilor față de învățare, în funcție de procentajul răspunsurilor favorabile

	Elevi de vârsta înv. primar	Elevi de vârsta înv. gimnazial	TOTAL	Elevi de vârsta înv. primar	Elevi de vârsta înv. gimnazial	TOTAL
	REZILIENȚI			NEREZILIENȚI		
Crezi că merită să faci un efort pentru a învăța? (de exemplu, ca să ai un viitor mai bun?)	90,0%	96,9%	92,9%	57,1%	84,8%	69,3%
Crezi că merită să faci un efort pentru a învăța acum, deoarece te va ajuta să continui școala la liceu sau școală profesională?	0,0%	97,5%	97,5%	0,0%	78,8%	78,8%
Știi cu adevărat la ce îți folosește școala?	78,3%	92,6%	84,2%	56,5%	75,5%	64,9%
Înveți pentru că știi că astfel vei avea șanse sporite de succes în carieră (meseria / profesia pe care o vei practica)?	0,0%	86,4%	86,4%	0,0%	66,2%	66,2%
Îți place atât de mult școala, încât renunți la alte activități pentru a învăța?	56,1%	40,7%	49,7%	27,7%	25,2%	25,6%
Ești foarte bucuros atunci când citești și înveți lucruri noi?	79,1%	72,2%	76,3%	44,5%	49,0%	44,9%
Vrei să demonstrezi că ești printre cei mai buni din clasă?	70,0%	63,6%	67,3%	36,6%	36,4%	35,2%
Înveți pentru că îți dorești ca familia ta să	80,0%	83,3%	81,4%	48,2%	58,9%	51,1%

fie mândră de tine?						
Consideri că școala nu este o pierdere de vreme pentru tine?	88,3%	86,4%	87,5%	58,6%	74,8%	63,6%
Atunci când înveți, ți se pare că timpul trece foarte repede?	47,8%	50,0%	48,7%	20,4%	21,9%	20,2%
Pentru tine contează să te descurci bine la școală?	87,8%	92,6%	89,8%	52,4%	74,2%	59,9%
Înveți ușor la diferite materii de la școală?	58,3%	59,9%	58,9%	25,7%	37,1%	29,5%
De obicei, știi să răspunzi la ore?	63,9%	50,6%	58,4%	27,2%	25,2%	25,6%
Când se predau lecții noi, înțelegi foarte bine ce îți explică profesorul/ învățătoarea?	73,0%	54,3%	65,3%	29,3%	26,5%	27,0%

În ceea ce privește indicatorul referitor la numărul de variabile la care subiecții din fiecare segment de populație au răspuns *Da*, se constată, de asemenea, diferențe semnificative: **un număr mare de aspecte (10-12 criterii) care caracterizează atitudinea pozitivă față de învățare se regăsește în cazul unei proporții semnificativ mai mari de copii rezilienți, comparativ cu nerezilienții.**

Tabel 5. Distribuția elevilor în funcție de numărul de criterii performate (itemi la care au răspuns DA)

	REZILIENȚI		NEREZILIENȚI	
	Total elevi	% elevi	Total elevi	% elevi
14 criterii	15	3,8%		0,0%
13 criterii	20	5,1%	6	1,8%
12 criterii	61	15,6%	8	2,3%
11 criterii	72	18,4%	24	7,0%
10 criterii	49	12,5%	37	10,8%
9 criterii	37	9,4%	29	8,5%
8 criterii	32	8,2%	28	8,2%
7 criterii	30	7,7%	32	9,4%
6 criterii	22	5,6%	23	6,7%
5 criterii	12	3,1%	32	9,4%
4 criterii	13	3,3%	16	4,7%
3 criterii	8	2,0%	19	5,6%
2 criterii	6	1,5%	22	6,4%
1 criteriu	2	0,5%	45	13,2%
Niciunul	13	3,3%	21	6,1%

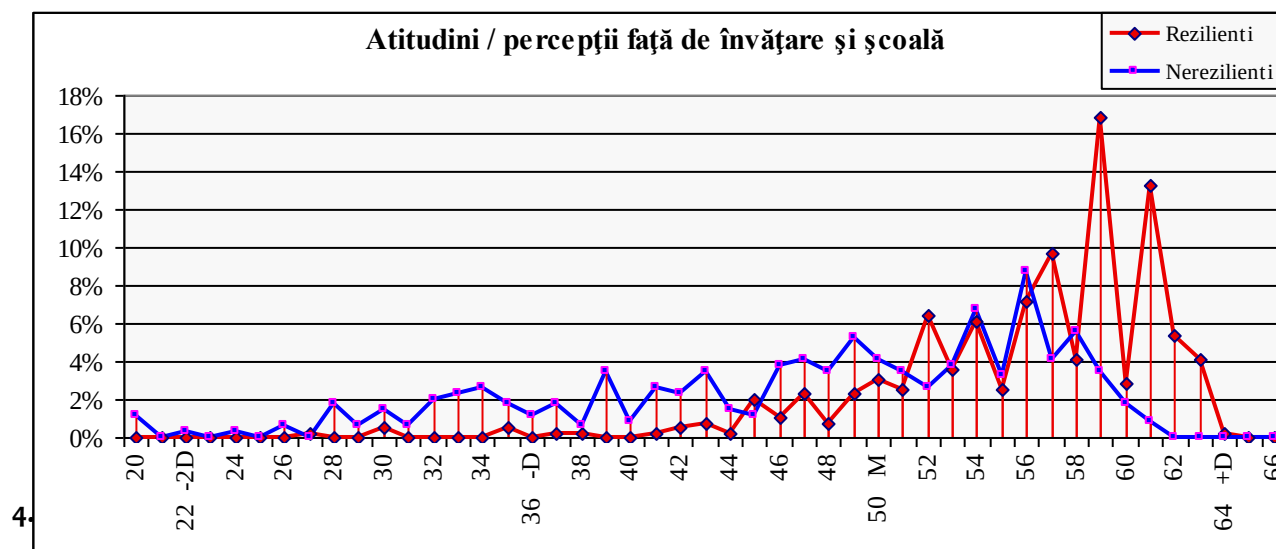
Total	392	100,0%	342	100,0%
-------	-----	--------	-----	--------

Din perspectiva **indicii de succes**, rezultat din agregarea celor 14 criterii de evaluare (valoarea medie indică poziția subiectului în raport cu media colectivității), se constată că **elevii rezilienți au valori modale superioare celor nerezilienți din perspectiva atitudinii față de învățare**. 88% dintre elevii rezilienți se situează în intervalul scorului mediu și peste media standardizată, față de numai 48,5% în cazul elevilor nerezilienți. Aceste diferențe se constată atât la nivelul elevilor de vârstă învățământului primar, cât mai ales a celor din învățământul gimnazial.

Tabel 7. Compararea caracteristicilor atitudinii față de învățare

Procentajul elevilor din eșantionul comasat (rezilienți + nerezilienți) situați:	Elevi de vârstă înv. primar	Elevi de vârstă înv. gimnazia I	TOTAL	Elevi de vârstă înv. primar	Elevi de vârstă înv. gimnazia I	TOTAL
	REZILIENȚI			NEREZILIENȚI		
Sub media standardizată	16,90%	5,60%	12,00%	66,00%	33,10%	51,50%
M (5op)	3,5%	2,5%	3,1%	3,7%	4,6%	4,1%
Peste media standardizată	79,6%	91,4%	84,7%	30,4%	62,3%	44,4%
Total	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Fig. 5.

Pentru orice elev, nota reprezintă un aspect important al vieții de elev. În cadrul cercetării am urmărit să verificăm în ce măsură elevii rezilienți au o atitudine specifică față de evaluare și față de sarcinile de lucru.

Cele mai ample diferențe între elevii rezilienți și cei nerezilienți s-au înregistrat cu privire la modul în care aceștia se raportează la sarcinile de lucru. La toate aspectele luate în considerare elevii rezilienți au obținut scoruri mai mari decât cei nerezilienți. Astfel, **ponderi semnificativ mai mari de elevi rezilienți manifestă perseverență în învățare** și, atunci când nu știu să rezolve un exercițiu, insistă în căutarea soluției și nu abandonează sarcina de lucru (82,3% rezilienți și 67,1% nerezilienți). De asemenea, atitudinea față de greșeală este diferită: atunci când greșesc în învățare sau la evaluare, **ponderi mai ample de elevi rezilienți decât nerezilienți sunt interesați de explicarea greșelilor, pentru a evita repetarea acestora în contextele viitoare** (89,2% rezilienți și 78,1% nerezilienți).

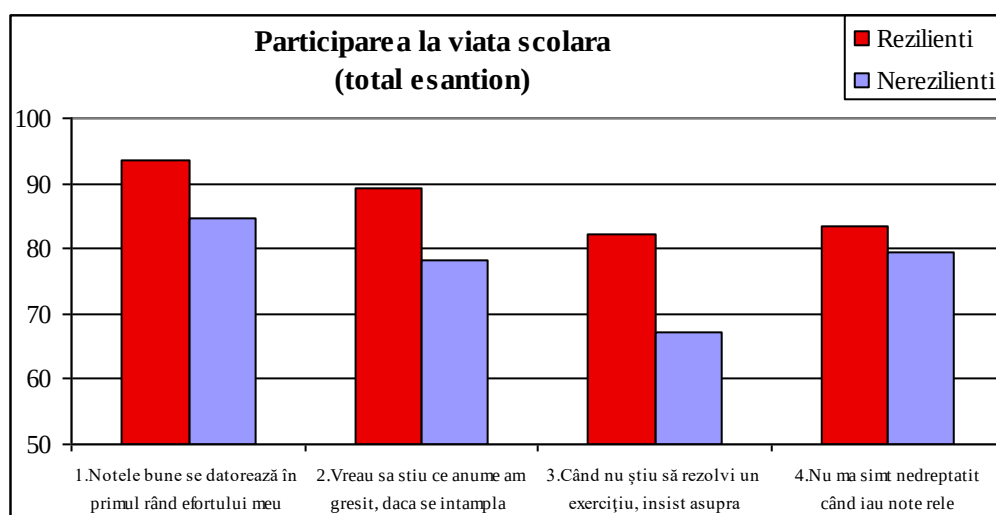
Tabel 1. Distribuția elevilor în funcție de scorul mediu referitor la atitudinea față de învățare și față de școală

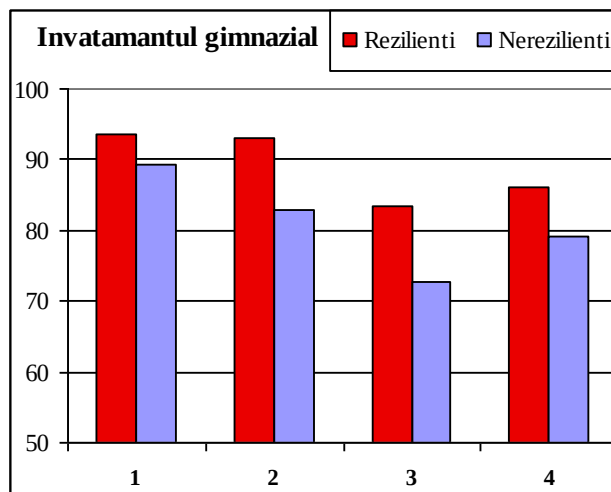
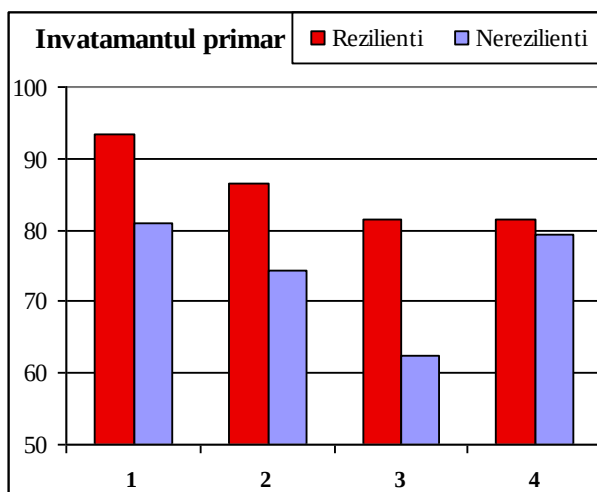
		Deloc/ Foarte rar	Uneori	Foarte des/ Întotdeauna	NonR	Total	Scor mediu	Scor mediu exprimat procentual
		1	2	3				
		REZILIENȚI						
1	Atunci când iei note bune, crezi că aceasta se datorează în primul rând efortului tău (ai învățat mult)?	1,5%	13,5%	83,9%	1,0%	100,0%	2,804	93,5
2	Atunci când greșești la vreuna dintre materii, vrei să știi ce anume ai greșit pentru a face mai bine data viitoare?	1,5%	24,7%	72,2%	1,5%	100,0%	2,676	89,2
3	Atunci când nu știi să rezolvi un exercițiu, insiști asupra lui căutând soluția?	2,8%	42,1%	53,3%	1,8%	100,0%	2,469	82,3
4	Atunci când iei note rele la școală, consideri că ai fost nedreptățit sau că ai avut ghinion? (inversare scala)	5,9%	33,2%	59,4%	1,5%	100,0%	2,505	83,5
		NEREZILIENȚI						
1	Atunci când iei note bune, crezi că aceasta se datorează în primul rând efortului tău (ai învățat mult)?	4,7%	32,2%	61,7%	1,5%	100,0%	2,541	84,7
2	Atunci când greșești	14,0%	32,5%	51,8%	1,8%	100,0%	2,342	78,1

	la vreuna dintre materii, vrei să știi ce anume ai greșit pentru a face mai bine data viitoare?							
3	Atunci când nu știi să rezolvi un exercițiu, insiști asupra lui căutând soluția?	27,5%	37,7%	32,7%	2,0%	100,0%	2,012	67,1
4	Atunci când iei note rele la școală, consideri că ai fost nedreptățit sau că ai avut ghinion? (inversare scala)	9,9%	35,1%	52,6%	2,3%	100,0%	2,380	79,3

Atitudinea elevilor față de notă este un alt aspect de diferențiere între cele două categorii de elevi. Ponderi ample de elevi rezilienți și nerezilienți (cu scorul mediu exprimat procentual de 93,5%, respectiv 84,7%) – cu diferențe semnificative în favoarea elevilor rezilienți – consideră că notele bune reprezintă un rezultat al efortului propriu de învățare (test Z = 6,684). De remarcat că, în același timp, procente semnificative de elevi (scorul mediu exprimat procentual fiind de 83,5% în cazul elevilor rezilienți și de 79,3% în cazul elevilor nerezilienți) consideră că notele slabe sunt adesea efect al unor situații de ghinion sau de nedreptate din partea cadrelor didactice. Deși semnificativă din punct de vedere statistic (test Z = 6,684), diferența între cele două categorii de elevi este mai puțin pronunțată decât în cazul celorlalte aspecte analizate – fapt care evidențiază **încetățenirea, la nivelul sistemului de învățământ, a unei atitudini generale de neasumare a notelor slabe de către elevi**, cel mai probabil și ca urmare a faptului ca, adesea, acestea nu sunt explicate și argumentate elevilor de către profesori (de ce au primit nota mică, ce au gresit, ce aspecte ale învățării trebuie să amelioreze în viitor etc.).

Tabel 5.

Testul Z de verificare a semnificației diferențelor relevă diferențe puternic semnificative între cele două categorii de elevi, privind modul de raportare față de note și față de sarcinile de lucru: **comparativ cu nerezilienții, elevii rezilienți sunt mai perseverenți în învățare, doresc să își cunoască și să își explice propriile greșeli și consideră că nota este mai degrabă un rezultat al efortului propriu și mai puțin al unei situații defavorizante** (ghinion sau nedreptate din partea cadrului didactic).

Tabel. 3. Semnificația diferențelor între medii pe categorii de subiecți

	Aspecte	Diferențe copii vârstă primar / gimnaziu				Diferența rezilienți / nerezilienți	
		REZILIENȚI		NEREZILIENȚI			
		Dif. scor procentual	Test Z	Dif. scor procentual	Test Z	Dif. scor procentual	Test Z
1	Atunci când iei note bune, crezi că aceasta se datorează în primul rând efortului tău (ai învățat mult)?	0,640	0,456	8,335	4,155	8,461	6,684
2	Atunci când greșești la vreuna dintre materii, vrei să știi ce anume ai greșit pentru a face mai bine data viitoare?	8,078	5,386	8,928	3,511	11,123	7,204
3	Atunci când nu știi să rezolvi un exercițiu, insiști asupra lui căutând soluția?	3,128	1,659	11,355	4,139	15,352	9,035
4	Atunci când iei note rele la școală, consideri că ai fost nedreptățit sau că ai avut ghinion?	5,168	2,524	0,301	0,122	3,564	2,241

	(inversare scala)						
--	-------------------	--	--	--	--	--	--

Comparativ cu elevii nerezilienți, răspunsurile elevilor rezilienți nu se diferențiază semnificativ pe categorii de factori (mediu de rezidență, sexe): **efortul în învățare, reflecția asupra propriilor rezultate și atitudinea pozitivă față de note constituie caracteristici relativ constante ale rezilienței**. Apar însă diferențe semnificative în funcție de tipul de familie din care provine elevul: ponderea răspunsurilor pozitive este mai amplă în cazul elevilor provenind din familiile normale și mai scăzută în cazul familiilor monoparentale sau în alte situații familiale. Aceasta evidențiază faptul că atitudinea elevilor rezilienți față de învățare și față de situațiile de evaluare este influențată de măsura în care mediul familial susține efortul lor de învățare și o imagine de sine pozitivă.

Tabel 3. Raportarea elevilor la note și la sarcinile de învățare, pe factori de influență (scor mediu exprimat procentual)

		Atunci când iei note bune, crezi că aceasta se datorează în primul rând efortului tău?	Atunci când greșești la vreuna dintre materii, vrei să știi ce anume ai greșit?	Atunci când nu știi să rezolvi un exercițiu, înșiști asupra lui căutând soluția?	Atunci când iei note rele la școală, consideri că ai fost nedreptățit sau că ai avut ghinion?
		REZILIENTI			
Total	Total	93,5	89,2	82,3	83,5
Mediu	Rural	93,4	90,6	84,2	83,2
	Urban	93,5	87,7	80,4	83,9
Nivel	Primar	93,3	86,5	81,4	81,6
	Gimnazial	93,6	93,0	83,5	86,2
Gen	Feminin	93,8	89,6	82,0	83,8
	Masculin	93,1	88,7	82,7	83,1
Tip familie	Normală	94,7	90,8	83,2	84,3
	Un părinte	90,2	85,8	79,9	82,4
	Alte situații	85,0	76,7	76,7	75,0
		NEREZILIENTI			
Total	Total	84,7	78,1	67,1	79,3
Mediu	Rural	81,3	75,3	65,2	77,5
	Urban	88,5	81,3	69,2	81,5
Nivel	Primar	81,0	74,3	62,5	79,4
	Gimnazial	89,4	82,8	72,8	79,2
Gen	Feminin	87,5	81,6	70,1	82,0
	Masculin	82,1	74,9	64,2	76,9
Tip familie	Normală	84,7	79,3	68,8	79,4
	Un părinte	84,0	72,2	56,9	78,5
	Alte situații	87,9	72,7	66,7	81,8

Luând în calcul indicatorul dihotomic care indică procentajul răspunsurilor favorabile (Da) ale unui subiect la variabilele analizate, se constată că ponderea răspunsurilor favorabile este net superioară în cazul elevilor rezilienți, comparativ cu elevii nerezilienți, cu diferențe cuprinse între 8-20 de puncte procentuale. Indicatorul evidențiază și mai clar modul de diferențiere a răspunsurilor între cele două categorii de subiecți, cu privire la raportarea la note și la sarcinile de învățare.

Tabel 4. Distribuția itemilor ce definesc raportarea la note și la sarcinile de învățare, în funcție de procentajul răspunsurilor favorabile

	Elevi de vârsta înv. primar	Elevi de vârsta înv. gimnazial	TOTAL	Elevi de vârsta înv. primar	Elevi de vârsta înv. gimnazial	TOTAL
	REZILIEȚI			NEREZILIEȚI		
Atunci când ieși note bune, crezi că aceasta se datorează în primul rând efortului tău (ai învățat mult)?	83,5%	84,6%	83,9%	53,9%	71,5%	59,9%
Atunci când greșești la vreuna dintre materii, vrei să știi ce anume ai greșit pentru a face mai bine data viitoare?	63,9%	84,0%	72,2%	45,5%	60,3%	50,3%
Atunci când nu știi să rezolvi un exercițiu, insiști asupra lui căutând soluția?	50,4%	57,4%	53,3%	28,8%	38,4%	31,8%
Atunci când ieși note rele la școală, consideri că ai fost nedreptățit sau că ai avut ghinion? (inversare scala)	53,9%	67,3%	59,4%	52,9%	53,0%	51,1%

Aceleași tipuri de diferențe se regăsesc și cu privire la indicatorul referitor la numărul de variabile la care subiecții din fiecare segment de populație au răspuns Da. În procente mult mai ample, elevii rezilienți au răspuns pozitiv la majoritatea aspectelor care caracterizează raportarea la note și la sarcinile de învățare.

Tabel 5. Distribuția elevilor în funcție de numărul de criterii performate (itemi la care au răspuns DA)

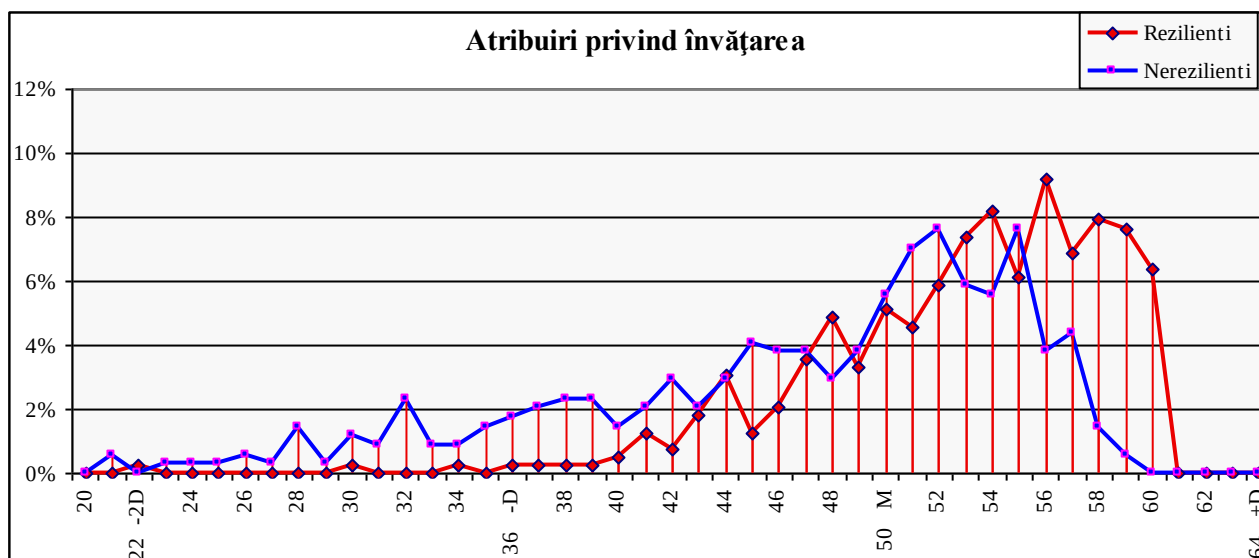
	REZILIEȚI		NEREZILIEȚI	
	Total elevi	% elevi	Total elevi	% elevi
4 criterii	110	28,1%	42	12,3%
3 criterii	125	31,9%	87	25,4%
2 criterii	100	25,5%	82	24,0%
1 criteriu	39	9,9%	87	25,4%

Niciunul	18	4,6%	44	12,9%
Total	392	100,0%	342	100,0%

Agregarea celor patru criterii de evaluare într-un indice de succes (exprimat ca valoare medie ce indică poziția subiectului în raport cu media colectivității) evidențiază, de asemenea, faptul că **elevii rezilienți au valori modale superioare celor nerezilienți din perspectiva raportării la note și la sarcinile de lucru**. Peste 80% dintre elevii rezilienți se situează peste media standardizată, față de numai 51,5% dintre elevii nerezilienți (diferențele se constată în ponderi mai ample la nivelul învățământului primar, comparativ cu învățământul gimnazial.

Tabel 7. Compararea opiniilor referitoare la raportarea la note și la sarcinile de învățare

Procentajul elevilor din eșantionul comasat (rezilienți + nerezilienți) situați:	Elevi de vârstă înv. primar	Elevi de vârstă înv. gimnazia I	TOTAL	Elevi de vârstă înv. primar	Elevi de vârstă înv. gimnazia I	TOTAL
	REZILIENȚI			NEREZILIENȚI		
Sub media standardizată	8,7%	32,7%	18,6%	41,4%	57,6%	48,5%
M (5op)	0,9%	0,6%	0,8%	0,0%	0,0%	0,0%
Peste media standardizată	90,4%	66,7%	80,6%	58,6%	42,4%	51,5%
Total	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

*
* *

Analiza statistică a itemilor referitori la mediul școlar a evidențiat o dublă perspectivă:

- pe de o parte, modul în care diferite variabile ce țin de școală au influențat situațiile de reziliență;
- pe de altă parte, modul în care copiii rezilienți se raportează la viața școlii și la educație, în general.

Ca urmare, din perspectiva mediului școlar, indicele de succes al copiilor rezilienți – calculat prin agregarea tuturor celor șapte aspecte analizate (în subcapitolele anterioare) – situează o pondere de 78,8% dintre aceștia peste media standardizată, comparativ cu numai 40,9% în cazul copiilor nerezilienți. Diferențele pe medii de rezidență sau sexe nu sunt semnificative în cazul copiilor rezilienți, fapt care evidențiază că aspectele analizate sunt caracteristici constante ale rezilienței școlare, nefiind influențate de factori externi. Apar o serie de diferențe semnificative între elevii rezilienți și cei nerezilienți în funcție de nivelul de studiu, determinate de diferite caracteristici ale învățământului primar/gimnazial.

Sintetizând, un copil rezilient are următoarele caracteristici, în comparație cu un copil nerezilient:

- percepe mediul școlar ca fiind unul suportiv – consideră că spațiul școlar este unul sigur; se simte bine la școală, printre ceilalți colegi și relaționează pozitiv cu aceștia (intră ușor în interacțiune cu aceștia și participă la activități comune); percepe și valorizează mai mult sprijinul cadrelor didactice pentru a învăța mai bine; se simte apreciat la școală;
- are o frecvență școlară mai bună, în comparație cu un copil nerezilient, și evită absenteismul școlar pe durate mari de timp;
- este mai bine integrat în colectivitate și constituie persoană-resursă pentru grupul din care face parte, oferind ajutor și sprijin colegilor, pentru învățare;
- participă mai frecvent la diferite contexte de activități organizate de școală, în afara orelor (de exemplu, excursii, concursuri sportive, festivaluri artistice, expoziții etc.), fiind mai implicat în viața școlii, în ansamblu;
- alocă mai mult timp învățării/pregătirii temelor pentru acasă și pregătirii școlare suplimentare, comparativ cu un copil nerezilient;
- are mai multă încredere în educație, este mai motivat pentru învățare, manifestă capacitate de efort și învață cu ușurință;
- se raportează constructiv la situațiile de evaluare (consideră că nota este mai degrabă un rezultat al efortului propriu și mai puțin al unei situații favorizante/defavorizante), manifestă atitudine reflexivă asupra propriilor greșeli, este perseverent în rezolvarea sarcinilor de învățare.

Concluzionând, se remarcă faptul că elevul rezilient valorizează școala și educația și se simte, la rândul său, valorizat de școală. Atitudinile și modul de raportare a acestuia la mediul școlar sunt influențate și de ansamblu celorlalți factori luați în considerare: factorii individuali, factorii familiali.

4.2. FACTORI FAMILIALI

În prezentul capitol sunt analizați o serie de factori privind mediul familial, considerați, prin ipoteză, că favorizează o adaptare pozitivă a copiilor dezavantajați socio-economic. Astfel, dintre factorii familiali vehiculați de studiile pe tema rezilienței, cercetarea noastră s-a centrat, în special, asupra mediului familial ca mediu stabil și suportiv pentru dezvoltarea rezilienței școlare a elevilor:

- tipul familiei (familie normală, constituită din părinți și copii, eventual și alte rude / alte tipuri);
- persoanele cu care locuiesc copiii / în grija cărora se află (componenta gospodăriei);
- monitorizarea atentă din partea familiei (părinții au grijă de copii, știu permanent unde sunt și ce fac copiii);
- buna cunoaștere a copiilor de către părinți (cine îi sunt prietenii, ce le place să facă, ce îi face fericiți, ce îi supără sau sperie);
- relații apropiate între părinți și copii, bună comunicare între aceștia (copiii au ocazia să împărtășească părinților ceea ce simt, când și de ce suferă / se întristează);
- ajutor / sprijin necondiționat acordat de familie copiilor în situații dificile (chiar și atunci când copiii comit greșeli);
- asigurarea de către familie a unui mediu securizant pentru copii;
- relații suportive cu membrii familiei extinse (sărbătorirea cu plăcere în familie a aniversărilor și altor evenimente).

Investigațiile întreprinse în vederea realizării unor studii de caz au vizat, de asemenea, cu referire la mediul familial, și implicarea părinților în instruirea și educația copiilor.

În funcție de prima caracteristică a mediului familial luată în considerare, respectiv tipul familiei, cele două segmente de populație – rezilienți / nonrezilienți – prezintă o distribuție asemănătoare: majoritatea copiilor (aproximativ 78% dintre cei rezilienți și ceva mai mult dintre nonrezilienți – aproape 83%) provin din familii normale (mamă și tată biologici, frați și/sau surori). O ușoară înclinare a balanței se constată, totuși, în favoarea copiilor nonrezilienți, diferența fiind de 5 puncte procentuale.

Tabel 1. Distribuția elevilor rezilienți / nonrezilienți în funcție de tipul familiei

		REZILIENȚI (R)		NEREZILIENȚI (N)	
1	Familie normală (mamă și tată biologici, frați și /sau surori)	301	76,8%	283	82,7%
2	Familie dezorganizată (un singur părinte)	66	16,8%	48	14,0%
3	Familie de adopție	4	1,0%	0	0,0%
4	Plasament familial	6	1,5%	3	0,9%

5	Bunici	6	1,5%	4	1,2%
6	Familie reorganizată	3	0,8%	2	0,6%
7	Instituționalizat	4	1,0%	1	0,3%
8	Deces unul sau ambii părinți	2	0,5%	1	0,3%
Total	Total	392	100,0%	342	100,0%

Nici în ceea ce privește distribuția subiecților în funcție de persoanele cu care locuiesc (*componenta gospodăriei*) nu remarcăm diferențe semnificative între cele două segmente de populație. Pentru a da numai câteva exemple, observăm procentele foarte apropiate pentru cele două segmente de populație care fac parte din *familii nucleare* (părinți și copii) - aproximativ 58% în cazul rezilienților și aproape 57% la nonrezilienți, precum și al copiilor instituționalizați sau aflați în alte situații – 7,2%, respectiv 6,8%. Deosebiri importante s-au constatat, însă, între elevii rezilienți / nonrezilienți în funcție de celelalte caracteristici ale mediului familial, așa cum va fi prezentat pe parcursul capitolului.

Tabel 2. Distribuția elevilor rezilienți / nonrezilienți în funcție de persoanele cu care locuiesc

		REZILIENȚI (R)			NEREZILIENȚI (N)		
		PRM	GIM	Total	PRM	GIM	Total
1	Părinți	6,6%	4,9%	5,9%	6,8%	11,9%	9,1%
2	Părinți și frați	52,2%	51,2%	51,8%	50,3%	43,7%	47,4%
3	Părinți, frați și alte rude	11,4%	16,7%	13,6%	17,8%	17,2%	17,5%
4	Părinți și alte rude	4,8%	3,7%	4,4%	4,7%	4,6%	4,7%
5	Mama	2,6%	2,5%	2,6%	2,6%	2,0%	2,3%
6	Tata	0,4%	1,2%	0,8%	0,5%	0,0%	0,3%
7	Mama și alte rude	4,4%	2,5%	3,6%	1,0%	1,3%	1,2%
8	Mama, frați și alte rude	8,3%	5,6%	7,2%	4,2%	4,6%	4,4%
9	Tata și alte rude	1,8%	1,9%	1,8%	1,6%	1,3%	1,5%
10	Tata, frați și alte rude	0,9%	1,9%	1,3%	4,2%	6,0%	5,0%
11	Copii în plasament sau instituționalizați	3,1%	1,9%	2,6%	1,6%	1,3%	1,5%
12	Alte situații	3,5%	6,2%	4,6%	7,3%	2,6%	5,3%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Analiza statistică a vizat determinarea consistenței interne a grupului de itemi (variabile) care definesc mediul familial, prezentați mai sus, implicit fidelitatea acestora față de realitatea pe care încearcă să o surprindă, pe baza testului statistic Alpha-Cronbach. Coeficienții stabiliți pentru acești itemi atât în cazul elevilor rezilienți / nonrezilienți, cât și a celor din grupa de vârstă specifică învățământului primar, respectiv gimnazial depășesc limita minimă acceptată (de 0,7), situându-se în jurul valorilor de 1,0 - 0,9.

	Rezilienți	Nonrezilienți	Vârsta înv. primar	Vârsta înv. gimnazial
Coeficientul Alpha-Cronbach	0,912	0,906	1,027	0,921

Tot în cadrul analizei statistice, prin corelarea domeniului de analiză evaluat (în cazul de față factorii familiali) cu itemii constituenți, s-a constatat că toate corelațiile sunt semnificative, itemii corespunzând domeniului respectiv. Valorile coeficienților de corelație r cu total domeniu variază între 0,597 – 0,665 (vezi Anexa 1).

După cum a fost precizat în metodologia studiului, elevii rezilienți au fost investigați în paralel cu persoane adulte care dețin informații despre situația lor școlară, familială, socio-economică etc. în scopul verificării gradului de obiectivitate a răspunsurilor pe care le-au furnizat.

Compararea răspunsurilor celor două categorii de subiecți investigați evidențiază:

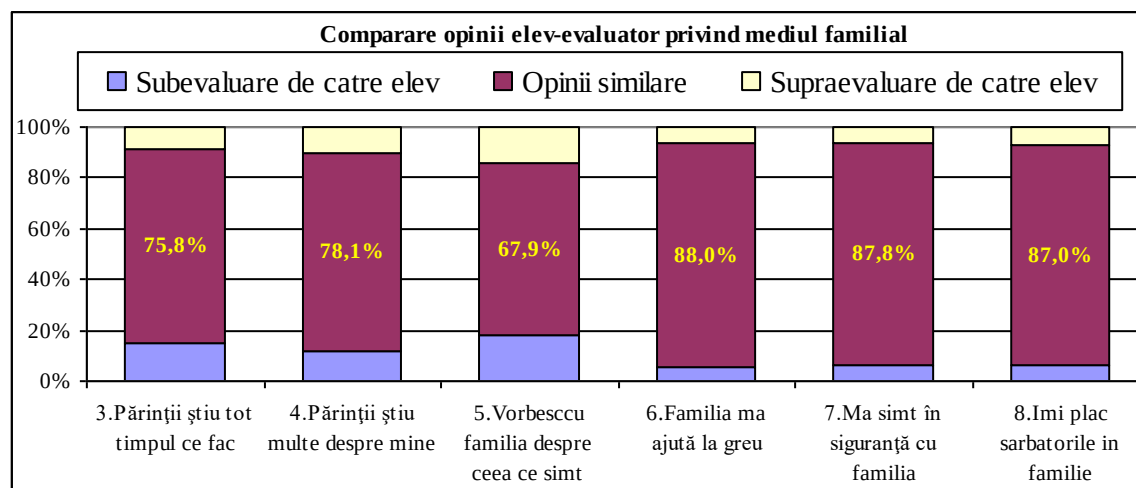
- Proporția foarte ridicată a răspunsurilor care coincid, mergând până la aproape 90%, în privința situațiilor referitoare la *ajutorul acordat copilului în familie, siguranța resimțită în mediul familial și bucuria petrecerii sărbătorilor în familie.*
- Procentul ceva mai redus (aproximativ 68%) al răspunsurilor identice cu privire la comunicarea copii - părinți (*Vorbești cu familia despre ceea ce simți - când suferi/ ești speriat*). Mai relevant este faptul că aproape 20% dintre copii (vezi Fig. 1.) consideră insuficientă comunicarea dintre ei și părinți, că lipsesc prilejurile în care pot să-și expună problemele, supărările, bucuriile. Revine așadar în discuție, și de această dată, problema comunicării, mai exact a lipsei/insuficienței comunicări între părinți și copii. Această disfuncție a familiei a fost întâlnită și cu prilejul altor cercetări, asociată cu lipsa /insuficienta comunicare între elevi și profesori. Iar frustrarea resimțită de copii ca urmare a lipsei dialogului cu adulții (părinți și /sau profesori) și, ca posibilă consecință, imposibilitatea de a-și rezolva anumite probleme pot conduce nu numai la rezultate școlare mai slabe, dar chiar și la acte de violență. În cazul unora dintre copiii asupra cărora s-a desfășurat investigația (rezilienți) posibil o serie de alți factori favorabili au diminuat influența lipsei/ insuficienței comunicări cu părinții.
- O bună cunoaștere a elevilor de către cadrele didactice, constatare susținută, pe de o parte, de diferențele reduse între proporțiile cu care ele însele susțin anumite opinii și proporțiile corespunzătoare copiilor, precum și de diferențele, de asemenea reduse, între proporțiile cu care copiii exprimă anumite opinii și procentele care corespund membrilor familiei.

Tabel 3. Concordanța dintre opiniile elevilor rezilienți și persoanele informate

		Total	Nivel de studiu		Categoria evaluatorului extern	
			PRM	GIM	Familie	Prof.
3	Părinții știu unde ești și ce faci tot timpul	75,8%	78,7%	71,6%	77,3%	73,0%
4	Părinții știu multe despre tine (cine îți sunt prietenii, ce îți place să faci, ce te face fericit etc.)	78,1%	80,0%	75,3%	80,1%	74,5%
5	Vorbești cu familia despre ceea ce simți (când suferi/ ești speriat)	67,9%	67,4%	68,5%	69,7%	64,5%

6	Familia te ajută atunci când îți este greu (când ești bolnav / ai o problemă)	88,0%	86,5%	90,1%	92,8%	79,4%
7	Te simți în siguranță când ești cu familia	87,8%	87,4%	88,3%	88,4%	86,5%
8	Îți plac sărbătorile și aniversările în familie	87,0%	86,1%	88,3%	86,9%	87,2%

Fig. 1.

Evidențierea potențialei influențe a caracteristicilor familiale asupra rezilienței școlare a presupus, inițial, din punct de vedere statistic, uniformizarea variantelor de răspuns la itemii care dau consistență domeniului respectiv de analiză. Astfel, în cazul itemului referitor la tipul familiei, am utilizat gruparea pe trei variante: 3 - familie normală; 2 - familie dezorganizată și 1 - alte situații, iar pentru itemul care viza componența gospodăriei (cu cine locuiește copilul) s-au stabilit, de asemenea, 3 variante de răspuns: 3 - ambii părinți / și alții; 2 - un părinte / și alții; 1 - alte rude/situații.

Tabel 4. Distribuția elevilor în funcție de tipul familiei

		Vârsta înv. primar		Vârsta înv. gimnazial	
	REZILIENTI (R)				
3	Familie normală / adopție (mama și tata, frați și/sau surori)	177	77,0%	127	78,4%
2	Familie dezorganizată prin divorț sau deces (cu un singur părinte)	42	18,3%	26	16,0%
1	Alte situații	11	4,8%	9	5,6%
	NEREZILIENTI (N)				
3	Familie normală / adopție (mama și tata, frați și/sau surori)	157	82,2%	126	83,4%
2	Familie dezorganizată prin divorț sau deces (cu	29	15,2%	19	12,6%

	un singur părinte)				
1	Alte situații	5	2,6%	6	4,0%

Tabel 5. Distribuția elevilor în funcție de persoanele cu care locuiesc (componența gospodăriei)

		Vârsta înv. primar	Vârsta înv. gimnazi al	Total	Vârsta înv. primar	Vârsta înv. gimnazi al	Total
		REZILIEȚI (R)			NEREZILIEȚI (N)		
3	Ambii părinți / și alții	75,2	76,5	75,8	79,6	77,5	78,6
2	Un părinte / și alții	18,2	15,4	17,1	14,2	15,2	14,7
1	Alte situații	6,5%	8,0%	7,1%	6,3%	7,3%	6,7%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

În cazul celorlalți 6 itemi ai domeniului de analiză, răspunsurile se situau pe o scală cu 3 trepte. După cum s-a precizat în metodologia de prelucrare a datelor, scala ordinală a fost transformată în scală cantitativă, fiecare item primind, în funcție de răspunsul furnizat de subiect, un scor de la 1 la 3 (după cum se poate constata din tabelul următor). În felul acesta au fost uniformizați toți cei 8 itemi care vizează mediul familial. Pe această bază a fost posibilă calcularea unui scor mediu pentru fiecare item, precum și un indicator care reprezintă scorul mediu exprimat procentual, respectiv nivelul de realizare / apropiere de numărul maxim de puncte posibil de obținut – 3.

Scorul mediu exprimat procentual pentru variabilele familiale variază între 86,7% și 96,8% în cazul copiilor rezilienți (tabelul următor), respectiv între 80,0% și 93,2% la nonrezilienți. Interesant de remarcat este faptul că, în cazul ambelor segmente de populație, scorul cel mai redus se înregistrează, așa cum aminteam și mai sus, în cazul itemului referitor la comunicarea copii – părinți (*Vorbești cu familia despre ceea ce simți - când suferi/ ești speriat*), cu o anumită diferență, totuși, în favoarea copiilor rezilienți.

Tabel 6. Distribuția elevilor în funcție de scorul mediu corespunzător variabilelor familiale

	Deloc/ Foarte rar	Uneori	Foarte des/ Întotdeauna	NonR	Total	Scor mediu	Scor mediu exprimat procentual
	1	2	3				
	REZILIEȚI (R)						
ITo8-1	5,1%	17,3%	77,6%	0,0%	100,0%	2,724	90,8%
ITo8-2	7,1%	17,1%	75,8%	0,0%	100,0%	2,686	89,5%
ITo8-3	0,8%	18,1%	79,8%	1,3%	100,0%	2,765	92,2%
ITo8-4	1,8%	12,8%	84,2%	1,3%	100,0%	2,798	93,3%
ITo8-5	4,6%	25,3%	68,4%	1,8%	100,0%	2,602	86,7%
ITo8-6	0,8%	5,1%	93,1%	1,0%	100,0%	2,903	96,8%
ITo8-7	1,5%	1,8%	93,1%	3,6%	100,0%	2,844	94,8%
ITo8-8	1,3%	5,6%	91,6%	1,5%	100,0%	2,872	95,7%

	NEREZILIENTI (N)						
ITo8-1	3,2%	14,0%	82,7%	0,0%	100,0%	2,795	93,2%
ITo8-2	6,7%	14,6%	78,7%	0,0%	100,0%	2,719	90,6%
ITo8-3	5,3%	33,0%	60,8%	0,9%	100,0%	2,538	84,6%
ITo8-4	5,0%	28,7%	65,8%	0,6%	100,0%	2,596	86,5%
ITo8-5	10,8%	35,7%	52,6%	0,9%	100,0%	2,401	80,0%
ITo8-6	2,6%	13,5%	82,7%	1,2%	100,0%	2,778	92,6%
ITo8-7	1,5%	12,6%	83,3%	2,6%	100,0%	2,766	92,2%
ITo8-8	2,3%	12,3%	83,3%	2,0%	100,0%	2,769	92,3%

Legendă

ITo8-1	Tipul familiei
ITo8-2	Componenta gospodăriei (cu cine locuiește copilul)
ITo8-3	Părinții știu unde ești și ce faci tot timpul
ITo8-4	Părinții știu multe despre tine (cine îți sunt prietenii, ce îți place să faci, ce te face fericit etc.)
ITo8-5	Vorbești cu familia despre ceea ce simți (când suferi/ ești speriat)
ITo8-6	Familia te ajută atunci când îți este greu (când ești bolnav / ai o problemă)
ITo8-7	Te simți în siguranță când ești cu familia
ITo8-8	Îți plac sărbătorile și aniversările în familie

Datele evidențiază, de asemenea, faptul că pentru majoritatea itemilor (6 din 8) scorul mediu este superior în cazul elevilor rezilienți, diferențele între scorurile exprimate procentual obținute de elevii rezilienți, respectiv de nonrezilienți fiind cuprinse între 2,6 și 7,6 puncte procentuale (tabelul următor). Testul Z de verificare a semnificației diferențelor relevă, de altfel, diferențe puternic semnificative între cele două categorii de elevi în funcție de acele caracteristici ale mediului familial care reflectă grija față de copii și atmosfera din familie: monitorizarea permanentă a copilului, buna cunoaștere a acestuia, ajutorul acordat permanent, dar îndeosebi în situații mai dificile pe care el le parcurge, buna comunicare între părinți și copii. Iar toate acestea contribuie la crearea unui climat securizant pentru copil și o bună atmosferă familială (*plăcerea, bucuria de a petrece sărbătorile în familie*). Valorile coeficienților obținuți prin aplicarea testului Z variază, pentru aceste variabile, între 2,35 și 6,23, față de 1,96 valoarea minimă acceptată.

Tabel 7. Semnificația diferențelor între medii pe categorii de subiecți.

	Diferențe copii vârstă primar / gimnaziu				Diferența R / N	
	REZILIENȚI		NEREZILIENȚI			
	Dif. scor procentual	Test Z	Dif. scor procentual	Test Z	Dif. scor procentual	Test Z
ITo8-1	0,2	0,118	0,0	0,021	2,4	1,865
ITo8-2	0,6	0,029	1,0	0,488	1,1	0,757
ITo8-3	5,0	3,379	1,8	0,828	7,6	6,227
ITo8-4	4,5	3,008	2,1	0,978	6,8	5,865
ITo8-5	6,7	3,405	0,5	0,181	6,7	4,856

ITo8-6	0,6	0,677	3,6	2,273	4,2	4,296
ITo8-7	0,8	0,741	0,9	0,605	2,6	2,353
ITo8-8	0,6	0,546	0,6	0,366	3,4	3,132

Fig. 2.

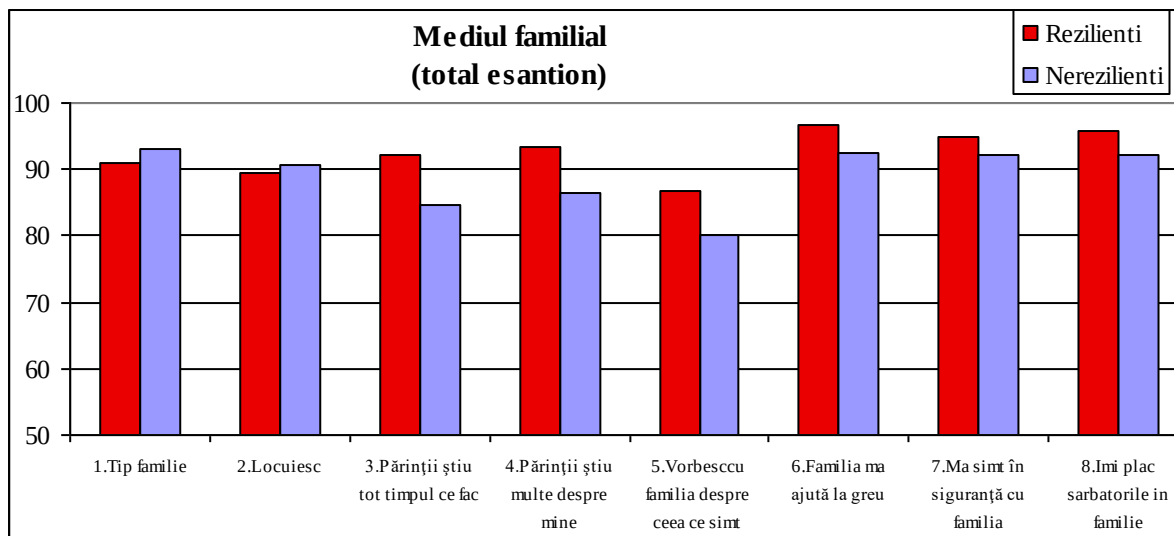
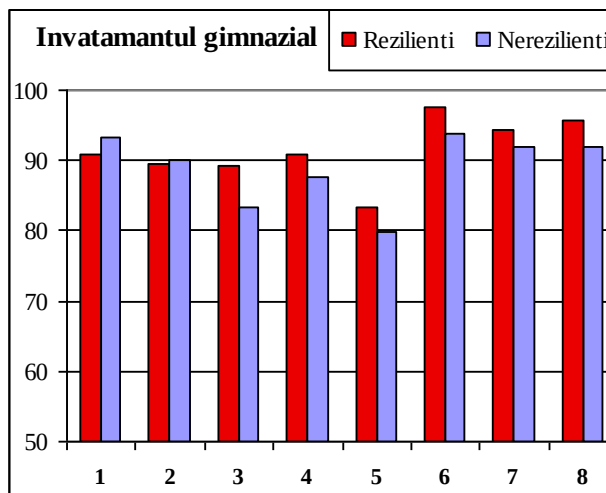
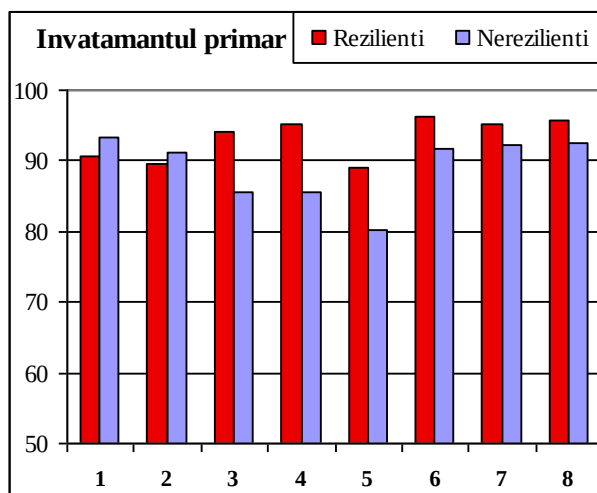

Fig. 3.

Atenția pe care părinții o acordă copiilor și interesul pentru educația acestora sunt factori pe care îi menționează și cadrele didactice când se referă la elevii rezilienți:

Interviu de grup cadre didactice, Școala Fântânele - Cojasca, județul Dâmbovița

Cadru didactic: În general, acești copii fac parte din familii cu mai puțini copii. Părinții au timp, astfel, să se ocupe mai mult de ei, sunt mai atenți cu ei. Nu numai că familia are mai mult timp

să se ocupe de ei, dar fiind mai puțin numeroasă și veniturile familiei sunt ceva mai mari.

Cadru didactic: Chiar se ocupă de pregătirea lor școlară, pe cei mici îi mai supraveghează la lecții, le spune să-și facă temele... Iar copiii se ocupă mai mult de școală... citesc, își fac temele...

În cazul itemilor 1 și 2 care definesc tipul familiei și componența gospodăriei, valorile scorurilor corespunzătoare sunt ușor mai ridicate în cazul elevilor nonrezilienți (93,2% față de 90,8% și 90,6% comparativ cu 89,5%). Valorile coeficienților obținuți prin aplicarea testului Z de verificare a semnificației diferențelor nu ilustrează, însă, diferențe semnificative între elevii rezilienți și cei nonrezilienți în funcție de cele două caracteristici (valoarea calculată Z este mai mică de 1,96). Constatarea nu trebuie interpretată în sensul că cele două caracteristici ale mediului familial nu sunt relevante din perspectiva rezilienței; este vorba, mai degrabă, de faptul că ambele segmente de elevi provin, în majoritate, din familii ce se înscriu în sfera normalității în ceea ce privește tipul familiei și componența gospodăriei. Pe de altă parte, așa cum se constată și din declarațiile cadrelor didactice în cadrul interviurilor de grup, și copiii proveniți din familii carentate (lipsa unuia sau ambilor părinți) și cu condiții materiale precare pot dovedi capacități de adaptare pozitivă, importante fiind alte / și alte caracteristici ale mediului familial:

Interviu de grup cadre didactice, Școala Conțești, județul Teleorman

C.D.: Eu am o fetiță crescută de bunici... ei sunt nevoiași, dar îi spun fetei că nimic nu e mai valoros decât educația. Bunicii nu s-au dat înapoi de la nimic, s-au lăsat pe ei pentru toate... O motivează și îi spun că educația este singura care o va ajuta să ducă o viață bună, așa cum vrea ea. Copilul înțelege și e foarte ambițios, se luptă.

C.D.: Uneori chiar situația materială precară îi motivează, îi ambiționează... vor să ajungă să depășească condiția părinților, bunicii... și li se spune, iar ei realizează că educația este singura care îi poate ajuta.

Rolul pe care familia cu caracteristicile sale îl are în reușita copiilor este rezumat, în câteva rânduri, într-o poveste de viață a unei fete, relatată de învățătoarea clasei în care învață:

Interviu de grup cadre didactice, Școala Sărulești, județul Călărași

Eu sunt învățătoare la clasa a II-a. Am în clasă o fetiță cu o situație specială. O am din clasa pregătitoare. Familia nu are casă, a locuit cu chirie, s-a mutat dintr-o localitate în alta, nu au curent electric. Totuși, copilul învață foarte bine, o ajuta tatăl. Dar la un moment dat părinții s-au despărțit, nu a mai fost ajutată... O perioadă a locuit la mamă, apoi s-a întors la tată, a locuit și la rude... S-a simțit lipsa tatălui și financiar, dar și în pregătirea ei. Am reușit, între timp, să o contactez pe mamă, care s-a recăsătorit. Acum locuiește cu mama și soțul acesteia. Se simte acum mult mai bine din punct de vedere al banilor, copilul a început să-și revină și psihic... E clar, situația de acasă și-a pus amprenta pe toată viața ei. E isteță, învață, și-a revenit la vechea ei natură, e iar sociabilă... Faptul că a avut probleme financiare, dar și despărțirea de tată a

marcat-o foarte mult.

În cazul copiilor rezilienți, anumite diferențe privind factorii de influență se constată și pe vârste. Astfel, cei de vârsta învățământului primar afirmă în proporție mai mare decât cei din gimnaziu că: *părinții știu unde sunt și ce fac tot timpul* (94,2%, față de 89,3%); *părinții știu multe despre mine, cine îmi sunt prietenii, ce îmi place să fac, ce mă face fericit etc.* (95,1% comparativ cu 90,7%); *vorbesc cu familia despre ceea ce simt când sufăr, când sunt speriat* (89,1%, respectiv 83,3%) – vezi și Fig. 3. Diferența este explicabilă, provenind din grija și atenția sporită, resimțită ca atare și de copii, pe care părinții o acordă celor de vârstă mai mică, aflați în primii ani de școală.

Comparațiile în cadrul grupului de copii rezilienți în funcție de criteriile mediu de rezidență și gen s-au dovedit nerelevante (diferențele între scorurile exprimate procentual sunt nesemnificative). Se observă, totuși, în cazul tuturor variabilelor familiale, un scor (exprimat procentual) mai mare în cazul elevilor din mediul urban, precum și, în mai mică măsură, la nivelul lotului de fete.

Tabel 8. Copii rezilienți - diferențele pe medii și gen (scor exprimat procentual).

		ITo8-3	ITo8-4	ITo8-5	ITo8-6	ITo8-7	ITo8-8
Total	Total	92,2%	93,3%	86,7%	96,8%	94,8%	95,7%
Mediu	Rural	91,9%	92,2%	84,3%	95,7%	93,7%	94,6%
	Urban	92,5%	94,4%	89,3	97,9%	96,0%	97,0%
Gen	Feminin	93,3%	93,0%	86,9%	96,9%	96,0%	97,2%
	Masculin	90,7%	93,7%	86,5%	96,6%	93,3%	93,8%

Așa cum a fost menționat și în capitolul privind metodologia studiului, în vederea conturării profilului elevului rezilient s-a procedat și la definirea unui indicator dihotomic care indică apartenența (DA / 1) sau neapartenența (NU / 0) la grupul respectiv, din perspectiva variabilei analizate. Pentru echivalarea scalei de evaluare de 3 trepte utilizată în chestionar cu scala dihotomică, varianta DA a preluat răspunsul Deseori, iar varianta NU răspunsurile Uneori și Rareori. Procedând astfel, distanța între grupul copiilor rezilienți și cei nonrezilienți devine și mai mare: diferența corespunzătoare itemilor 3-8 variază între aproximativ 10 și 20 de puncte procentuale.

Tabel 9. Distribuția itemilor (caracteristicilor) în funcție de procentajul răspunsurilor favorabile (DA)

	Elevi de vârsta înv. primar	Elevi de vârsta înv. gimnazial	TOTAL	Elevi de vârsta înv. primar	Elevi de vârsta înv. gimnazial	TOTAL
	REZILIENȚI (R)			NEREZILIENȚI (N)		
ITo8-1	77,0%	78,4%	77,6%	82,2%	84,1%	80,4%
ITo8-2	75,2%	76,5%	75,8%	79,6%	78,1%	76,4%
ITo8-3	85,7%	71,6%	79,8%	62,8%	58,9%	59,1%
ITo8-4	89,6%	76,5%	84,2%	61,8%	71,5%	63,9%
ITo8-5	75,2%	58,6%	68,4%	48,7%	58,3%	51,1%

ITo8-6	92,2%	94,4%	93,1%	79,6%	87,4%	80,4%
ITo8-7	93,0%	93,2%	93,1%	81,7%	86,1%	81,0%
ITo8-8	91,7%	91,4%	91,6%	82,7%	84,8%	81,0%

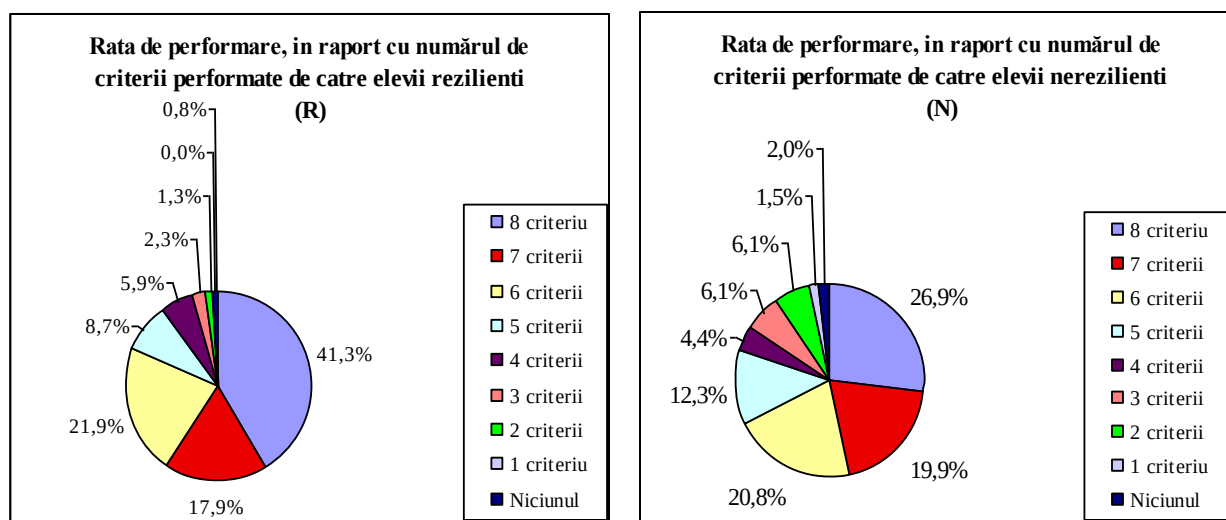
După cum se poate observa din tabelul de mai sus, anumite diferențe în ceea ce privește ierarhia caracteristicilor mediului familial ale elevilor rezilienți se observă în funcție de vârstă. Aceste diferențe pot fi explicate tocmai prin specificul tipului de relaționare părinți - copii, de îngrijire și monitorizare al copiilor în funcție de grupa de vârstă căreia aparțin.

Diferența între elevii rezilienți /nonrezilienți este ilustrată de analiza statistică și prin numărul de variabile (caracteristici ale mediului familial) la care subiecții din fiecare segment de populație au răspuns **DA** pe scala dihotomică la care ne-am referit mai sus. Din tabelul și Fig. următoare se observă, astfel, că numărul maxim de caracteristici ale mediului familial cu influență asupra rezilienței școlare se regăsește în cazul unei proporții de peste 41% dintre copiii rezilienți și, respectiv, la aproximativ 27% dintre cei nonrezilienți.

Tabel 10. Distribuția subiecților în funcție de numărul de criterii performate (la care au răspuns DA)

	REZILIENȚI		NEREZILIENȚI	
	Total elevi	% elevi	Total elevi	% elevi
8 criteriu	162	41,3%	92	26,9%
7 criterii	70	17,9%	68	19,9%
6 criterii	86	21,9%	71	20,8%
5 criterii	34	8,7%	42	12,3%
4 criterii	23	5,9%	15	4,4%
3 criterii	9	2,3%	21	6,1%
2 criterii	5	1,3%	21	6,1%
1 criteriu	0	0,0%	5	1,5%
Niciunul	3	0,8%	7	2,0%
	392	100,0%	342	100,0%

Fig. 4.

Determinarea unui așa-zis **indice de succes** pentru fiecare subiect, ca indicator care reprezintă manifestarea mai multor caracteristici ce pot determina fenomenul de reziliență a constituit un alt procedeu în cadrul prelucrării și analizei statistice.

Indicii de succes au fost determinați ca indicatori intermediari pe fiecare din cele 12 domenii analizate (menționate în metodologie) și la nivel general. Construirea indicilor a presupus agregarea tuturor variabilelor / caracteristicilor utilizate în evaluarea unui anumit domeniu de analiză, în cazul de față – mediul familial. Ca urmare a agregării, scorul mediu rezultat reprezintă o valoare medie a unor valori standardizate, care indică poziția subiectului în raport cu media colectivității.

Diversitatea variabilelor care reprezintă indicatorii ce trebuie agregați (evaluări procentuale pe scală ordinală, variabile dihotomice, variabile cantitative) a impus, așa cum s-a menționat în subcapitolul privind metodologia de prelucrare a datelor, uniformizarea prealabilă a modalității de exprimare a acestora, respectiv standardizarea seriilor de date și utilizarea unei variabile comune. În studiul de față s-a optat pentru standardizarea Hull rezultată din translatarea variabilelor Z pe o scală comună de 0-100 puncte, prin relația $H=50+14Z$, variabile cu media $M=50$ și abaterea $D=14$.

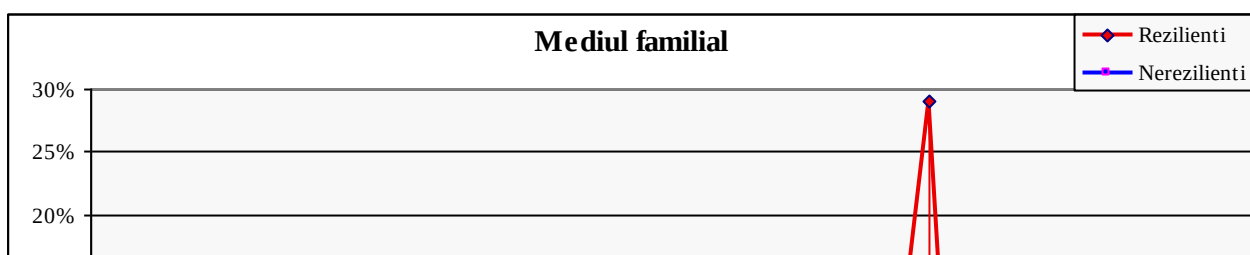
Pe baza acestei modalități de analiză a datelor s-au stabilit distribuțiile subiecților în funcție de reperele calitative statistice (distanța față de medie). A rezultat, astfel, că:

- la nivelul valorii medii se regăsesc 13,5% dintre elevii rezilienți și 11,4% dintre cei nonrezilienți;
- aproape două treimi din segmentul elevilor rezilienți (62,8%) se situează peste media standardizată, comparativ cu numai 45,3% în cazul celor nonrezilienți;
- 23,7% rezilienți se află sub medie față de peste 43% în cazul elevilor nonrezilienți.

Tabel 11. Compararea caracteristicilor mediului familial

Procentajul elevilor din eșantionul comasat R+N situați:	Elevi de vârstă înv. primar	Elevi de vârstă înv. gimnazial	TOTAL	Elevi de vârstă înv. primar	Elevi de vârstă înv. gimnazial	TOTAL
	REZILIENȚI (R)			NEREZILIENȚI (N)		
Sub media standardizată	22,20%	25,90%	23,70%	47,10%	38,40%	43,20%
M (50p)	13,0%	14,2%	13,5%	11,0%	11,9%	11,4%
Peste media standardizată	64,8%	59,9%	62,8%	41,9%	49,7%	45,3%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Fig. 5.

*
* *

Procedeele de analiză statistică utilizate au evidențiat influența diferitelor variabile privind mediul familial asupra rezilienței. Majoritatea acestora au constituit, de altfel, și principalele variabile familiale reținute în cadrul unei cercetări realizate în Canada, în august 2013³. ??? MAI TREBUIE MENȚIONAT CEVA DESPRE ASTA?

Pe baza analizei diferiților itemi în varianta scalelor ordinale cu trei trepte (transformate în scale cantitative, respectiv scoruri), precum și a indicatorilor dihotomici care indică apartenența (DA / 1) sau neapartenența (NU / 0) la grupul respectiv se poate contura profilul copilului rezilient.

Tabel 12. Ierarhia caracteristicilor mediului familial cu influență asupra rezilienței

	Scor exprimat procentual	Loc în ierarhie	% răspunsuri afirmative (DA) la ind. dihotomici	Loc în ierarhie
Părinții știu unde ești și ce faci tot timpul	92,2%	5	79,8%	4
Părinții știu multe despre tine (cine îți sunt prietenii, ce îți place să faci, ce te face fericit etc.)	93,3%	4	84,2%	3
Vorbești cu familia despre ceea ce simți (când suferi/ ești speriat)	86,7%	6	68,4%	5
Familia te ajută atunci când îți este greu (când ești bolnav / ai o	96,8%	1	93,1%	1

³ Child and Youth Resilience Measure and CYRM manual, august 2013.

problemă)				
Te simți în siguranță când ești cu familia	94,8%	3	93,1%	1
Îți plac sărbătorile și aniversările în familie	95,7%	2	91,6%	2

Astfel, din perspectiva **caracteristicilor mediului familial**, prezentate ierarhic conform frecvenței răspunsurilor oferite de subiecți, un copil rezilient:

- este ajutat de familie, în special în situații dificile;
- se simte în siguranță în mediul familial;
- face parte dintr-o familie care oferă un mediu prietenos (îi plac sărbătorile și aniversările în familie);
- este bine cunoscut de familie (familia știe cine îi sunt prietenii, ce îi place să facă, ce îl face fericit etc.);
- este supravegheat îndeaproape de către părinți (aceștia știu permanent ce face și unde este);
- comunică cu părinții (vorbește cu familia despre ceea ce simte - când suferă, când este speriat etc.).

Ordinea ierarhică a variabilelor familiale cu influență asupra fenomenului rezilienței este mai puțin importantă, aceasta putând fi, de exemplu, specifică lotului de copii investigați. Mult mai important este faptul că toate aceste caracteristici care creează un climat familial cald, prietenos, care oferă sprijin și siguranță copilului constituie determinanți ai rezilienței, alături de alte categorii de variabile de natură școlară, individuală ș.a.

Influența pozitivă a familiei asupra rezilienței școlare este evidențiată, așa cum menționam și în paginile anterioare, și de cadrele didactice. O parte dintre acestea au arătat, totodată, că, la rândul lor, contribuie sau ar putea contribui la devenirea mediului familial ca mediu favorabil creșterii, îngrijirii, dar și educației copiilor.

Discuții de grup – cadre didactice

Școala Conțești – județul Teleorman

C.D.: De multe ori trebuie să discutăm și cu familia. Părinții spun uneori nu pot doamnă să-l mai las la școală, nu am cu ce, nu pot să-l ajut ... Iar noi îi sfătuim ce și cum să facă ... să pună mai mult accent pe școală și educație.

Școala Fântânele-Cojasca – județul Dâmbovița

C.D.: Ce să facem noi? De ex. o mai mare implicare a consilierului școlar, organizarea de programe de remediere. La noi în școală este un program al unei Fundații care organizează astfel de activități, consilierul nostru este implicat în acest program. În program au intrat copii proveniți din familii sărace. Aceștia primesc și o masă, își pregătesc temele, sunt

consiliați. Efectele programului se observă, în general, la nivelul rezultatelor elevilor. Se fac activități și cu părinții.

Școala Sărulești – județul Călărași

C.D.: A avut o perioadă când începuse să nu se mai pregătească, dar am chemat-o pe mama ei, am vorbit cu ea, i-am explicat ... și problemele s-au rezolvat.

C.D.: Eu cred că în primul rând școala a fost cea care i-a ajutat, noi cadrele didactice care am știut să vorbim cu ei și să ni-i apropiem, activitățile pe care le-am desfășurat, în care i-am implicat pe toți copiii, dar și pe părinți. Diversitatea activităților pe care le-am desfășurat... și cele din ZEP, excursiile – la care au participat și ei. Apoi alte activități din cadrul școlii... În special colaborarea noastră cu părinții ... Solicitându-i, au devenit mai comunicativi, ne-au spus ce se întâmplă, i-am ajutat și pe ei și s-au văzut progresele.

C.D.: Comunicarea cu părinții cred că a fost foarte importantă... apoi ajutorul pe care l-am acordat acestora. l-am ajutat și eu cu ce am putut... cu hăinuțe, cu rechizite. Și eu și colegii... fiecare cu ce a putut... puțin, dar... Dar, poate, în special, activitățile pe care le-am desfășurat, faptul că i-am făcut să înțeleagă cât de importantă e educația pentru copiii lor.

Se poate concluziona, astfel, că acțiunile ce pot fi întreprinse la nivelul familiei pentru ca aceasta să devină un mediu care favorizează adaptarea pozitivă a copiilor vizează:

- ameliorarea condițiilor socio-economice prin acordarea de sprijin financiar suplimentar (burse pentru copii, programe tip *școala după școală* cu acordarea mesei de prânz, ajutor în alimente, ajutor social pentru familie), fapt ce ar permite orientarea atenției părinților și spre alte aspecte (interes pentru instruire, valori morale, comunicare cu copiii ș.a.) decât asigurarea satisfacerii nevoilor elementare (hrană, îmbrăcăminte, condiții de locuit);
- activitatea educativă a școlii, a personalului didactic de la nivelul acestor instituții nu numai cu elevii, dar și cu părinții în vederea conștientizării lor cu privire la rolul important ce le revine în educația copiilor, în realizarea lor profesională și în viață, în general.

4.3. FACTORI DE CONTEXT SOCIO-CULTURAL

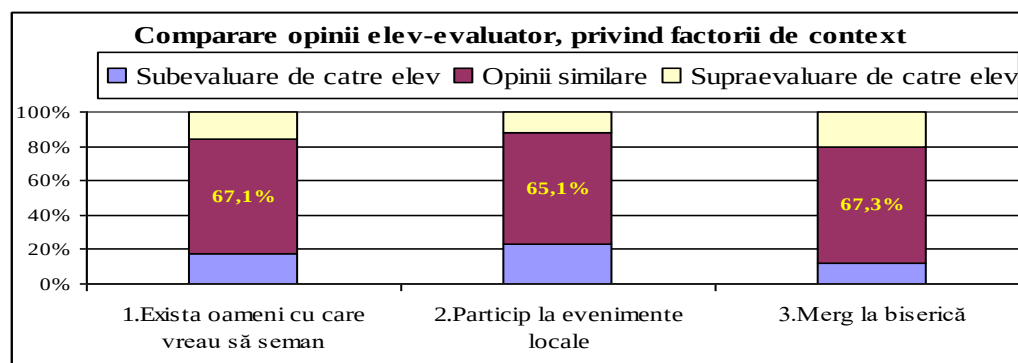
În cadrul acestei secțiuni trecem în revistă informațiile obținute prin anchetă cu privire la factori socio-culturali despre care noi am presupus că ar putea avea influență asupra facilitării rezilienței școlare a elevilor. Cei trei factori sunt: i) modele de urmat ("oameni cu care vreau să semăn") identificate de elev în cadrul comunității locale; ii) participarea elevului la evenimente locale (zile de sărbătoare, festivaluri) și iii) frecventarea bisericii de către elevi.

Premisa de la care am plecat în selectarea acestor factori a fost aceea că identificarea, în cadrul comunității din care face parte elevul, a unor modele de persoane și de practici culturale și/sau spirituale, poate facilita reziliența acestuia. Aceasta se poate face prin întărirea afinităților elevului cu comunitatea de apartenență, atât prin observarea și imitarea comportamentelor și atitudinilor unor persoane apreciate de elev, cât și prin participarea sa la evenimente care pot apropia membrii comunității, întărind legăturile sociale și facilitând cooperarea, buna înțelegere, comunicarea. Presupunerea noastră a fost că acțiunea cu rol facilitator a acestor elemente nu se

petrece doar la nivel social, ci și școlar, putând conduce la o mai bună implicare a elevului în procesul de învățare. Totodată, este important să reținem și următorul aspect: reziliența se traduce, la nivel individual/personal, printr-o mai rapidă revenire la normal/recuperare după evenimente traumatice și prin o mai bună capacitate de a depăși, constructiv/benefic pentru sine, evenimente care au capacitate traumatică.

Ca și în cazul celorlalți factori (individuali, familiali și școlari), ne-a interesat să vedem diferențele existente între auto-aprecierea elevilor și aprecierea persoanei celei mai informate cu privire la elev. Aceasta din urmă, reprezentată fie de cineva din familia elevului, fie de o persoană apropiată din cadrul școlii, a avut rol de validare a informației oferite de elevi. Mai precis, plecând de la auto-aprecierea elevului cu privire la un anumit aspect (de ex., participarea la evenimente locale), ne-a interesat să vedem: măsura în care opinia sa concordă cu a persoanei informate, măsura în care elevul sub-evaluează practicarea activității (declară în mai mică măsură decât persoana informată că practică activitatea respectivă – de ex., participarea la evenimente locale) și măsura în care elevul supra-evaluează practicarea activității (declară în mai mare măsură decât persoana informată că practică activitatea respectivă – de ex., participarea la evenimente locale). Variantele de răspuns la itemi au fost: "da" (întotdeauna-foarte des- 3), "nu" (deloc/foarte rar - 1) și "uneori" - 2.

Participarea la evenimente locale a înregistrat un procent comun (elev-persoană informată) de declarare de 65%, iar identificarea de membri ai comunității cu care elevul vrea să semene și frecventarea bisericii 67%. După cum se poate vedea din imaginea alăturată, sub-evaluarea de către elev se manifestă mai mult în cazul participării la evenimente locale, mai puțin în identificarea de persoane cu care vrea să semene și chiar mai puțin în cazul frecventării bisericii. Supra-evaluarea este mai accentuată în ceea ce privește frecventarea bisericii, mai mică în situația identificării de oameni cu care vrea să semene și chiar mai mică în cazul participării la evenimente locale. Putem presupune că o explicație pentru diferențele de opinie între elevi și persoana informată provin din lipsa de informații a adulților cu privire la acțiunile elevilor sau la chestiuni mai intime ale elevilor – cum ar fi conștientizarea și/sau identificarea de persoane din comunitatea locală cu care ar vrea să semene.

În continuare, analiza noastră se va focaliza pe răspunsurile elevilor rezilienți, respective non-rezilienți cu privire la practicile legate de contextual socio-cultural comunitar. Vrem să vedem care

dintre acestea se manifestă mai pregnant în cazul fiecărei categorii, în speranța că astfel de informații ne vor face mai clar un eventual profil al elevului rezilient.

Pentru început, facem câteva precizări privind prezentarea rezultatelor prelucrării datelor: *scorul mediu* reprezintă valoarea numerică – pe o scală de la 1, valoarea minimă, la 3, valoarea maximă – a procentului mediu al răspunsurilor la item; *scorul mediu exprimat procentual* reprezintă valoarea, exprimată procentual – pe o scală de la 0, valoarea minimă, la 100, valoarea maximă –, a scorului mediu de răspuns la item. Spre exemplificare, ca să fie mai clară relația de echivalență dintre scorul mediu și cel exprimat procentual, unui scor mediu cu valoarea de 2 îi revine unul exprimat procentual de 66,7. Pentru analiza semnificației statistice a fost folosit Testul Z.

Răspunsurile elevilor cu privire la conectarea lor la contextual socio-cultural în care trăiesc au valori mai mari în cazul celor rezilienți școlari. Astfel, scorul mediu înregistrat în cazul acestora este în jurul valorii de 2,47, iar pentru non-rezilienți este de aproximativ 2,25. Exprimată în puncte procentuale, diferența este între 6 și 8.

Tabel 1. Factori de context socio-cultural

	Scor mediu	Scor mediu exprimat procentual	Scor mediu	Scor mediu exprimat procentual
	Rezilienți		Non-rezilienți	
Știu oameni cu care veau să mă asemăn	2,47	82,3	2,29	76,2
Particip la evenimente locale	2,48	82,7	2,25	75
Merg la biserică	2,46	82,1	2,20	73,4

Analiza diferențelor între medii (testul Z) relevă diferențe semnificative statistic în cazul frecventării bisericii ($z=5,427$) și al identificării cu o persoană-model (cu care vrea să semene) din cadrul comunității ($z=3,111$). Acest rezultat poate susține ipoteza de lucru conform căreia o mai bună/puternică ancorare a elevilor în contextual socio-cultural local poate facilita reziliența lor școlară.

În continuare, analizăm răspunsurile oferite de elevi în funcție de apartenența lor la categoria de reziliență, respectiv non-reziliență școlară și de factori socio-demografici: mediul de rezidență, gen, tipul familiei, membrii domiciliului și nivelul educațional în care învață. Este important să subliniem aici următorul aspect: una dintre definițiile persoanei reziliente este aceea că își revine și/sau depășește favorabil sieși situații adverse în mai mare măsură și mai rapid decât persoanele nonreziliente. Mai mult decât atât, este posibil ca persoanele reziliente să își dezvolte capacitatea de a fi reziliente tocmai prin traversarea, cu success, a unor experiențe dificile – care, pe alții, i-ar putea marca puternic negativ. Vorbim, deci, de o dublă influență: contextual socio-economic care

influențează elevul și elevul care își dezvoltă reziliența prin parcurgerea unor experiențe (inclusiv socio-economice) dificile.

În ceea ce îi privește pe elevii care au răspuns că știu cu cine vor să semene dintre membrii comunității locale, diferențele înregistrate între rezilienți și nonrezilienți sunt mai mari în special în cazul anumitor factori. Astfel, rezilienții care: provin din familii monoparentale și/sau sunt în grija altor persoane decât a părinților; sunt de gen masculin; locuiesc în cadrul unor familii extinse (alte rude, pe lângă părinte/părinți); locuiesc în mediul urban; învață în cadrul învățământului primar înregistrează cele mai mari diferențe în comparație cu nonrezilienții aflați în situații similare. Posibile explicații pentru această situație ar putea fi: diversitate mai mare a persoanelor cu care interacționează/intră în contact, sunt la un nivel de vârstă la care aprecierile cu privire la persoanele din jur sunt încă în formare, presiunile comunitare și/sau familiale în ceea ce îi privește sunt mai mici (cum ar putea fi cazul băieților).

Tabel 2. Identificarea elevilor cu un model uman de urmat la nivel comunitar ("știu cu cine vreau să semăn") – scor mediu exprimat procentual

		Rezilienți	NonRezilienți
Total	Total	82,3	76,2
Mediu	Rural	76,2	72
	Urban	88,8	81
Nivel	Primar	85,5	77,5
	Gimnaziu	77,8	74,6
Gen	Feminin	81,1	79,6
	Masculin	83,9	73,2
Familie	Normală	75	77,5
	Un părinte	81,1	68,8
	Alte situații	84,4	75,8
Locuire	Părinți	80,8	78
	Părinți și rude	83,8	77
	Un părinte	82,4	77,8
	Un părinte și rude	72,7	65,6
	Alte situații	82,1	78,3

Frecventarea bisericii de către elevi este celălalt factor – dincolo de identificarea, în rândul comunității, a unui model de urmat – la nivelul căruia apar diferențe semnificative statistic între elevii rezilienți și cei nonrezilienți școlar.

Datele obținute ne arată că elevii rezilienți frecventează în mai mare măsură biserica decât cei nonrezilienți. Cele mai mari diferențe apar în rândul elevilor care provin din familii monoparentale și al celor care locuiesc cu un singur părinte și cu alte rude (17 puncte în dezavantajul nonrezilienților). Diferențe ceva mai mici apar în rândul celor care: locuiesc în mediul rural (11 puncte procentuale în dezavantajul nonrezilienților), sunt în grija altor persoane decât a părinților (12 puncte procentuale în dezavantajul nonrezilienților), locuiesc cu alte persoane decât proprii părinți (10 puncte procentuale în dezavantajul non-rezilienților). Nivelul de educație în care învață elevii nu variază semnificativ cu apartenența la categoria rezilienței, diferența fiind de aproape 9 puncte procentuale în defavoarea nonrezilienților.

Tabel 3. Frecventarea bisericii de către elevi – scor mediu exprimat procentual

		Rezilienți	NonRezilienți
Total	Total	82,1	73,4
Mediu	Rural	84,2	72,9
	Urban	80	74
Nivel	Primar	82,3	73,6
	Gimnaziu	81,9	73,1
Gen	Feminin	83,6	76,5
	Masculin	80,2	70,6
Familie	Normală	75	75,1
	Un părinte	80,5	63,2
	Alte situații	85,1	72,7
Locuire	Părinți	85	75,2
	Părinți și rude	83,5	75,7
	Un părinte	75,5	70,4
	Un părinte și rude	77,8	60,4

	Alte situații	78,6	68,1
--	---------------	------	------

După cum am precizat la începutul analizei noastre, diferențele între media rezilienților și cea a nonrezilienților nu sunt semnificative statistic în raport cu participarea elevilor la evenimente (sărbători, festivaluri etc.) locale. Cea mai mare diferență între elevii rezilienți și nonrezilienți se înregistrează în rândul celor care locuiesc doar cu un părinte, aceasta fiind de aproape 11 puncte procentuale în favoarea primilor (86,3 față de 75,5).

Rezultatele obținute ne fac să considerăm sustenabilă ipoteza conform căreia reziliența școlară ar fi influențată pozitiv de conviețuirea într-un mediu social coeziv, familiar, suportiv, caracterizat prin relații apropiate între semeni.

- *Diferențe semnificative statistic (testul Z) se înregistrează în cazul identificării elevilor cu o persoană-model (cu care și-ar dori să semene) din rândul comunității și cu cel al practicii de frecventare a bisericii.*
- *Elevii rezilienți care știu cu cine vor să semene din rândul comunității au scoruri mai mare decât ai celor nonrezilienți în special în rândul următoarelor categorii: provin din familii monoparentale și/sau sunt în grija altor persoane decât a părinților; sunt de gen masculin; locuiesc în cadrul unor familii extinse (alte rude, pe lângă părinte/părinți); locuiesc în mediul urban; învață în cadrul învățământului primar.*
- *În cazul elevilor rezilienți care au menționat frecventarea bisericii printre activitățile realizate în cadrul comunității de care aparțin, cele mai mari diferențe față de nonrezilienți apar în rândul următoarelor categorii: provin din familii monoparentale și al celor care locuiesc cu un singur părinte și cu alte rude; locuiesc în mediul rural; sunt în grija altor persoane decât a părinților.*

4.4. FACTORI INDIVIDUALI

Prezentul capitol se concentrează asupra factorilor individuali care favorizează reziliența în spațiul școlar. Literatura de specialitate vehiculează o serie de aspecte în acest sens, iar cercetarea noastră se axează pe cele care țin de **abilitățile personale**, de **capacitatea de a valorifica sprijinul** primit din partea celorlalți și pe **abilitățile sociale**. Analiza acestor factori va permite întregirea profilului elevului rezilient cu perspectiva caracteristicilor individuale semnificative care intră în ecuația rezilienței, dincolo de cea a mediului familial, școlar sau socio-cultural analizate în capitolele anterioare. .

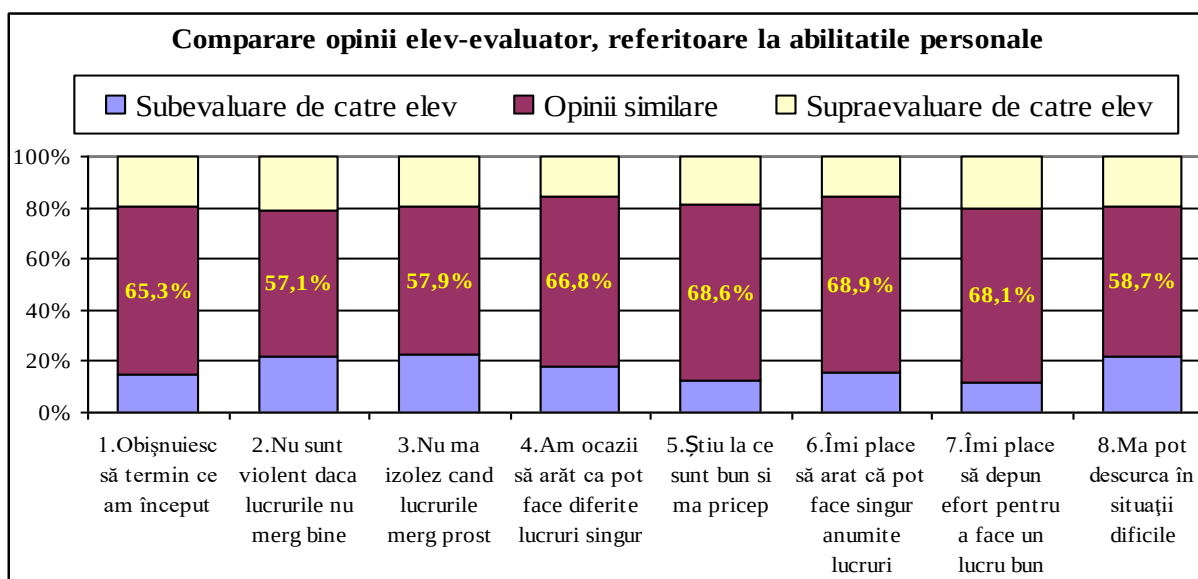
4.4.1. Abilități personale

Abilitățile personale subsumează, în analiza propusă, trăsături ale elevilor care ar putea contribui la adaptarea lor pozitivă la spațiul școlar și, implicit, la succes școlar. Vor fi făcute, în cele ce urmează, referiri la capacitatea elevilor de:

- *perseverență în vederea finalizării unor acțiuni începute, în ciuda dificultăților întâmpinate*
- *gestionare a manifestărilor agresive în condiții potrivnice voinței lor de acțiune*
- *exteriorizare, relaționare în condiții potrivnice voinței lor de acțiune*
- *identificare a contextelor în care să arate celorlalți posibilitățile sale de acțiune*
- *conștientizare a propriilor competențe*
- *manifestare a independenței*
- *autodepășire*
- *identificare a soluțiilor în vederea rezolvării unor situații dificile cu care se confruntă.*

Aceste trăsături personale se manifestă atât la elevii rezilienți, cât și la cei non-rezilienți, însă ipoteza de lucru de la care pornim susține ideea conform căreia abilitățile personale sunt mai evidente/mai bine dezvoltate la elevii rezilienți, fapt ce urmează a fi testat și analizat prin rezultatele anchetelor realizate la nivelul elevilor și actorilor (de la nivel familial sau școlar) care au o bună cunoaștere asupra acestor elevi. De asemenea, investigația urmărește identificarea acelor abilități personale care îi caracterizează cu preponderență pe elevii rezilienți în vederea întregirii profilului acestora, un tablou sintetic care include și elemente ce țin de factori școlari, familiali, contextualii/culturali.

În totalul aspectelor cuprinse în categoria abilităților personale, procentajul opiniilor similare dintre elevi și persoana cea mai informată variază între 57% – 69%, mai puțin cunoscute fiindu-le părinților sau cadrelor didactice informațiile referitoare la formele de manifestare a copiilor în situații în care aceștia trebuie să facă față unor acțiuni potrivnice, dar și cele referitoare la capacitățile de a găsi soluții în situații dificile. Mai cunoscute le sunt adulților (părinți sau cadre didactice care îi cunosc bine pe elevii chestionați) informațiile referitoare la acele abilități care au fost demonstrate prin acțiuni concrete, voluntare și, uneori, în concordanță cu aptitudini personale. Ca tendință generală, conform datelor obținute de la elevi, aspectele ce țin de abilități personale și care le sunt mai puțin cunoscute persoanelor informate tind să fie mai curând subevaluate de către elevi, iar cele ce țin de aspecte pe larg cunoscute de persoanele informate tind să fie supraevaluate de elevi. Poate fi, aici, o tendință realizată tocmai pe fondul recunoașterii și aprecierii pe care o primesc acești elevi, din partea celorlalți.

Propunem, în continuare, analiza fiecăruia dintre aspectele care definesc abilități individuale, pentru a le identifica pe cele care sunt caracteristice elevilor rezilienți. Ca notă generală, pentru toate aspectele vizate, scorul mediu înregistrat de elevii rezilienți este mai mare decât scorul mediu înregistrat de elevii nonrezilienți.

Se impune încă o precizare, pe care o considerăm a fi semnificativă în contextul demersurilor întreprinse în acest studiu în vederea identificării specificității elevilor rezilienți și a diferențelor dintre elevii rezilienți și cei nonrezilienți. Astfel, din totalitatea aspectelor incluse în categoria abilităților personale doar primele patru scoruri medii, cu valoarea cea mai crescută își schimbă ordinea în „clasamentul” abilităților personale. Acestea fac referire la: identificarea de contexte de afirmare, conștientizarea propriilor competențe, manifestarea independenței, autodepășire.

Tabel ... : Abilități personale (1)

	Deloc/ Foarte rar	Uneori	Foarte des/ Întotdeauna	NonR	Total	Scor mediu	Scor mediu exprimat procentual
	1	2	3				
REZILIENȚI (R)							
Îmi place să depun efort pentru a face un lucru bun	0,5%	18,6%	79,3%	1,5%	100,0%	2,758	91,9
Ştiu la ce sunt bun(ă) şi mă	1,3%	15,6%	79,8%	3,3%	100,0%	2,719	90,6

pricep							
Îmi place să arăt că pot face singur(ă) anumite lucruri	2,0%	20,4%	76,0%	1,5%	100,0%	2,709	90,3
Am ocazii să arăt că pot face diferite lucru singur (ă)	1,5%	27,0%	69,9%	1,5%	100,0%	2,653	88,4
	NEREZILIEȚI (N)						
Îmi place să depun efort pentru a face un lucru bun	7,9%	31,9%	58,2%	2,0%	100,0%	2,462	82,1
Știu la ce sunt bun(ă) și mă pricep	9,9%	27,5%	60,5%	2,0%	100,0%	2,465	82,2
Îmi place să arăt că pot face singur(ă) anumite lucruri	6,7%	32,2%	57,9%	3,2%	100,0%	2,447	81,6
Am ocazii să arăt că pot face diferite lucru singur (ă)	4,4%	38,0%	55,8%	1,8%	100,0%	2,480	82,7

Autodepășirea („Îmi place să depun efort pentru a face un lucru bun”) este principala caracteristică a copiilor rezilienți, conform datelor obținute în cadrul anchetei, cu un scor mediu de 2,758. Această atitudine a copiilor rezilienți față de parcursul lor vizează întreprinderea unor acțiuni care depășesc situația, capacitățile, posibilitățile manifestate până în prezent. Aceste acțiuni sunt corelate cu trăsături volitive pozitive, cu un nivel aspirațional înalt, dar și cu o capacitate crescută de autoevaluare și identificare a resurselor personale pe care copilul se poate baza în vederea surmontării provocărilor de moment.

Aproape 80% dintre elevii rezilienți susțin că plăcerea de a depune efort în acțiunile lor „pentru a face un lucru tot mai bine” este o atitudine manifestată întotdeauna sau în majoritatea cazurilor în care acest lucru este necesar. La elevii nonrezilienți, această atitudine este mai puțin întâlnită ca o constantă (58,2%) prin comparație cu elevii rezilienți. Ponderile elevilor nonrezilienți la care această atitudine se manifestă sporadic sau deloc este semnificativ mai crescută decât în cazul elevilor rezilienți.

Tendința de autodepășire identificată la nivelul grupului de elevi rezilienți îl diferențiază pe acesta de grupul de nonrezilienți ($Z = 7,061$). Din perspectiva nivelului de educație, nu există diferență la nivelul elevilor rezilienți, în funcție de nivelul de educație în care sunt cuprinși, semn că această trăsătură apare de timpuriu și se manifestă în mod constant. La nivelul grupului de nonrezilienți, însă, tendința de autodepășire apare (mai târziu) la elevii de gimnaziu, corelat cu identificarea

competențelor personale, creșterea încrederii în capacitatea sa de a găsi soluții în situații dificile și perseverență pentru finalizarea acțiunilor începute.

Elevii rezilienți nu înregistrează variații semnificative determinate de mediul de rezidență sau de gen, din perspectiva voinței de autodepășire. Câteva elemente care țin mai curând de contextul familial și de locuire manifestă influență asupra comportamentului copiilor în vederea autodepășirii. Lipsa familiei și înlocuirea acesteia cu orice alt substitut al acesteia, scade semnificativ șansele copilului de a manifesta dorința de autodepășire. Aceste afirmații, susținute de datele de anchetă, sunt corelate cu valoarea care marchează o corelație puternică între tendința de autodepășire și locuirea copilului împreună cu familia. Aceste aspecte sunt puțin semnificative pentru copiii nonrezilienți. Singurul aspect corelat cu tendința de autodepășire, în cazul copiilor nonrezilienți, este apartenența la mediul urban.

Tabel ...: **Autodepășirea** în contextul factorilor determinanți pentru elevii rezilienți și elevii nonrezilienți (scor mediu exprimat procentual)

		Îmi place să depun efort pentru a face un lucru bun	
		REZILIENȚI	NONREZILIENȚI
Total		91,9	82,1
Mediu	Rural	91,7	78,2
	Urban	92,1	86,5
Nivel	Primar	90,9	78,9
	Gimnaziu	93,4	86,1
Gen	Feminin	92,4	84,5
	Masculin	91,3	79,9
Familie	Normală	92,3	83,4
	Un părinte	92,6	73,6
	Alte situații	83,3	84,8
Locuire	Părinți	95,0	80,9
	Părinți și rude	92,0	83,5
	Un părinte	94,1	85,2
	Un părinte și rude	90,9	70,8
	Alte situații	85,7	84,1

Conștientizarea propriilor competențe („Știu la ce sunt bun(ă) și mă pricep”) ține, în egală măsură, de capacitatea elevului de autoevaluare și de imaginea și stima de sine crescute. Scorurile medii determinate pentru această abilitate personală la nivelul grupurilor de rezilienți și nonrezilienți o plasează pe a doua poziție, însă există elemente de specificitate ale celor două categorii de elevi incluși în analiză care determină diferențe semnificative între grupuri ($Z = 6,969$). Conștientizarea capacităților proprii și a competențelor personale presupune capacități evaluative din partea elevilor pentru investigarea propriei persoane în contextul rezolvării de probleme, în funcție de solicitările externe.

Ponderile elevilor rezilienți și nonrezilienți care își conștientizează competențele în cvasi totalitatea situațiilor cu care se confruntă, sunt de 80%, respectiv 60%, comparabile cu ponderile înregistrate în cazul tendinței de autodepășire.

Conștientizarea capacităților proprii este un demers care implică operații complexe ale gândirii și care poate fi problematică pentru copiii din învățământul primar și în special pentru cei care nu beneficiază de sprijin în vederea identificării potențialului propriu, al abilităților personale și al contextelor în care acestea pot fi valorificate. La nivelul grupurilor de elevi rezilienți din primar și gimnaziu nu se înregistrează variații din perspectiva conștientizării competențelor, fapt ce nu poate fi afirmat și pentru elevii nonrezilienți. În cazul acestora din urmă se înregistrează diferențe pe niveluri de educație, conștientizarea propriilor abilități manifestându-se mai curând atunci când elevul este cuprins în învățământul gimnazial și când poate deja să fi pierdut contexte de afirmare, de manifestare a capacităților sale și care i-ar fi crescut stima de sine.

Conștientizarea propriilor abilități nu este determinată nici în cazul elevilor rezilienți, nici în cazul celor nonrezilienți, de mediul de rezidență sau de gen, ci mai curând de factorii contextuali familiali (apartenența la o familie normală și locuirea cu părinții). Sunt aceleași elemente determinate și pentru tendința de autodepășire fapt ce relevă încă o dată necesitatea suportului pe care copilul trebuie să-l primească din partea familiei pentru parcursul său școlar și parcursul său general spre viața de adult.

Tabel ...: **Conștientizarea propriilor competențe** în contextul factorilor determinanți pentru elevii rezilienți și elevii nonrezilienți (scor mediu exprimat procentual)

		Știu la ce sunt bun(ă) și mă pricep	
		REZILIENȚI	NONREZILIENȚI
Total		90,6	82,2
Mediu	Rural	89,4	79,9
	Urban	91,9	84,8
Nivel	Primar	89,3	79,6
	Gimnaziu	92,6	85,4
Gen	Feminin	91,5	81,8
	Masculin	89,5	82,5
Familie	Normală	91,4	83,0
	Un părinte	89,7	77,1
	Alte situații	81,7	81,8
Locuire	Părinți	95,8	82,3
	Părinți și rude	91,1	82,7
	Un părinte	88,2	85,2
	Un părinte și rude	87,9	77,1
	Alte situații	85,7	81,2

Manifestarea independenței („Îmi place să arăt că pot face singur(ă) anumite lucruri”) este determinată de dezvoltarea personalității copilului și procesul de maturizare prin care trece, și se manifestă prin tendința de realizare a acțiunilor în mod autonom, de a diminua dependența față

de adulți. Manifestarea independenței înregistrează al treilea scor mediu în ordinea descendentă a caracteristicilor individuale ale elevilor rezilienți (2,709), respectiv al patrulea scor în cazul elevilor nonrezilienți. Între cele două grupuri, de elevi rezilienți și nonrezilienți, exista diferență semnificativă din perspectiva manifestării independenței ($Z = 5,340$), cu implicații asupra autonomiei, autoconducerii, autocontrolului.

Peste trei sferturi dintre elevii rezilienți (76%) preferă să arate celorlalți că pot face lucrurile singuri în majoritatea situațiilor cu care se confruntă și numai 2% dintre rezilienți nu doresc să-și afirme posibilitățile de acțiune autonomă. În cazul elevilor nonrezilienți, manifestarea independenței se realizează sporadic pentru o treime dintre repondenți și deloc pentru 6,7% dintre aceștia. Ponderea scăzută a elevilor nonrezilienți care doresc în majoritatea situațiilor să-și afirme capacitățile de acțiune independentă, prin comparație cu elevii rezilienți susține faptul că dezvoltarea de ansamblu a personalității, dar în special latura care vizează independența, autonomia este determinantă pentru depășirea obstacolelor cu care se confruntă elevii din comunități defavorizate.

Datele de anchetă relevă un aspect esențial: autodepășirea și conștientizarea propriilor competențe (abilități personale relevante pentru definirea profilului elevilor rezilienți) înregistrează variații pe niveluri de educație: în interiorul grupului de nonrezilienți, aceste caracteristici se manifestă preponderen o dată cu creșterea vârstei. În cazul manifestării independenței, datele furnizate de repondenți nu marchează diferențe semnificative la nivelul grupului de rezilienți, respectiv de nonrezilienți, o dată cu trecerea de la primar la gimnaziu. Acest fapt denotă existența unor trăsături personale favorabile manifestărilor independente și care sunt în mică parte sau deloc „modelate”, determinate de vârstă sau parcursul școlar al elevilor.

Ca și în cazul abilităților personale anterior menționate, manifestarea independenței nu este mai puternic asociată unui mediu de rezidență sau genului, însă ca și în cazurile anterioare aceasta abilitate este asociată puternic stabilității familiale și locative în cazul elevilor rezilienți, respectiv instabilității familiale și locative în cazul elevilor nonrezilienți.

Tabel ...: **Manifestarea independenței** în contextul factorilor determinanți pentru elevii rezilienți și elevii nonrezilienți (scor mediu exprimat procentual)

		Îmi place să arăt că pot face singur(ă) anumite lucruri	
		REZILIENȚI	NONREZILIENȚI
Total		90,3	81,6
Mediu	Rural	89,3	80,8
	Urban	91,4	82,5
Nivel	Primar	90,4	81,0
	Gimnaziu	90,1	82,3
Gen	Feminin	89,4	83,2
	Masculin	91,5	80,1
Familie	Normală	90,9	82,2
	Un părinte	89,7	76,4
	Alte situații	83,3	87,9

Locuire	Părinți	95,0	77,3
	Părinți și rude	90,4	82,9
	Un părinte	87,3	83,3
	Un părinte și rude	91,9	74,0
	Alte situații	84,5	87,0

Identificarea contextelor pentru demonstrarea posibilităților de acțiune („Am ocazii să arăt că pot face diferite lucruri singur (ă)”) vizează capacitatea copiilor de a evalua contextul/mediul în care acționează, în vederea afirmării aptitudinilor, capacităților individuale. Este o abilitate care poate deveni, la un moment dat, rutinieră în sensul căutării permanente a contextelor în care aptitudinile personale sunt apreciate, în loc de valorificarea oricărui context pentru afirmarea personalității. Este drept că demersul „rutinier” de căutare a contextului favorabil manifestării aptitudinilor personale presupune capacități evaluative și strategii de afirmare a aptitudinilor, însă această abilitate implică mai puțin laturile autonomă, creativă a personalității. Această abilitate personală înregistrează cel mai mare scor (2,480) în clasamentul scorurilor înregistrate de elevii nonrezilienți, în categoria abilităților personale. La nivelul grupului de elevi rezilienți, această abilitate se situează pe poziția a patra în ordinea scorurilor. Cu toate acestea, între cele două grupuri există diferențe semnificative ($z = 4,222$), mai puternic preocupați de identificarea contextelor de afirmare a capacităților de acțiune individuală fiind tot elevii rezilienți. 70% dintre aceștia caută în majoritatea situațiilor astfel de contexte și 27% dintre ei doar sporadic, în timp ce puțin peste jumătate dintre elevii nonrezilienți (55,8%) caută permanent astfel de contexte și 38% dintre ei doar ocazional. Trebuie menționat aici că în interiorul grupurilor de rezilienți și nonrezilienți nu există variații determinate de nivelul de educație, semn că această abilitate nu se dezvoltă o dată cu creșterea în vârstă sau prin acțiunile activității educative din școală.

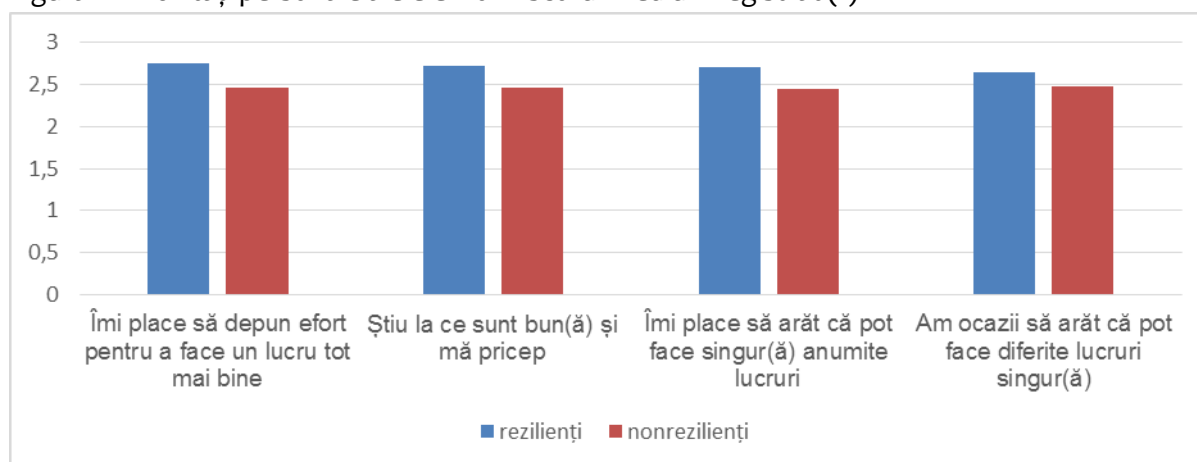
Identificarea contextelor pentru demonstrarea posibilităților de acțiune este prima dintre abilități cuprinse în seria aici menționată, care marchează o ușoară diferențiere pe medii de rezidență. Astfel, atât elevii rezilienți, cât și cei nonrezilienți preocupați de identificarea contextelor de afirmare provin, mai curând, din mediul urban. Ca și în cazul celorlalte abilități personale anterior menționate, legătura dintre reziliență și mediul familial și locativ stabil se păstrează, în timp ce inexistența acestuia fiind determinant pentru păstrarea situației de defavorizare socio-economică.

Tabel ...: **Identificarea contextelor pentru demonstrarea posibilităților de acțiune** în contextul factorilor determinanți pentru elevii rezilienți și elevii nonrezilienți (scor mediu exprimat procentual)

		Am ocazii să arăt că pot face diferite lucru singur (ă)	
		REZILIENȚI	NONREZILIENȚI
Total		88,4	82,7
Mediu	Rural	85,8	79,3
	Urban	91,2	86,5
Nivel	Primar	88,1	81,2
	Gimnaziu	88,9	84,5
Gen	Feminin	87,8	81,4

	Masculin	89,3	83,8
Familie	Normală	89,7	83,7
	Un părinte	85,3	77,1
	Alte situații	80,0	78,8
Locuire	Părinți	90,0	75,2
	Părinți și rude	89,9	85,1
	Un părinte	86,3	85,2
	Un părinte și rude	83,8	77,1
	Alte situații	81,0	79,7

Figura ... : Abilități personale ale elevilor – scorul mediu înregistrat (1)

Există o a doua categorie de abilități personale care sunt mai puțin semnificative în definirea profilului elevilor rezilienți, cu toate că între aceștia și cei nonrezilienți datele arată diferențe semnificative pentru fiecare dintre abilitățile personale cuprinse în analiză. Definim această grupare de abilități personale prin prisma faptului că atât în categoria elevilor rezilienți, cât și în cea a elevilor nonrezilienți, abilitățile își păstrează ordinea în clasamentul scorurilor medii.

Tabel ... : Abilități personale (2)

	Deloc/ Foarte rar	Uneori	Foarte des/ Întotdeauna	NonR	Total	Scor mediu	Scor mediu exprimat procentua l
	1	2	3				
REZILIENȚI (R)							
Obişnuiesc să termin ce am început	1,5%	28,1%	69,1%	1,3%	100,0%	2,651	88,4
Mă pot descurca în situații dificile	3,3%	35,5%	59,7%	1,5%	100,0%	2,533	84,4
Nu mă izolez	9,4%	38,0%	51,0%	1,5%	100,0%	2,385	79,5

când lucrurile merg prost							
Nu sunt violent(ă) dacă lucrurile nu merg bine	15,6%	31,9%	50,5%	2,0%	100,0%	2,309	77,0
	NEREZILIENTI (N)						
Obişnuiesc să termin ce am început	10,2%	42,1%	46,8%	0,9%	100,0%	2,348	78,3
Mă pot descurca în situații dificile	10,5%	47,1%	40,6%	1,8%	100,0%	2,266	75,5
Nu mă izolez când lucrurile merg prost	47,1%	35,4%	16,4%	1,2%	100,0%	1,670	55,7
Nu sunt violent(ă) dacă lucrurile nu merg bine	47,7%	35,7%	15,5%	1,2%	100,0%	1,655	55,2

Perseverența („Obişnuiesc să termin ce am început”) în vederea finalizării unor acțiuni începute presupune capacitatea individului de a depune efort pentru realizarea scopurilor și este determinată de voința proprie. În mod evident, scorul mediu înregistrat de elevii rezilienți la acest aspect este mai crescut decât al celor nonrezilienți (2,651, respectiv 2,348), între cele două categorii de elevi definiți prin prisma rezilienței fiind o diferență semnificativă ($Z = 7,179$). De remarcat este și faptul că dacă în cazul elevilor rezilienți ponderea celor care abandonează în mod constant acțiunile începute este extrem de redusă (1,5%), în cazul elevilor nonrezilienți această pondere este cu mult mai mare (10,2%). De asemenea, datele de anchetă evidențiază faptul că aproape 70% dintre elevii rezilienți dau dovadă de perseverență în cvasi-majoritatea cazurilor în care este nevoie de efort voluntar pentru finalizarea acțiunilor începute, în timp ce elevii nonrezilienți doar în 46% din cazuri, podere direct comparabilă cu cea a elevilor nonrezilienți care dau dovadă sporadic de perseverență.

Datele de anchetă confirmă și în cazul perseverenței că nu există o corelație între această trăsătură a personalității și mediu de rezidență, gen sau nivelul de educație a copiilor rezilienți. De asemenea, stabilitatea familială și locativă constituie factori facilitatori pentru depășirea situațiilor de defavorizare în care se află elevii. Pentru elevii nonrezilienți se constată că fetele și elevii din gimnaziu sunt mai preocupați de a depune efort, determinați de propria voință, în vederea finalizării acțiunilor începute. Acest aspect corelează cu informații obținute la nivel național, conform cărora fetele sunt mai preocupate de parcursul lor școlar decât băieții (rata abandonului școlar la nivel primar și gimnazial este cu 0,2 puncte procentuale mai redusă în cazul fetelor⁴, iar rata de absolvire a învățământului gimnazial este cu 2 puncte procentuale mai crescută în cazul

⁴ O. Apostu et al., 2015, *Analiza sistemului de învățământ preuniversitar din România din perspectiva unor indicatori statistici. Politici educaționale bazate pe date*, București: Editura Universitară, p. 32

fetelor⁵., conform *Raportului asupra stării sistemului național de învățământ preuniversitar din România*).

Tabel ...: **Perseverența** în contextul factorilor determinanți pentru elevii rezilienți și elevii nonrezilienți (scor mediu exprimat procentual)

		Obişnuiesc să termin ce am început	
		REZILIENȚI	NONREZILIENȚI
Total		88,4	78,3
Mediu	Rural	87,8	76,4
	Urban	88,9	80,4
Nivel	Primar	87,5	74,2
	Gimnaziu	89,5	83,4
Gen	Feminin	87,6	82,0
	Masculin	89,3	74,9
Familie	Normală	89,0	80,1
	Un părinte	87,3	69,4
	Alte situații	81,7	69,7
Locuire	Părinți	86,7	79,4
	Părinți și rude	89,8	79,6
	Un părinte	87,3	70,4
	Un părinte și rude	86,9	71,9
	Alte situații	81,0	78,3

Încrederea în forțele proprii („Mă pot descurca în situații dificile”) este determinată de experiența anterioară a elevului, de contextele în care a putut să-și valorifice competențele, iar rezultatele muncii sale au fost apreciate. Mai mult decât atât, valorificarea competențelor și aprecierea rezultatelor în cadrul comunității duc la creșterea stimei de sine a copilului, la căutarea de noi contexte în care să se afirme și, implicit, identificarea de noi competențe care ar putea fi valorificate pentru depășirea condiției de defavorizare în care se află copiii incluși în studiu. Este un proces de construire permanentă a percepției și atitudinii elevilor față de propria persoană, iar intervenția cadrelor didactice, părinților, comunității din această perspectivă poate fi determinantă pentru progresul școlar, social al elevilor și ulterior pentru inserția profesională.

Elevii rezilienți au, în general, mai multă încredere în forțele proprii decât elevii nonrezilienți ($Z = 5,845$), diferența dintre elevii rezilienți care nu au deloc încredere în forțele proprii și nonrezilienții fără încredere în forțele proprii fiind considerabilă (3,3%, respectiv 10,5%). Mai mult decât atât, majoritari în categoria rezilienților sunt cei cu încredere permanentă în forțele proprii, în timp ce în categoria nonrezilienților ponderea este deținută de cei care au sporadic încredere în capacitățile lor.

Datele de anchetă evidențiază faptul că, la fel ca pentru caracteristicile anterioare, nu există legătură puternică între mediul de rezidență, gen sau nivel de educație pentru determinarea

⁵ *idem.*, p. 45

încrederii în forțele proprii. Acestea sunt asociate, ca și în cazurile anterioare, cu stabilitatea contextului familial.

Tabel ...: **Încrederea în forțele proprii** în contextul factorilor determinanți pentru elevii rezilienți și elevii nonrezilienți (scor mediu exprimat procentual)

		Obişnuiesc să termin ce am început	
		REZILIEŢI	NONREZILIEŢI
Total		84,4	75,5
Mediu	Rural	85,0	74,4
	Urban	83,9	76,9
Nivel	Primar	83,8	73,6
	Gimnaziu	85,4	77,9
Gen	Feminin	84,2	76,1
	Masculin	84,7	75,0
Familie	Normală	86,0	77,0
	Un părinte	79,9	65,3
	Alte situații	76,7	81,8
Locuire	Părinți	88,3	75,9
	Părinți și rude	85,7	77,2
	Un părinte	83,3	70,4
	Un părinte și rude	76,8	65,6
	Alte situații	77,4	76,8

Manifestarea violenței (prin izolare, prin comportament verbal sau fizic neadecvat) poate apărea în contexte potrivnice voinței elevului dacă acesta nu este capabil să-și gestioneze emoțiile, frustrările. Cadrele didactice, printr-un bun management al clasei de elevi, al situațiilor problematice, al emoțiilor elevilor, pot contribui la prevenirea unor situații conflictuale între elevi.

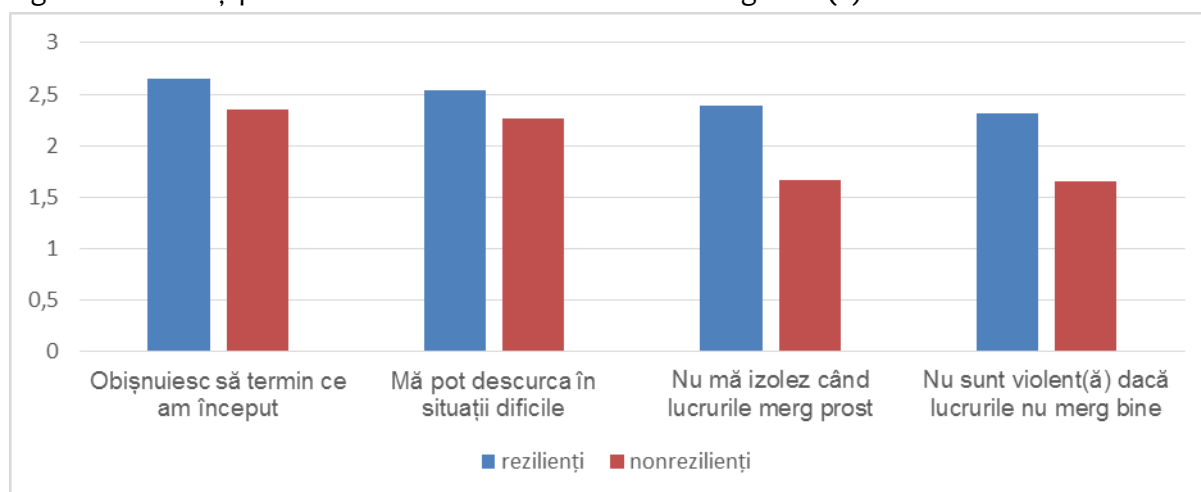
Acest aspect devine esențial în contextul discuției despre reziliență și în special în cazul elevilor nonrezilienți pentru care datele de anchetă au evidențiat ponderi semnificative ale celor care manifestă comportamente violente atunci când acțiunile sunt potrivnice voinței lor. Aproape jumătate dintre elevii nonrezilienți adoptă comportamente violente (fie față de alții, fie față de propria persoană) atunci când lucrurile nu merg conform dorințelor lor.

Din perspectiva mediului de rezidență și a genului, există mici diferențe în cadrul categoriilor de elevi rezilienți și nonrezilienți. Astfel, elevii rezilienți de nivel primar se manifestă mai curând prin izolare atunci când se confruntă cu situații potrivnice voinței lor, în interiorul grupului de elevi nonrezilienți nefiind înregistrată variație din această perspectivă. Elevii rezilienți de nivel gimnazial, în situațiile în care manifestă comportamente violente, le îndreaptă mai curând asupra celorlalți, folosind forța fizică sau limbaj neadecvat. La elevii nonrezilienți, violența fizică se manifestă preponderent la nivel primar, băieții fiind principalii actori ai comportamentelor violente.

Tabel ...: **Manifestarea violenței** în contextul factorilor determinanți pentru elevii rezilienți și elevii nonrezilienți (scor mediu exprimat procentual)

		Nu mă izolez când lucrurile merg prost		Nu sunt violent(ă) dacă lucrurile nu merg bine	
		REZILIENTȚI	NONREZILIENTȚI	REZILIENTȚI	NONREZILIENTȚI
Total		79,5	55,7	77,0	55,2
Mediu	Rural	78,7	56,2	78,7	56,2
	Urban	80,4	55,0	75,1	54,0
Nivel	Primar	81,6	55,7	72,2	59,5
	Gimnaziu	76,5	55,6	83,7	49,7
Gen	Feminin	79,6	55,6	79,2	49,1
	Masculin	79,4	55,7	74,0	60,7
Familie	Normală	79,5	55,5	77,0	55,6
	Un părinte	82,4	58,3	77,0	54,2
	Alte situații	70,0	48,5	76,7	48,5
Locuire	Părinți	77,5	58,2	74,2	47,5
	Părinți și rude	79,9	55,3	77,7	57,4
	Un părinte	73,5	55,6	73,5	51,9
	Un părinte și rude	89,9	57,3	81,8	53,1
	Alte situații	73,8	52,2	72,6	55,1

Figura ...: Abilități personale ale elevilor – scorul mediu înregistrat (2)

- Abilitățile personale includ două subcategorii, una vizând aspecte ce țin de afirmare și dorință de autodepășire, iar alta aspecte ce țin de încredere, perseverență și reacție în situații potrivnice voinței copilului. Există diferențe demonstrate statistic între elevii rezilienți și cei nonrezilienți, însă influență mai evidentă o au abilitățile incluse în prima subgrupă (referitoare la dorința de afirmare și autodepășire).
- Abilitățile personale marchează diferență între grupurile de rezilienți și nonrezilienți, dar și elevii nonrezilienți de gimnaziu de cei din primar; la nivelul grupului de elevi rezilienți de primar și gimnaziu există omogenitate crescută, diferența evidentă făcându-se doar la nivelul manifestărilor violente.
- Abilitățile personale care ar putea sprijini copiii nonrezilienți pentru depășirea condiției de defavorizare în care se află, se manifestă cu întârziere la aceștia.
- Dorința de autodepășire și conștientizarea abilităților proprii sunt principalele caracteristici ale elevilor rezilienți.
- Principalele abilități personale identificate la elevii rezilienți sunt puternic asociate stabilității familiale și locative.
- Principalele caracteristici ale abilităților personale, care marchează diferența dintre elevii rezilienți și elevii nonrezilienți nu înregistrează, în general, variații pe medii de rezidență și gen.
- Elevii rezilienți adoptă mai rar comportamente violente, decât elevii nonrezilienți
- În cazul elevilor rezilienți, atunci când manifestă comportamente violente, acestea sunt mai curând orientate către propria persoană, prin izolare, la elevii de primar, respectiv prin forță fizică sau comportament verbal neadecvat la elevii de gimnaziu.
- Elevii nonrezilienți sunt mai curând orientați spre manifestări violente fizice și verbale, acestea fiind mai des întâlnite la băieți și la nivel gimnazial.

4.4.2. Sprijin din partea semenilor

Tabel..... Distribuția elevilor rezilienți/nonrezilienți privind sprijinul primit din partea semenilor

	Deloc/ Foarte rar	Uneori	Foarte des/ Întotdeauna	Non Răspunsuri	Total	Scor mediu	Scor mediu exprimat (în %)
	1	2	3				
	REZILIENȚI (R)						
It11-1	12,0%	12,0%	74,5%	1,5%	100,0%	2,594	86,5
It11-2	0,8%	6,9%	90,1%	2,3%	100,0%	2,847	94,9
It11-3	1,5%	16,6%	80,9%	1,0%	100,0%	2,773	92,4

	NONREZILIENTI (N)						
It11-1	9,9%	22,8%	65,8%	1,5%	100,0%	2,529	84,3
It11-2	5,3%	18,1%	75,4%	1,2%	100,0%	2,678	89,3
It11-3	4,7%	27,2%	67,0%	1,2%	100,0%	2,599	86,6

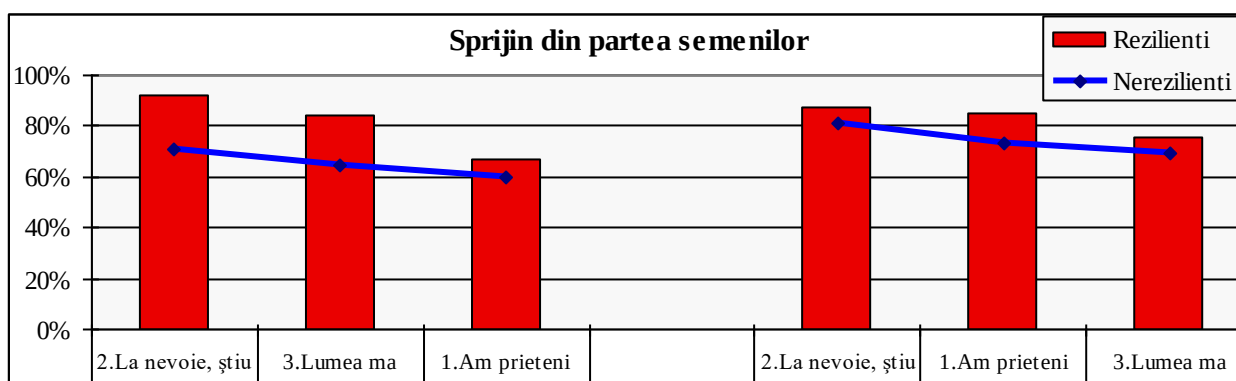
Legendă	
It11-1	Am prieteni cărora le pasă de mine (de exemplu, când sunt bolnav, când am nevoie de ajutor, când sunt supărat)
It11-2	Când am nevoie, știu cui să cer ajutor
It11-3	Lumea te tratează corect (de exemplu, părinții, cadrele didactice, colegii, vecinii, alte persoane se poartă frumos cu mine atunci când și eu mă port frumos și fac lucruri bune și îmi atragi atenția, mă ceartă numai atunci când greșești)

Tabel.... Semnificația diferențelor între medii pe categorii de subiecți

	Diferențe elevi vârsta primar / gimnazial				Diferența R / N	
	REZILIENTI		NONREZILIENTI			
	Dif. scor procentual	Test Z	Dif. scor procentual	Test Z	Dif. scor procentual	Test Z
Am prieteni cărora le pasă de mine	9,9	4,554	6,5	2,721	2,3	1,343
La nevoie, știu cui să cer ajutor	1,6	1,441	6,0	3,106	6,8	5,964
Lumea mă tratează corect	3,9	2,500	2,3	1,109	5,7	4,484

În vederea identificării caracteristicilor ce conturează un profil al elevului rezilient și în funcție de grupele de vârstă corespunzătoare învățământului primar, respectiv gimnazial la care ne raportăm a fost construit și un indicator binar (vezi figura de mai jos):

Fig... Distribuția itemilor (caracteristicilor) în funcție de procentajul răspunsurilor favorabile (DA)

4.4.3. Abilități sociale

Tabel.... Distribuția elevilor rezilienți/nonrezilienți privind abilitățile sociale

	Deloc/ Foarte rar	Uneori	Foarte des/ Întotdeauna	NonR	Total	Scor mediu	Scor mediu exprim at (în %)
	1	2	3				
	REZILIENȚI (R)						
It12-1	1,0%	26,3%	71,2%	1,5%	100,0%	2,671	89,0
It12-2	0,0%	18,5%	80,2%	1,2%	100,0%	2,778	92,6
It12-3	0,3%	12,8%	85,7%	1,3%	100,0%	2,829	94,3
It12-4	0,5%	11,0%	87,2%	1,3%	100,0%	2,842	94,7
It12-5	12,0%	12,0%	74,5%	1,5%	100,0%	2,594	86,5
It12-6	1,3%	11,0%	86,2%	1,5%	100,0%	2,819	94,0
It12-7	0,5%	14,0%	83,7%	1,8%	100,0%	2,796	93,2
	NONREZILIENȚI (N)						
It12-1	3,8%	31,9%	63,2%	1,2%	100,0%	2,570	85,7
It12-2	4,0%	18,5%	75,5%	2,0%	100,0%	2,675	89,2
It12-3	2,6%	25,1%	71,3%	0,9%	100,0%	2,670	89,0
It12-4	4,1%	21,3%	73,4%	1,2%	100,0%	2,670	89,0
It12-5	9,9%	22,8%	65,8%	1,5%	100,0%	2,529	84,3
It12-6	5,0%	27,8%	65,2%	2,0%	100,0%	2,561	85,4
It12-7	3,2%	23,7%	71,1%	2,0%	100,0%	2,637	87,9

LEGENDĂ

It12-1 Împarți unele lucruri cu oamenii din jurul meu

It12-2	Cooperezi cu cei din jurul meu (prietenii, colegii, adulții)
It12-3	Știu cum să mă comport în diferite situații (cum ar fi la școală, la biserică, în grupul meu de prietenii)
It12-4	Mă simți bine atunci când sunt cu alți copii (la joacă, în pauze la școală cu colegii)
It12-5	Am prietenii cărora le pasă de mine (de exemplu, când ești bolnav, când ai nevoie de ajutor, când ești supărat)
It12-6	Cred că e important să le fiu de ajutor celorlalți. Să fiu de ajutor pentru alții
It12-7	Am ocazii să învăț lucruri care îmi vor fi folositoare când voi crește (ca gătitul, munca în gospodărie, a-i ajuta pe ceilalți)

Cercetarea de față a încercat să determine consistența internă a grupului de itemi (variabile) care definesc abilitățile sociale prezent mai sus. Prin analiza statistică s-a recurs la raportarea coeficientului Alpha-Cronbach (AC) calculat, la valoarea lui teoretică, raport care în consecință determină faptul că, coeficienții stabiliți prin acești itemi pentru elevii din eșantion și pe grupe de vârstă corespunzător învățământului primar, respectiv gimnazial, se situează în jurul valorii de 0,9-0,8 (tabelul de jos).

Tabel .. Analiza factorilor de influență

	Rezilienți	Nonrezilienți	Vârsta înv. primar	Vârsta înv. gimnazial
Coeficientul Alpha-Cronbach (AC)	0,968	0,808	0,981	0,831

Tabel.... Semnificația diferențelor între medii pe categorii de subiecți

	Diferențe elevi vârsta primar / gimnazial				Diferența R / N	
	REZILIEȚI		NONREZILIENTI			
	Dif. scor procentual	Test Z	Dif. scor procentual	Test Z	Dif. scor procentual	Test Z
It12-1	0,708	0,437	6,055	3,063	3,728	2,869
It12-2	*	*	*	*	2,759	1,967
It12-3	2,308	2,024	7,069	3,993	5,747	5,202

It12-4	2,688	2,165	4,718	2,312	5,912	5,196
It12-5	9,878	4,554	6,473	2,721	2,265	1,343
It12-6	2,858	2,098	4,690	2,263	8,259	6,681
It12-7	1,298	0,975	3,716	1,968	5,141	4,472

* La nivelul învățământului primar, elevilor nu li s-au pus aceeași întrebări și în consecință, nu s-au putut analiza în oglindă răspunsurile.

Fig.... Semnificația diferențelor între medii pe categorii de subiecți

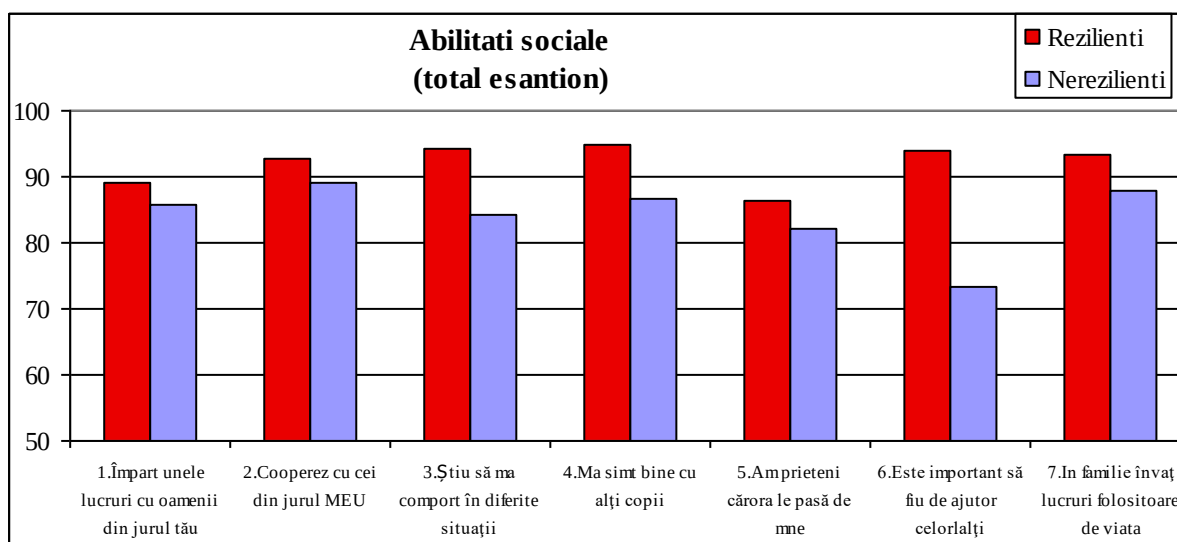

Fig.... Semnificația diferențelor între medii pe categorii de subiecți

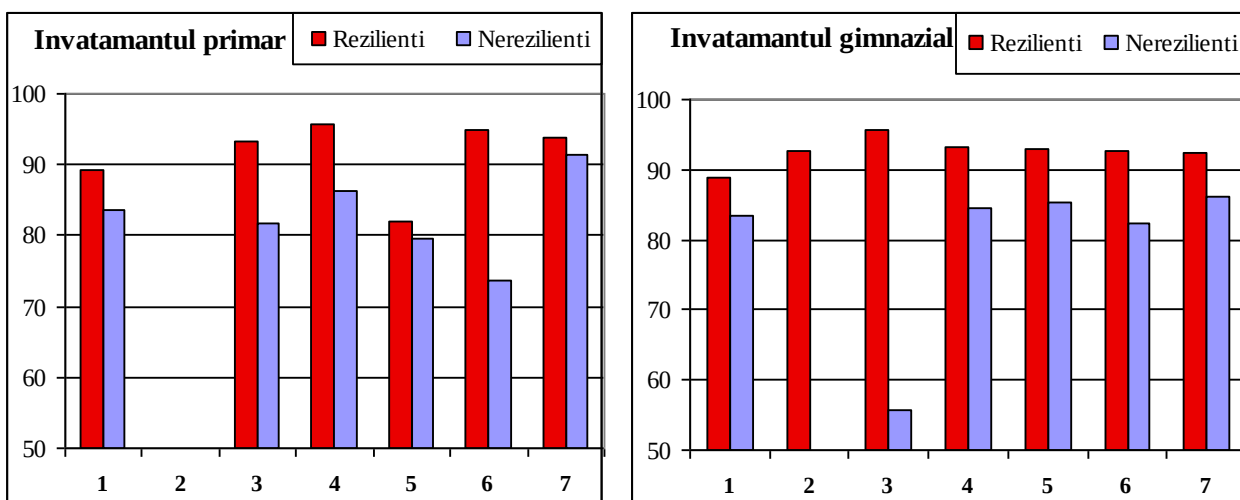
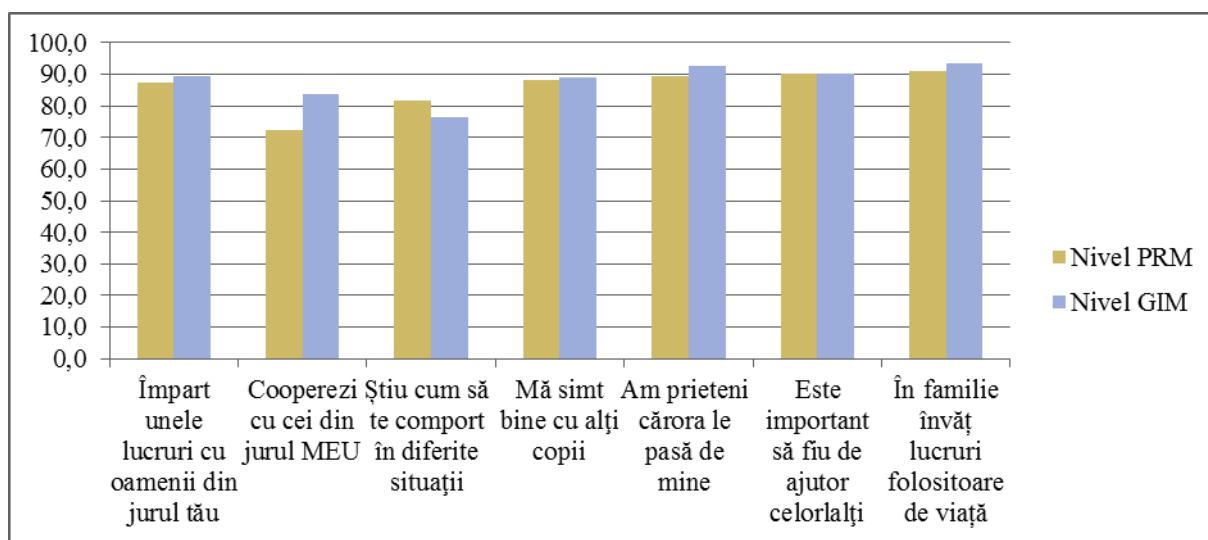

Fig.... Distribuția elevilor rezilienți/nonrezilienți pe niveluri de învățământ

Tabel... Copii rezilienți – diferențe pe medii și pe gen (scor exprimat procentual)

		It12-1	It12-2	It12-3	It12-4	It12-5	It12-6	It12-7
Total								
Mediu	Rural	87,8	78,7	78,7	85,8	89,4	89,3	91,7
	Urban	88,9	75,1	80,4	91,2	91,9	91,4	92,1
	Feminin	87,6	79,2	79,6	87,8	91,5	89,4	92,4
	Masculin	89,3	74,0	79,4	89,3	89,5	91,5	91,3

Tabel.... Copii rezilienți – diferențe în funcție de tipul de familie (scor exprimat procentual)

		It12-1	It12-2	It12-3	It12-4	It12-5	It12-6	It12-7
Total								
Rezilient	Normală	81,7	76,7	70,0	80,0	81,7	83,3	83,3
	Un părinte	87,3	78,2	80,5	87,5	88,8	89,0	91,2
	Alte	81,7	76,7	70,0	80,0	81,7	83,3	83,3
Nonrezilient	Normală	86,5	40,8	88,9	89,4	84,3	87,0	88,3
	Un părinte	79,2	31,3	87,5	87,5	82,6	78,5	87,5
	Alte	93,9	39,4	97,0	84,8	90,9	72,7	78,8

Tabel... Distribuția itemilor (caracteristicilor) în funcție de procentajul răspunsurilor favorabile (DA)

	PRM	GIM	TOTAL	PRM	GIM	TOTAL
	REZILIENTȚI (R)			NONREZILIENTȚI (N)		
It12-1	72,6%	69,1%	71,2%	57,6%	70,2	63,2%
It12-2	*	80,2%	33,2%	*	75,5%	33,3%
It12-3	83,0%	89,5%	85,7%	63,9%	80,8%	71,3%
It12-4	90,0%	83,3%	87,2%	77,0%	68,9%	73,4%
It12-5	67,0%	85,2%	74,5%	59,7%	73,5%	65,8%
It12-6	89,1%	82,1%	86,2%	61,3%	70,2%	65,2%
It12-7	84,8%	82,1%	83,7%	67,5%	75,5%	71,1%

* La nivelul învățământului primar, elevilor nu li s-au pus aceeași întrebări și în consecință, nu s-au putut analiza în oglindă răspunsurile.

Din perspectiva caracteristicilor factorului individual (abilități sociale) prezentat ierarhic conform frecvenței răspunsurilor oferite de subiecți, copiii rezilienți:

- se simt în siguranță în mediul școlar atunci când sunt cu alți copii la joacă, în pauze, la școală cu colegii;
- consideră că este important să le fie de ajutor celor din jur;
- au capacitatea de adaptare la diferite contexte (știu cum să se comporte în diferite situații, la școală, la biserică, în grupul meu de prieteni);
- au capacități ce țin de învățare (măsură în care au posibilitatea să învețe lucruri care le vor fi de folos când vor crește, cum ar fi gătitul, munca în gospodărie, să-i ajute pe ceilalți);
- sunt generoși și împart lucrurile cu cei din jur;
- au prieteni cărora le pasă de ei, când sunt bolnavi, când au nevoie de ajutor, când sunt supărați;
- cooperează cu cei din jurul lor, cu prietenii, colegii sau adulții (aspect exprimat doar de cei din învățământul gimnazial).

Se poate observa, din tabelul de mai sus, existența anumitor diferențe în ceea ce privesc ierarhizarea caracteristicilor care definesc abilitățile sociale elevilor rezilienți, în funcție de vârstă la care ne raportăm. Aceste diferențe pot fi explicate tocmai prin specificul tipurilor de relații în funcție de grupa de vârstă căreia aparțin.

Prin intermediul interviurilor realizate cu cadrele didactice din Dâmbovița a rezultat un alt factor care poate contribui la spiritul de solidaritate între colegi și anume religia:

Focusuri cu cadre didactice, Școala Fântânele-Cojasca - Dâmbovița

Posibil ca spiritul de solidaritate să fie imprimat și de religia lor. Majoritatea sunt penticostali și această religie promovează valori morale de care copiii țin seama. La mulți copii, dar poate este chiar mai vizibil în cazul copiilor rezilienți, există această trăsătură: deschiderea către ceilalți

Anumite diferențe între elevii rezilienți /nonrezilienți sunt reprezentate de asemenea, printr-o analiză statistică prin care numărul de variabile (caracteristici ale factorului individual – abilități sociale) la care subiecții din fiecare segment de populație au răspuns DA pe scala dihotomică la care ne-am referit mai sus. Din tabelul următor (mai jos) se constată, astfel că, numărul maxim de caracteristici dezvoltate cu influență asupra rezilienței școlare, se regăsește în cazul unei proporții de peste 34% dintre copiii rezilienți și, respectiv, la aproximativ 27% dintre cei nonrezilienți.

Tabel.... Distribuția subiecților în funcție de numărul de criterii performate

	REZILIENȚI		NONREZILIENȚI	
	Total elevi	% elevi	Total elevi	% elevi
7 criterii	62	15,8%	37	10,8%
6 criterii	137	34,9%	92	26,9%
5 criterii	97	24,7%	81	23,7%
4 criterii	47	12,0%	35	10,2%
3 criterii	26	6,6%	30	8,8%
2 criterii	17	4,3%	26	7,6%
1 criteriu	4	1,0%	18	5,3%
Niciunul	2	0,5%	23	6,7%
	392	100%	342	100%

*

* *

Alte recomandări ce pot fi subsumate unor acțiuni realizabile la nivelul școlii și/sau în cadrul familiei privesc:

- *Oferirea unui mediu favorabil prin intermediul jocului, în special pentru cei din învățământul primar, astfel încât aceștia să învețe să socializeze mai bine cu cei din jur (jocuri de rol, experimentări etc.);*
- *Sprijinirea abilităților sociale cu ajutorul poveștilor, picturilor, desenelor etc., prin care elevii să învețe să împartă, să facă cu rândul, să-și ceară scuze, să-și pună întrebări unul altuia ș.a.m.d.*
- *Sprijinirea elevilor în a-și exprima anumite emoții, sentimente, trăiri, anxietăți etc., care uneori pot fi mai greu de controlat și de gestionat.*

ANEXE

ANEXA 1 Analiza pe itemi

Rezultatele analizei pe domeniu sunt prezentate pe caracteristicile componente, analiza vizând atât atribuirea sau nu a apartenenței la populația elevilor rezilienți sau nonrezilienți investigată, cât și corelarea itemilor în cadrul domeniului, între ei și pe total domeniu.

Rezultatele analizei la nivel de item sunt prezentate tabelar, în gruparea lor pe domenii, organizarea datelor fiind următoarea:

Item	Medie (scor mediu exprimat procentual)				Variabilitate				Test Z de diferență între medii			
	Vârstă primar (PRM)		Vârstă gimnaziu (GIM)		(PRM)		(GIM)		Diferență R-N		Diferență PRM-GIM	
	(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	PRM	GIM	(R)	(N)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

- coloana 1: indicator caracteristică / item;
- coloanele 2-5: scor mediu pe grupe de vârstă/niveluri de învățământ și segmente de analiză (rezilienți/nonrezilienți), exprimat procentual;
- coloanele 6-9: coeficientul de variație al caracteristicii pe grupe de vârstă/niveluri de învățământ și segmente de analiză (rezilienți/nonrezilienți);
- coloanele 10-11: testul Z de diferență între mediile segmentelor rezilienți/nonrezilienți ale caracteristicii, pe grupe de vârstă/niveluri de învățământ;
- coloanele 12-13: testul Z de diferență între mediile caracteristicii pe grupe de vârstă /niveluri de învățământ, determinate pe fiecare din cele două segmente rezilienți / nonrezilienți.

Indicatorii utilizați în comparație (în cadrul primului tabel destinat fiecărui domeniu de analiză) sunt asemănători cu cei folosiți în prelucrarea statistică a datelor (vezi subcapitolul respectiv al studiului). Concret, scala de evaluare de trei trepte corespunzătoare tuturor itemilor analizați a fost echivalată cu valorile cantitative de 1-3 puncte. Pe baza scorurilor de echivalare s-a procedat la determinarea unor niveluri medii ale diferitelor caracteristici / variabile la nivelul populației investigate, reprezentate de **scorul mediu** calculat pentru fiecare dintre acestea. Un indicator mai expresiv în raport cu aspectul evaluat pe scală s-a considerat un al doilea indicator general – **scorul mediu exprimat procentual**, care reprezintă ponderea scorului mediu în totalul celor 3 puncte posibil de realizat la itemul respectiv.

O a doua categorie de tabele o constituie cea privind **Corelarea reciprocă și pe domeniu a caracteristicilor** care prezintă matricea coeficienților de corelație la nivel de domeniu; aceste tabele cuprind toate corelațiile între itemii definitori ai domeniului, ultima coloană fiind rezervată corelației dintre item și totalul rezultat pe domeniu.

O a treia categorie de tabele (**Analiza factorilor de influență**), corespunzătoare, de asemenea, fiecăruia dintre cele 12 domenii de analiză, prezintă influențele de mediu de rezidență și gen. Indicatorii referitori la diferențele între medii la nivel total, ca și cei corespunzători celor șase segmente de populație rezultate (elevi de vârstă învățământului primar /gimnazial, proveniți din mediul urban /rural, de gen feminin/ masculin) prezintă comparații între categoriile rezilienți / nonrezilienți. Sunt prezentate, astfel, ca indicatori, valorile Z privind diferențele între mediile rezilienți / nonrezilienți în cadrul fiecărui segment analizat. Coeficienții de corelație din tabel se referă la corelarea dintre domeniu și itemii care îl definesc pentru segmentul de populație specificat.

(1) Mediul școlar suportiv

IT01-1	Te simți apreciat la școală?
IT01-2	Te simți în siguranță în timpul petrecut la școală?
IT01-3	În situațiile în care lipsești de la școală fără să anunți, te contactează cineva pe tine sau pe familia ta pentru a afla ce s-a întâmplat?
IT01-4	Simți că profesorii te ajută pentru a învăța mai bine?
IT01-5	Pe tine te ajută alți colegi să înveți mai bine la unele materii?
IT01-6	Persoanele la care apelezi pentru a rezolva anumite probleme personale de acasă sau de la școală

	Scor mediu exprimat procentual (din maxim 3 puncte)				Variabilitate				Test Z de diferență	
	PRM		GIM		PRM		GIM		Diferență R-N	
	Rezilienți (R)	Nonrezilienți (N)	(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	PRM	GIM
IT01-1	90,9%	86,7%	81,1%	78,8%	19,1%	20,4%	23,1%	26,1%	2,156	1,175
IT01-2	97,3%	96,9%	90,6%	92,3%	12,1%	10,7%	19,8%	18,1%	0,289	0,992
IT01-3	96,9%	94,2%	93,1%	87,7%	11,4%	14,0%	16,0%	22,5%	1,931	3,067
IT01-4	79,4%	81,6%	78,7%	75,8%	31,9%	30,4%	31,9%	35,5%	0,753	1,109

IT01-5	95,4%	92,8%	91,5%	90,9%	15,3%	15,9%	18,0%	19,2%	1,560	0,340
IT01-6	70,8%	76,2%	66,1%	65,1%	37,4%	27,8%	34,2%	37,5%	1,998	0,438
Total	87,1%	86,9%	82,2%	79,7%	13,1%	13,4%	15,1%	18,9%	0,158	1,835
Coeficientul Alpha-Cronbach									0,645	0,742

Corelarea reciprocă și pe domeniu a caracteristicilor

	IT01-1	IT01-2	IT01-3	IT01-4	IT01-5	IT01-6	IT01
IT01-1	1,000	0,305	0,374	0,238	0,250	0,195	0,616
IT01-2		1,000	0,269	0,312	0,235	0,131	0,540
IT01-3			1,000	0,151	0,224	0,133	0,504
IT01-4				1,000	0,179	0,156	0,621
IT01-5					1,000	0,145	0,510
IT01-6						1,000	0,533

Analiza factorilor de influență

	Total	PRM	GIM	Rural	Urban	Feminin	Masculin
Testul Z de diferență între medii (R) – (N)							
IT01-1	4,466	2,156	1,175	3,864	2,363	2,492	3,643
IT01-2	3,498	0,289	0,992	2,965	1,831	2,619	2,307
IT01-3	4,126	1,931	3,067	3,568	2,172	2,930	3,052
IT01-4	1,903	0,753	1,109	2,719	0,201	2,354	0,267
IT01-5	5,318	1,560	0,340	5,109	2,309	2,601	4,907
IT01-6	0,283	1,998	0,438	0,646	0,213	0,517	0,527
IT01	4,980	0,158	1,835	4,354	2,648	3,457	3,545
Coeficienții de corelație a domeniului cu itemii constituenți							
IT01-1	0,616	0,615	0,584	0,615	0,584	0,615	0,584
IT01-2	0,540	0,450	0,557	0,450	0,557	0,450	0,557
IT01-3	0,504	0,464	0,502	0,464	0,502	0,464	0,502
IT01-4	0,621	0,655	0,609	0,655	0,609	0,655	0,609
IT01-5	0,510	0,521	0,495	0,521	0,495	0,521	0,495
IT01-6	0,533	0,516	0,520	0,516	0,520	0,516	0,520

(2) Frecvența școlară

IT02-1	Sunt perioade în care nu poți veni la școală (o săptămână sau chiar mai mult)?
IT02-2	Se întâmplă să pleci împreună cu părinții din localitate pentru o perioadă mai mare, în timpul anului școlar (mai mult de 1 lună)?

	Scor mediu exprimat procentual				Variabilitate				Test Z de diferență între medii			
	PRM		GIM		PRM		GIM		Diferență R-N		Diferență PRM-GIM	
	(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	PRM	GIM	(R)	(N)
IT02-1	84,2%	82,8%	86,0%	82,1%	24,3%	26,5%	22,6%	26,1%	0,58	1,90	0,88	0,25
IT02-2	94,3%	91,6%	94,9%	93,6%	16,9%	18,9%	15,6%	17,1%	1,47	0,88	0,37	1,11

Total	86,8%	84,7%	90,3%	85,2%	20,5%	21,6%	15,2%	22,2%	1,065	3,120	2,076	0,251
--------------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	--------------	--------------	-------

Corelarea reciprocă și pe domeniu a caracteristicilor

	IT02-1	IT02-2	IT02
IT02-1	1,000	0,254	0,753
IT02-2		1,000	0,743

Analiza factorilor de influență

	Total	PRM	GIM	Rural	Urban	Feminin	Masculin
Testul Z de diferență între medii (R) – (N)							
IT02-1	3,966	0,585	1,902	3,159	2,437	2,391	2,949
IT02-2	2,423	1,469	0,881	0,430	3,358	0,437	3,042
IT02	4,218	1,224	2,777	2,095	4,008	2,276	3,553
Coeficienții de corelație a domeniului cu itemii constituenți							
IT02-1	0,753	0,769	0,743	0,769	0,743	0,769	0,743
IT02-2	0,743	0,760	0,728	0,760	0,728	0,760	0,728

(3) Comportament cooperant

IT03	Îi ajuți pe unii colegi ca să învețe mai bine?
-------------	--

	Scor mediu exprimat procentual				Variabilitate				Test Z de diferență între medii			
	PRM		GIM		PRM		GIM		Diferență R-N		Diferență PRM-GIM	
	(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	PRM	GIM	(R)	(N)
IT03	78,5%	67,6%	70,3%	65,6%	29,4%	38,6%	35,8%	36,4%	3,92	1,96	3,32	0,71

Analiza factorilor de influență

	Total	PRM	GIM	Rural	Urban	Feminin	Masculin
Testul Z de diferență între medii (R) – (N)							
IT03-1	7,551	3,917	1,957	7,085	3,578	4,204	6,328

(4) Participarea la activități extrașcolare

IT04	Participi la diverse activități organizate de școală, în afara orelor (de exemplu, excursii, concursuri sportive, festivaluri artistice, expoziții etc.)?
-------------	---

	Scor mediu exprimat procentual				Variabilitate				Test Z de diferență între medii			
	PRM		GIM		PRM		GIM		Diferență R-N		Diferență PRM-GIM	
	(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	PRM	GIM	(R)	(N)
IT04	87,9%	82,7%	76,9%	79,4%	23,0%	24,5%	32,0%	28,1%	2,26	1,12	4,84	1,39

Analiza factorilor de influență

	Total	PRM	GIM	Rural	Urban	Feminin	Masculin
	Testul Z de diferență între medii (R) – (N)						
IT04-1	5,143	2,265	1,120	4,362	2,805	2,798	4,067

(5) Participarea la pregătire suplimentară și timpul de studiu

IT05-1	Participi la activități de pregătire suplimentară la anumite materii?
IT05-2	Care este numărul de ore pe care îl acorzi zilnic pregătirii temelor pentru acasă (în zilele lucrătoare)?

	Scor mediu exprimat procentual				Variabilitate				Test Z de diferență între medii			
	PRM		GIM		PRM		GIM		Diferență R-N		Diferență PRM-GIM	
	(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	PRM	GIM	(R)	(N)
IT05-1	79,1%	75,8%	64,2%	62,9%	31,8%	32,5%	44,5%	43,9%	1,17	0,47	5,44	4,52
IT05-2	68,9%	59,6%	65,7%	67,0%	32,3%	38,2%	37,1%	35,7%	3,44	0,55	1,30	2,77
	71,2%	60,7%	67,7%	70,2%	37,4%	41,5%	41,6%	42,2%	3,41	0,86	1,21	3,07

Corelarea reciprocă și pe domeniu a caracteristicilor

	IT05-1	IT05-2	IT05
IT05-1	1,000	0,180	0,715
IT05-2		1,000	0,715

Analiza factorilor de influență

	Total	PRM	GIM	Rural	Urban	Feminin	Masculin
	Testul Z de diferență între medii (R) – (N)						
IT05-1	3,367	1,173	0,468	2,671	2,025	1,483	3,099
IT05-2	8,618	3,441	0,550	8,016	4,127	5,068	7,050
IT05	6,834	2,850	0,474	5,669	3,937	3,170	6,163
	Coeficienții de corelație a domeniului cu itemii constituenți						
IT05-1	0,715	0,667	0,735	0,667	0,735	0,667	0,735
IT05-2	0,715	0,737	0,726	0,737	0,726	0,737	0,726

(6) Atitudini / Percepții față de învățare și școală

IT06-01	Crezi că merită să faci un efort pentru a învăța ca să ai un viitor mai bun?
IT06-02	Crezi că merită să faci un efort pentru a învăța acum, deoarece te va ajuta să continui școala la liceu sau școală profesională?
IT06-03	Știi cu adevărat la ce îți folosește școala?
IT06-04	Înveți pentru că știi că astfel vei avea șanse sporite de succes în carieră (meseria / profesia pe care o vei practica)?
IT06-	Îți place atât de mult școala, încât renunți la alte activități pentru a învăța?

05	
ITo6-06	Ești foarte bucuros atunci când citești și înveți lucruri noi?
ITo6-07	Vrei să demonstrezi că ești printre cei mai buni din clasă?
ITo6-08	Înveți pentru că îți dorești ca familia ta să fie mândră de tine?
ITo6-09	Ți se pare că școala este o pierdere de vreme?
ITo6-10	Atunci când înveți, nici nu simți când trece timpul (ți se pare că timpul trece foarte repede)?
ITo6-11	Pentru tine contează să te descurci bine la școală?
ITo6-12	Înveți ușor la diferite materii predate la școală?
ITo6-13	De obicei, știi să răspunzi la ore?
ITo6-14	Când se predau lecții noi, înțelegi foarte bine ce îți explică profesorii?

	Scor mediu exprimat procentual				Variabilitate				Test Z de diferență între medii			
	PRM		GIM		PRM		GIM		Diferență R-N		Diferență PRM-GIM	
	(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	PRM	GIM	(R)	(N)
ITo6-01	96,3%	89,7%	92,0%	95,3%	12,2%	18,2%	18,8%	13,2%	4,03	2,23	2,89	3,45
ITo6-02			98,9%	93,2%			7,4%	17,4%		4,26		
ITo6-03	93,4%	83,7%	90,1%	91,9%	16,3%	26,0%	21,8%	18,4%	4,55	1,00	1,86	3,82
ITo6-04			95,4%	88,2%			13,7%	22,2%		3,88		
ITo6-05	88,2%	69,4%	73,3%	69,5%	20,4%	34,3%	31,5%	31,3%	7,77	1,75	7,14	0,04
ITo6-06	94,9%	81,3%	83,9%	82,9%	13,8%	25,7%	25,6%	24,3%	6,78	0,50	6,25	0,69
ITo6-07	90,0%	79,1%	79,4%	71,9%	19,8%	29,9%	29,4%	37,9%	4,56	2,98	5,08	2,58
ITo6-08	91,9%	84,1%	86,0%	86,7%	20,5%	24,6%	25,8%	22,6%	3,45	0,33	2,82	1,16
ITo6-09	96,7%	87,7%	88,9%	91,8%	12,3%	23,0%	22,6%	18,5%	4,71	1,60	4,73	2,01
ITo6-10	81,6%	71,6%	73,9%	65,1%	25,7%	29,7%	32,3%	37,9%	4,15	3,66	3,37	2,60
ITo6-11	96,9%	87,2%	90,1%	91,0%	10,7%	22,0%	20,5%	20,2%	5,46	0,52	4,63	1,86
ITo6-12	87,1%	74,0%	78,1%	77,5%	21,4%	28,7%	28,2%	27,9%	5,68	0,30	4,32	1,46
ITo6-13	89,3%	74,3%	77,4%	72,7%	18,8%	30,4%	28,0%	28,0%	6,56	2,27	6,07	0,67
ITo6-14	91,6%	80,0%	78,0%	73,8%	16,3%	26,4%	26,5%	29,0%	5,54	2,05	7,49	2,65
Total	77,9%	67,4%	77,6%	81,2%	11,0%	20,2%	22,0%	16,1%	8,12	2,46	0,26	9,47
Coeficientul Alpha-Cronbach									0,857	0,929	0,971	0,896

Corelarea reciprocă și pe domeniu a caracteristicilor

	ITo6-1	ITo6-2	ITo6-3	ITo6-4	ITo6-5	ITo6-6	ITo6-7	ITo6-8	ITo6-9	ITo6-10	ITo6-11	ITo6-12	ITo6-13	ITo6-14	ITo6
ITo6-1	1,000	0,653	0,668	0,489	0,430	0,481	0,422	0,459	0,391	-0,053	0,615	0,449	0,374	0,371	0,644
ITo6-3		1,000	0,453	0,498	0,340	0,214	0,321	0,360	0,366	-0,127	0,482	0,365	0,370	0,347	0,601

ITo6-5			1,000	0,461	0,473	0,470	0,408	0,424	0,318	-0,053	0,548	0,454	0,368	0,377	0,669
ITo6-6				1,000	0,375	0,332	0,447	0,345	0,274	-0,114	0,480	0,364	0,377	0,409	0,646
ITo6-7					1,000	0,620	0,524	0,417	0,325	-0,020	0,479	0,483	0,531	0,453	0,594
ITo6-8						1,000	0,550	0,412	0,384	0,000	0,547	0,481	0,468	0,455	0,610
ITo6-9							1,000	0,437	0,312	0,005	0,496	0,530	0,559	0,463	0,587
ITo6-10								1,000	0,330	-0,042	0,503	0,375	0,354	0,291	0,574
ITo6-11									1,000	0,000	0,392	0,293	0,327	0,348	0,514
ITo6-12										1,000	-0,067	0,014	0,045	0,051	0,086
ITo6-13											1,000	0,469	0,484	0,428	0,689
ITo6-14												1,000	0,622	0,486	0,652

Analiza factorilor de influență

	Total	PRM	GIM	Rural	Urban	Feminin	Masculin
Testul Z de diferență între medii (R) – (N)							
ITo6-01	8,101	4,034	2,235	6,620	4,790	4,725	6,719
ITo6-02	4,804	#DIV/o!	4,258	2,892	3,859	3,190	3,445
ITo6-03	6,942	4,549	1,001	5,878	3,868	3,966	6,065
ITo6-04	4,458	#DIV/o!	3,878	3,679	2,510	1,305	5,184
ITo6-05	9,701	7,768	1,748	9,380	4,464	4,773	8,702
ITo6-06	9,354	6,782	0,501	8,352	4,969	5,334	7,800
ITo6-07	10,025	4,560	2,976	8,973	5,238	6,317	7,532
ITo6-08	7,997	3,445	0,330	6,988	4,345	3,784	7,331
ITo6-09	6,568	4,713	1,595	5,692	3,527	2,948	6,145
ITo6-10	10,812	4,155	3,664	7,798	7,517	9,045	6,332
ITo6-11	9,156	5,460	0,524	8,009	4,791	5,335	7,428
ITo6-12	9,507	5,682	0,297	8,675	4,700	5,536	7,676
ITo6-13	11,134	6,562	2,271	8,816	6,932	6,692	8,809
ITo6-14	11,919	5,535	2,051	9,245	7,562	7,581	9,206
ITo6	11,648	8,120	2,462	9,684	6,801	6,168	10,132
Coeficienții de corelație a domeniului cu itemii constituenți							
ITo6-01	0,644	0,686	0,645	0,686	0,645	0,686	0,645
ITo6-02	0,601	#DIV/o!	0,601	#DIV/o!	0,601	#DIV/o!	0,601
ITo6-03	0,669	0,696	0,672	0,696	0,672	0,696	0,672
ITo6-04	0,646	#DIV/o!	0,646	#DIV/o!	0,646	#DIV/o!	0,646
ITo6-05	0,594	0,763	0,601	0,763	0,601	0,763	0,601
ITo6-06	0,610	0,761	0,608	0,761	0,608	0,761	0,608
ITo6-07	0,587	0,733	0,618	0,733	0,618	0,733	0,618
ITo6-08	0,574	0,669	0,567	0,669	0,567	0,669	0,567
ITo6-09	0,514	0,590	0,519	0,590	0,519	0,590	0,519
ITo6-10	0,086	0,280	0,043	0,280	0,043	0,280	0,043
ITo6-11	0,689	0,743	0,708	0,743	0,708	0,743	0,708
ITo6-12	0,652	0,722	0,674	0,722	0,674	0,722	0,674
ITo6-13	0,607	0,720	0,649	0,720	0,649	0,720	0,649

IT06-14	0,521	0,616	0,609	0,616	0,609	0,616	0,609
---------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

(7) Raportarea la note și la sarcinile de învățare

IT07-1	Atunci când obții rezultate bune la școală, consideri că acestea se datorează efortului tău?
IT07-2	Atunci când greșești la vreuna dintre materii, vrei să știi ce anume ai greșit pentru a face mai bine data viitoare?
IT07-3	Atunci când nu știi să rezolvi un exercițiu, insiști asupra lui căutând soluția?
IT07-4	Atunci când obții rezultate slabe la școală, consideri să ai fost nedreptățit de profesori sau că ai avut ghinion?

	Scor mediu exprimat procentual				Variabilitate				Test Z de diferență între medii			
	PRM		GIM		PRM		GIM		Diferență R-N		Diferență PRM-GIM	
	(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	PRM	GIM	(R)	(N)
IT07-1	94,9%	88,1%	88,6%	90,8%	14,4%	20,6%	21,6%	17,2%	3,69	1,28	3,73	1,47
IT07-2	90,1%	77,3%	86,9%	86,0%	18,3%	29,3%	25,3%	23,3%	5,68	0,44	1,64	3,70
IT07-3	84,5%	71,4%	73,8%	77,5%	22,0%	34,8%	34,4%	29,0%	5,21	1,58	4,76	2,34
IT07-4	80,3%	84,0%	85,7%	81,8%	25,9%	25,0%	24,8%	26,4%	1,54	1,84	2,48	0,94
Total	87,2%	78,6%	81,8%	82,6%	12,7%	22,9%	22,3%	18,7%	5,05	0,52	3,65	2,19
Coeficientul Alpha-Cronbach									0,486	0,846	0,846	0,771

Corelarea reciprocă și pe domeniu a caracteristicilor

	IT07-1	IT07-2	IT07-3	IT07-4	IT07
IT07-1	1,000	0,414	0,339	0,027	0,266
IT07-2		1,000	0,580	0,010	0,769
IT07-3			1,000	-0,027	0,756
IT07-4				1,000	0,386

Analiza factorilor de influență

	Total	PRM	GIM	Rural	Urban	Feminin	Masculin
Testul Z de diferență între medii (R) – (N)							
IT07-1	6,679	3,694	1,278	6,388	2,864	4,137	5,225
IT07-2	7,180	5,679	0,440	7,558	2,638	4,399	5,641
IT07-3	8,990	5,207	1,580	8,506	4,276	5,531	7,111
IT07-4	2,231	1,542	1,836	2,501	0,570	1,342	1,765
IT07	8,359	5,048	0,523	7,680	3,937	4,869	6,749
Coeficienții de corelație a domeniului cu itemii constituenți							
IT07-1	0,266	0,374	0,202	0,374	0,202	0,374	0,202
IT07-2	0,769	0,734	0,798	0,734	0,798	0,734	0,798
IT07-3	0,756	0,768	0,750	0,768	0,750	0,768	0,750
IT07-4	0,386	0,424	0,361	0,424	0,361	0,424	0,361

(8) Factori familiali

ITo8-3	Ți se pare că părinții/ cei care au grijă de tine știu unde ești și ce faci tot timpul?
ITo8-4	Crezi că părinții/cei care au grijă de tine știu multe despre tine (de exemplu ce te face fericit/ă, ce te sperie, ce te întristează)?
ITo8-5	Vorbești cu familia ta despre ceea ce simți (de exemplu când suferi sau ești speriat/ă)?
ITo8-6	Familia ta te ajută atunci când îți este greu (de exemplu, când ești bolnav, când ai o problemă, chiar și atunci când ai făcut ceva rău)?
ITo8-7	Te simți în siguranță când ești cu familia ta?
ITo8-8	Îți plac sărbătorile și aniversările în familia ta (de exemplu, zile de sărbătoare, zile de naștere, nuntă, botez etc.)?

	Scor mediu exprimat procentual				Variabilitate				Test Z de diferență între medii			
	PRM		GIM		PRM		GIM		Diferență R-N		Diferență PRM-GIM	
	(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	PRM	GIM	(R)	(N)
ITo8-3	95,6%	91,8%	87,4%	85,5%	12,4%	18,2%	20,2%	23,1%	2,32	0,99	5,51	3,15
ITo8-4	96,7%	90,7%	89,0%	88,9%	12,9%	18,1%	19,9%	21,4%	3,61	0,02	5,00	0,89
ITo8-5	91,8%	86,4%	80,8%	82,4%	19,0%	20,5%	27,0%	28,7%	2,66	0,71	5,48	1,82
ITo8-6	97,5%	95,8%	94,7%	95,9%	10,5%	12,9%	14,8%	13,0%	1,33	0,91	2,24	0,11
ITo8-7	98,9%	96,4%	95,8%	95,9%	7,1%	11,4%	13,3%	14,0%	2,35	0,05	3,06	0,42
ITo8-8	97,7%	95,5%	95,4%	95,0%	10,2%	13,2%	13,7%	14,9%	1,67	0,31	1,93	0,35
Total	94,4%	91,9%	89,0%	89,2%	13,6%	13,5%	15,4%	16,2%	1,703	0,119	3,976	1,917
Coeficientul Alpha-Cronbach									1,027	0,921	0,912	0,906

Corelarea reciprocă și pe domeniu a caracteristicilor

	ITo8-3	ITo8-4	ITo8-5	ITo8-6	ITo8-7	ITo8-8	ITo8
ITo8-3	1,000	0,342	0,356	0,314	0,264	0,199	0,599
ITo8-4		1,000	0,451	0,369	0,324	0,319	0,654
ITo8-5			1,000	0,316	0,276	0,293	0,665
ITo8-6				1,000	0,514	0,405	0,619
ITo8-7					1,000	0,425	0,610
ITo8-8						1,000	0,597

Analiza factorilor de influență

	Total	PRM	GIM	Rural	Urban	Feminin	Masculin
Testul Z de diferență între medii (R) – (N)							
ITo8-3	6,228	2,320	0,990	5,054	3,729	3,499	4,943
ITo8-4	5,867	3,610	0,022	4,689	3,554	2,881	5,291
ITo8-5	4,853	2,659	0,711	3,947	2,830	2,556	4,147
ITo8-6	4,291	1,332	0,913	3,404	2,591	2,768	3,284
ITo8-7	4,109	2,355	0,046	3,273	2,474	2,931	2,732
ITo8-8	3,125	1,667	0,310	2,100	2,331	3,112	1,126
ITo8	5,189	1,703	0,119	3,517	3,949	3,136	3,892

	Coeficienții de corelație a domeniului cu itemii constituenți						
ITo8-3	0,599	0,638	0,559	0,638	0,559	0,638	0,559
ITo8-4	0,654	0,702	0,618	0,702	0,618	0,702	0,618
ITo8-5	0,665	0,661	0,650	0,661	0,650	0,661	0,650
ITo8-6	0,619	0,539	0,662	0,539	0,662	0,539	0,662
ITo8-7	0,610	0,588	0,617	0,588	0,617	0,588	0,617
ITo8-8	0,597	0,482	0,658	0,482	0,658	0,482	0,658

(9) Factori de context (context cultural, context spiritual)

ITo9-1	Știi oameni cu care vrei să semeni?
ITo9-2	Mergi la biserică?
ITo9-3	Participi la evenimente organizate în satul tău/cartierul tău (de exemplu zilele de sărbătoare, festivaluri)?

	Scor mediu exprimat procentual				Variabilitate				Test Z de diferență între medii			
	PRM		GIM		PRM		GIM		Diferență R-N		Diferență PRM-GIM	
	(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	PRM	GIM	(R)	(N)
ITo9-1	85,6%	89,7%	75,7%	75,0%	30,0%	21,0%	39,8%	40,1%	1,599	0,239	3,490	5,513
ITo9-2	88,3%	86,3%	81,2%	77,2%	22,1%	22,0%	25,5%	31,0%	0,889	1,738	3,392	3,818
ITo9-3	84,9%	79,3%	78,8%	75,8%	23,2%	28,6%	28,8%	29,7%	2,302	1,369	2,804	1,444
Total	84,8%	83,6%	75,9%	73,7%	19,5%	17,8%	25,1%	26,4%	0,704	1,159	4,949	5,318

Corelarea reciprocă și pe domeniu a caracteristicilor

	ITo9-1	ITo9-2	ITo9-3	ITo9
ITo9-1	1,000	0,231	0,121	0,662
ITo9-2		1,000	0,178	0,664
ITo9-3			1,000	0,584

Analiza factorilor de influență

	Total	PRM	GIM	Rural	Urban	Feminin	Masculin
	Testul Z de diferență între medii (R) – (N)						
ITo9-1	3,113	1,599	0,239	1,471	3,114	1,038	3,419
ITo9-2	1,796	0,889	1,738	1,167	1,291	1,256	1,251
ITo9-3	5,414	2,302	1,369	5,629	2,090	2,880	4,400
ITo9	5,526	0,704	1,159	3,745	4,082	3,123	4,508
	Coeficienții de corelație a domeniului cu itemii constituenți						
ITo9-1	0,662	0,559	0,678	0,559	0,678	0,559	0,678
ITo9-2	0,664	0,690	0,630	0,690	0,630	0,690	0,630
ITo9-3	0,584	0,551	0,601	0,551	0,601	0,551	0,601

(10) Abilități personale

IT10-1	Obişnuieşti să termini ceva ce ai început să faci (chiar dacă întâmpini dificultăţi)?
IT10-2	Când lucrurile nu merg cum vrei tu, se întâmplă să ţipi sau să te baţi cu alţi copii?
IT10-3	Când lucrurile nu merg cum vrei tu, te izolezi (te închizi în tine, nu mai vrei să vorbeşti cu ceilalţi)?
IT10-4	Ai ocazii în care tu poţi să le arăţi celorlalţi că ai crescut şi poţi face diferite lucruri singur(ă)?
IT10-5	Ştii la ce eşti bun(ă), la ce te pricepi?
IT10-6	Îţi place să arăţi celorlalţi că poţi face singur(ă) anumite lucruri?
IT10-7	Îţi place să depui efort pentru a face un lucru tot mai bine?
IT10-8	Ai încredere că te poţi descurca în situaţii dificile?

	Scor mediu exprimat procentual				Variabilitate				Test Z de diferenţă între medii			
	PRM		GIM		PRM		GIM		Diferenţă R-N		Diferenţă PRM-GIM	
	(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	PRM	GIM	(R)	(N)
IT10-1	90,8%	79,3%	83,3%	85,0%	17,9%	25,5%	27,5%	20,7%	5,496	0,881	3,812	2,714
IT10-2	80,2%	56,0%	75,7%	57,8%	30,0%	43,1%	33,0%	45,4%	8,804	7,049	1,780	0,656
IT10-3	82,2%	68,7%	68,1%	60,5%	25,6%	39,3%	37,9%	42,9%	4,884	2,997	5,858	2,816
IT10-4	91,6%	85,8%	86,4%	85,5%	16,9%	19,2%	22,2%	22,8%	3,174	0,508	2,900	0,162
IT10-5	94,8%	84,2%	88,8%	88,8%	14,5%	23,6%	23,3%	21,6%	5,382	0,010	3,391	2,121
IT10-6	92,0%	89,0%	86,8%	86,3%	17,9%	20,1%	21,7%	23,5%	1,525	0,230	2,907	1,305
IT10-7	93,7%	85,3%	87,2%	89,8%	13,9%	21,9%	24,1%	19,5%	4,551	1,379	3,767	2,233
IT10-8	88,7%	77,6%	80,1%	80,7%	20,6%	27,4%	26,0%	25,2%	4,922	0,325	4,286	1,397
Total	87,2%	77,6%	80,4%	77,7%	14,6%	16,9%	20,0%	17,7%	6,506	1,832	4,624	0,068
Coeficientul Alpha-Cronbach									0,869	0,778	0,879	0,808

Corelarea reciprocă şi pe domeniu a caracteristicilor

	IT10-1	IT10-2	IT10-3	IT10-4	IT10-5	IT10-6	IT10-7	IT10-8	IT10
IT10-1	1,000	0,064	0,148	0,407	0,388	0,335	0,518	0,450	0,582
IT10-2		1,000	0,328	0,052	0,047	0,036	0,086	0,067	0,392
IT10-3			1,000	0,065	0,099	0,049	0,127	0,107	0,450
IT10-4				1,000	0,430	0,410	0,414	0,359	0,596
IT10-5					1,000	0,367	0,477	0,376	0,611
IT10-6						1,000	0,427	0,349	0,588
IT10-7							1,000	0,470	0,696
IT10-8								1,000	0,619

Analiza factorilor de influenţă

	Total	PRM	GIM	Rural	Urban	Feminin	Masculin
Testul Z de diferenţă între medii (R) – (N)							
IT10-1	7,187	5,496	0,881	5,856	4,269	3,383	6,782
IT10-2	12,451	8,804	7,049	10,016	7,732	12,996	5,280
IT10-3	13,995	4,884	2,997	9,663	10,137	10,047	9,667
IT10-4	4,212	3,174	0,508	3,536	2,297	2,870	3,228
IT10-5	6,939	5,382	0,010	5,570	4,171	4,649	5,277

IT10-6	5,300	1,525	0,230	4,078	3,358	2,496	5,099
IT10-7	7,030	4,551	1,379	6,860	2,809	3,780	5,963
IT10-8	5,834	4,922	0,325	5,704	2,614	3,355	4,937
IT10	12,206	6,506	1,832	8,840	8,486	9,131	8,032
Coeficienții de corelație a domeniului cu itemii constituenți							
IT10-1	0,582	0,602	0,572	0,602	0,572	0,602	0,572
IT10-2	0,392	0,373	0,408	0,373	0,408	0,373	0,408
IT10-3	0,450	0,399	0,462	0,399	0,462	0,399	0,462
IT10-4	0,596	0,583	0,598	0,583	0,598	0,583	0,598
IT10-5	0,611	0,586	0,630	0,586	0,630	0,586	0,630
IT10-6	0,588	0,551	0,600	0,551	0,600	0,551	0,600
IT10-7	0,696	0,716	0,688	0,716	0,688	0,716	0,688
IT10-8	0,619	0,648	0,599	0,648	0,599	0,648	0,599

(11) Sprijin din partea semenilor

IT11-1	Ai prieteni cărora le pasă de tine (de exemplu, când ești bolnav, când ai nevoie de ajutor, când ești supărat)?
IT11-2	Când ai nevoie, știi cui să ceri ajutor?
IT11-3	Lumea te tratează corect (de exemplu, părinții, cadrele didactice, colegii, vecinii, alte persoane se poartă frumos cu tine atunci când și tu te porți frumos și faci lucruri bune și îți atrag atenția, te ceartă numai atunci când greșești)?

	Scor mediu exprimat procentual				Variabilitate				Test Z de diferență între medii			
	PRM		GIM		PRM		GIM		Diferență R-N		Diferență PRM-GIM	
	(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	PRM	GIM	(R)	(N)
IT11-1	93,3%	75,5%	87,5%	89,3%	19,1%	36,1%	24,9%	22,6%	6,738	0,884	2,879	5,166
IT11-2	98,5%	92,7%	91,0%	94,6%	7,9%	17,6%	20,1%	14,5%	4,003	2,251	5,490	1,157
IT11-3	94,6%	91,8%	88,6%	89,2%	13,6%	16,7%	21,6%	20,3%	1,738	0,321	3,683	1,426
Total	93,9%	85,7%	88,3%	88,9%	15,2%	18,1%	18,1%	17,7%	4,834	0,442	3,658	1,895

Corelarea reciprocă și pe domeniu a caracteristicilor

	IT11-1	IT11-2	IT11-3	IT11
IT11-1	1,000	0,224	0,190	0,691
IT11-2		1,000	0,402	0,677
IT11-3			1,000	0,672

Analiza factorilor de influență

	Total	PRM	GIM	Rural	Urban	Feminin	Masculin
Testul Z de diferență între medii (R) – (N)							
IT11-1	1,343	6,738	0,884	2,354	0,700	0,320	1,793
IT11-2	5,956	4,003	2,251	5,480	2,782	4,424	3,796
IT11-3	4,486	1,738	0,321	3,320	3,031	2,412	3,587
IT11	3,886	4,834	0,442	3,396	1,926	2,028	3,247

It12-1	2,867	2,504	1,704	3,141	0,804	0,241	4,315
It12-2	1,555	#DIV/o!	1,138	0,887	1,291	1,198	0,939
It12-5	5,204	3,181	1,336	5,028	2,238	4,050	3,036
It12-5	5,191	2,705	3,299	2,485	4,899	3,891	3,681
It12-5	1,343	6,738	0,884	2,354	0,700	0,320	1,793
It12-6	6,661	2,888	1,506	5,346	3,979	3,168	5,978
It12-7	4,460	3,562	0,920	3,856	2,272	2,083	3,684
IT12	4,050	4,408	4,543	3,098	2,581	1,711	3,760
Coeficienții de corelație a domeniului cu itemii constituenți							
It12-1	0,516	0,595	0,577	0,595	0,577	0,595	0,577
It12-2	0,544	#DIV/o!	0,544	#DIV/o!	0,544	#DIV/o!	0,544
It12-5	0,517	0,516	0,582	0,516	0,582	0,516	0,582
It12-5	0,360	0,556	0,394	0,556	0,394	0,556	0,394
It12-5	0,544	0,628	0,542	0,628	0,542	0,628	0,542
It12-6	0,534	0,578	0,637	0,578	0,637	0,578	0,637
It12-7	0,453	0,533	0,499	0,533	0,499	0,533	0,499

Pe baza analizei consistenței interne a itemilor, pe domenii, s-a putut realiza și analiza consistenței lor pe principalele grupe de factori de influență - școlari, familiali, de context și individuali – pe care o redăm mai jos. După cum se poate observa, o consistență mai redusă a itemilor se constată în cazul celor care fac parte din grupa factorilor de context (valoarea calculată a coeficientului Alpha – Cronbach este de 0,5-06).

(I.) Factori școlari

	Număr itemi	Scor mediu exprimat procentual				Variabilitate				Test Z	
		PRM		GIM		PRM		GIM		Diferență R-N	
		(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	PRM	GIM

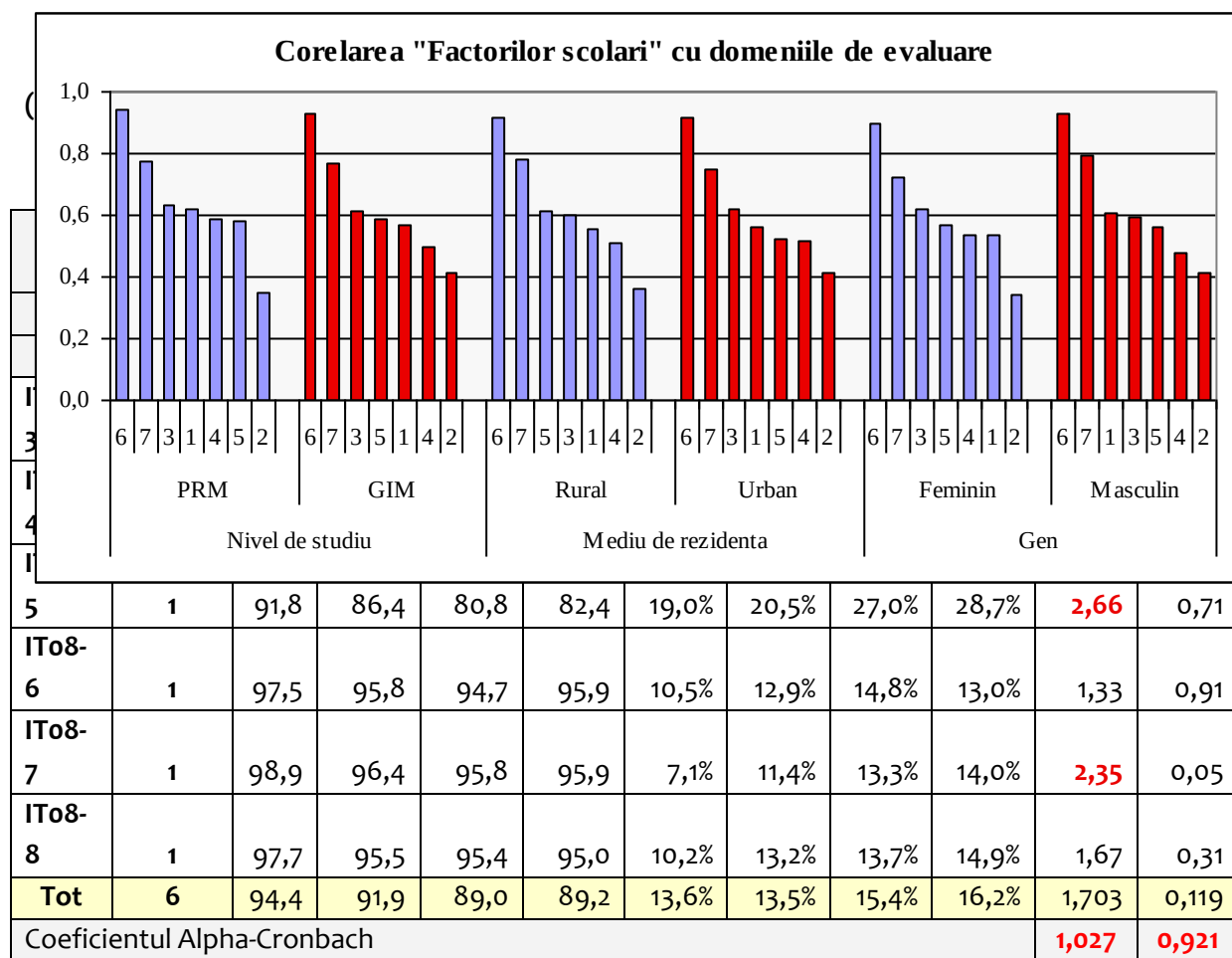
(1)	6	87,1	86,9	82,2	79,7	13,1%	13,4%	15,1%	18,9%	0,158	1,835
(2)	2	86,8	84,7	90,3	85,2	20,5%	21,6%	15,2%	22,2%	1,065	3,120
(3)	1	78,5	67,6	70,3	65,6	29,4%	38,6%	35,8%	36,4%	3,92	1,96
(4)	1	87,9	82,7	76,9	79,4	23,0%	24,5%	32,0%	28,1%	2,26	1,12
(5)	2	71,2	60,7	67,7	70,2	37,4%	41,5%	41,6%	42,2%	3,41	0,86
(6)	14	77,9	67,4	77,6	81,2	11,0%	20,2%	22,0%	16,1%	8,12	2,46
(7)	4	87,2	78,6	81,8	82,6	12,7%	22,9%	22,3%	18,7%	5,05	0,52
Tot	30	81,4	74,5	78,3	79,3	9,4%	16,0%	16,2%	14,5%	6,12	0,85
Coeficientul Alpha-Cronbach										0,617	0,705
0,631	0,577										

Corelarea reciprocă și pe domeniu a caracteristicilor

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	F.I.
(1)	1,000	0,142	0,369	0,455	0,309	0,289	0,282	0,560
(2)		1,000	0,139	0,155	0,240	0,265	0,244	0,383
(3)			1,000	0,364	0,325	0,512	0,386	0,610
(4)				1,000	0,348	0,341	0,305	0,514
(5)					1,000	0,403	0,383	0,575
(6)						1,000	0,671	0,917
(7)							1,000	0,767

Analiza factorilor de influență

	Total	PRM	GIM	Rural	Urban	Feminin	Masculin
Testul Z de diferență între medii (R) – (N)							
(1)	4,980	0,158	1,835	4,354	2,648	3,457	3,545
(2)	4,218	1,224	2,777	2,095	4,008	2,276	3,553
(3)	7,551	3,917	1,957	7,085	3,578	4,204	6,328
(4)	5,143	2,265	1,120	4,362	2,805	2,798	4,067
(5)	6,834	2,850	0,474	5,669	3,937	3,170	6,163
(6)	11,648	8,120	2,462	9,684	6,801	6,168	10,132
(7)	8,359	5,048	0,523	7,680	3,937	4,869	6,749
F.I	12,003	6,274	0,762	10,189	6,769	6,691	9,984
Coeficienții de corelație a domeniului cu itemii constituenți							
(1)	0,560	0,621	0,565	0,556	0,563	0,534	0,604
(2)	0,383	0,348	0,410	0,359	0,415	0,341	0,413
(3)	0,610	0,630	0,614	0,602	0,618	0,620	0,595
(4)	0,514	0,588	0,497	0,510	0,515	0,535	0,480
(5)	0,575	0,583	0,589	0,614	0,525	0,570	0,563
(6)	0,917	0,940	0,927	0,919	0,917	0,898	0,928
(7)	0,767	0,773	0,768	0,781	0,750	0,722	0,796

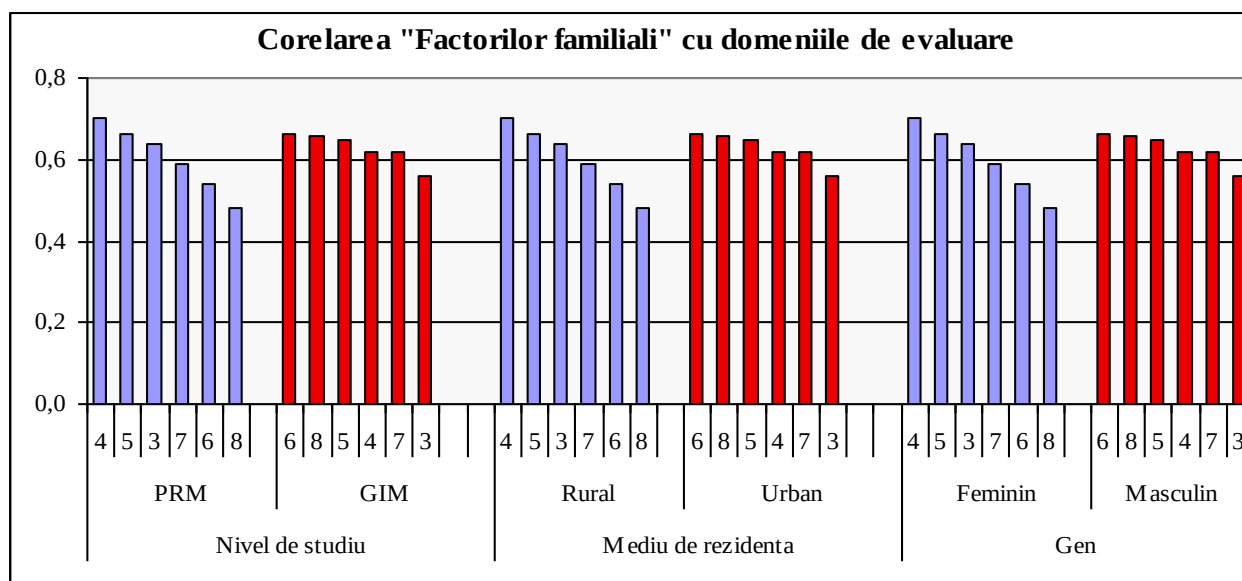
Corelarea reciprocă și pe domeniu a caracteristicilor

	ITo8-3	ITo8-4	ITo8-5	ITo8-6	ITo8-7	ITo8-8	ITo8
ITo8-3	1,000	0,342	0,356	0,314	0,264	0,199	0,599
ITo8-4		1,000	0,451	0,369	0,324	0,319	0,654
ITo8-5			1,000	0,316	0,276	0,293	0,665
ITo8-6				1,000	0,514	0,405	0,619
ITo8-7					1,000	0,425	0,610
ITo8-8						1,000	0,597

Analiza factorilor de influență

	Total	PRM	GIM	Rural	Urban	Feminin	Masculin
Testul Z de diferență între medii (R) – (N)							
ITo8-3	6,228	2,320	0,990	5,054	3,729	3,499	4,943
ITo8-4	5,867	3,610	0,022	4,689	3,554	2,881	5,291
ITo8-5	4,853	2,659	0,711	3,947	2,830	2,556	4,147
ITo8-6	4,291	1,332	0,913	3,404	2,591	2,768	3,284
ITo8-7	4,109	2,355	0,046	3,273	2,474	2,931	2,732
ITo8-8	3,125	1,667	0,310	2,100	2,331	3,112	1,126
ITo8	5,189	1,703	0,119	3,517	3,949	3,136	3,892

	Coeficienții de corelație a domeniului cu itemii constituenți						
ITo8-3	0,599	0,638	0,559	0,638	0,559	0,638	0,559
ITo8-4	0,654	0,702	0,618	0,702	0,618	0,702	0,618
ITo8-5	0,665	0,661	0,650	0,661	0,650	0,661	0,650
ITo8-6	0,619	0,539	0,662	0,539	0,662	0,539	0,662
ITo8-7	0,610	0,588	0,617	0,588	0,617	0,588	0,617
ITo8-8	0,597	0,482	0,658	0,482	0,658	0,482	0,658

(III) Factori de context (context cultural, context spiritual)

	Număr	Medie (GRD)				Variabilitate				Test Z	
	itemi	PRM		GIM		PRM		GIM		Diferență R-N	
		(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	PRM	GIM
ITo9-1	1	85,6	89,7	75,7	75,0	30,0%	21,0%	39,8%	40,1%	1,599	0,239
ITo9-2	1	88,3	86,3	81,2	77,2	22,1%	22,0%	25,5%	31,0%	0,889	1,738
ITo9-3	1	84,9	79,3	78,8	75,8	23,2%	28,6%	28,8%	29,7%	2,302	1,369
Tot	3	84,8	83,6	75,9	73,7	19,5%	17,8%	25,1%	26,4%	0,704	1,159
Coeficientul Alpha-Cronbach										0,631	0,577

Corelarea reciprocă și pe domeniu a caracteristicilor

	ITo9-1	ITo9-2	ITo9-3	ITo9
ITo9-1	1,000	0,231	0,121	0,662
ITo9-2		1,000	0,178	0,664
ITo9-3			1,000	0,584

Analiza factorilor de influență

	Total	PRM	GIM	Rural	Urban	Feminin	Masculin
	Testul Z de diferență între medii (R) – (N)						
IT09-1	3,113	1,599	0,239	1,471	3,114	1,038	3,419
IT09-2	1,796	0,889	1,738	1,167	1,291	1,256	1,251
IT09-3	5,414	2,302	1,369	5,629	2,090	2,880	4,400
IT09	5,526	0,704	1,159	3,745	4,082	3,123	4,508

(IV.) Factori individuali (total)

	Număr	Medie (GRD)				Variabilitate				Test Z	
	itemi	PRM		GIM		PRM		GIM		Diferență R-N	
		(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	(R)	(N)	PRM	GIM
(10)	8	87,2	77,6	80,4	77,7	14,6%	16,9%	20,0%	17,7%	6,506	1,832
(11)	3	93,9	85,7	88,3	88,9	15,2%	18,1%	18,1%	17,7%	4,834	0,442
(12)	7	80,5	75,2	82,7	89,1	12,7%	14,6%	20,0%	13,6%	4,408	4,543
Tot	18	85,7	78,0	82,6	84,0	12,4%	14,0%	18,0%	13,8%	6,265	1,090
Coeficientul Alpha-Cronbach										0,792	0,761

	(1)	(2)	(3)	F.IV
(1)	1,000	0,551	0,619	0,894
(2)		1,000	0,668	0,777
(3)			1,000	0,885

Analiza factorilor de influență

	Total	PRM	GIM	Rural	Urban	Feminin	Masculin
	Testul Z de diferență între medii (R) – (N)						
(1)	12,206	6,506	1,832	8,840	8,486	9,131	8,032
(2)	3,886	4,834	0,442	3,396	1,926	2,028	3,247
(3)	4,050	4,408	4,543	3,098	2,581	1,711	3,760
F.IV	8,640	6,265	1,090	6,317	6,009	5,898	6,230

ANEXA 2. Evaluarea caracteristicilor de reziliență

Factori școlari		
(1) Mediul școlar suportiv		
IT01-1	Mă simt apreciat la școală	Factor discriminant
IT01-2	Mă simt în siguranță la școală	Factor întâmplător
IT01-3	Mă simt bine la școală printre ceilalți colegi	Factor discriminant
IT01-4	Când lipsesc, se interesează cineva de ce	Factor întâmplător
IT01-5	Învățătorul mă ajută pentru a învăța mai bine	Factor întâmplător
IT01-6	Mă ajută unii colegi la unele materii	Factor discriminant
(2) Frecvența școlară		
IT02-1	Nu există perioade când nu pot veni la școală	Factor întâmplător
IT02-2	Nu plec cu părinții în timpul școlii perioade mai lungi	Factor întâmplător
(3) Comportament cooperant		
IT03-1	Comportamentul cooperant	Factor discriminant
(4) Participarea la activități extrașcolare		
IT04-1	Participarea la activități extrașcolare	Factor discriminant
(5) Participarea la pregătire suplimentară și timpul de studiu		
IT05-1	Particip la pregătire suplimentară	Factor întâmplător
IT05-2	Timpul de studiu	Factor discriminant
(6) Atitudini / Percepții față de învățare și școală		
IT06-1	Merita efortul de a învăța	Factor discriminant
IT06-2	Merita efortul de a învăța acum	Factor discriminant
IT06-3	Știu la ce îmi folosește școala	Factor discriminant
IT06-4	Învăț pentru șanse în carieră	Factor discriminant
IT06-5	Renunț la alte activități pentru a învăța	Factor discriminant
IT06-6	Mă bucur când citesc	Factor discriminant
IT06-7	Vreau să demonstrez că sunt bun la învățătură	Factor discriminant
IT06-8	Vreau ca familia să fie mândră de mine	Factor discriminant
IT06-9	Consider ca școala nu este o pierdere de vreme	Factor discriminant
IT06-10	Când învăț, nici nu știu cum trece timpul	Factor discriminant
IT06-11	Este important să mă descurc la școală	Factor discriminant
IT06-12	Învăț ușor la diferite materii	Factor discriminant
IT06-13	De obicei, răspund la ore	Factor discriminant
IT06-14	Înțeleg bine lecțiile predate	Factor discriminant
(7) Atribuiri privind învățarea		
IT07-1	Notele bune se datorează în primul rând efortului meu	Factor discriminant
IT07-2	Vreau să știu ce anume am greșit, dacă se întâmplă	Factor discriminant
IT07-3	Când nu știu să rezolv un exercițiu, insist asupra acestuia	Factor discriminant
IT07-4	Nu mă simt nedreptățit când iau note rele	Factor întâmplător
Factori familiari		

(8) Mediul familial		
ITo8-3	Părinții știu tot timpul ce fac	Factor discriminant
ITo8-4	Părinții știu multe despre mine	Factor discriminant
ITo8-5	În familie învăț lucruri folositoare de viață	Factor discriminant
ITo8-6	Familia mă ajută la greu	Factor întâmplător
ITo8-7	Mă simt în siguranță cu familia	Factor discriminant
ITo8-8	Îmi plac sărbătorile în familie	Factor întâmplător
Factori de context		
(9) Factori de context (context cultural, context spiritual)		
ITo9-1	Există oameni cu care vreau să semăn	Factor întâmplător
ITo9-2	Particip la evenimente locale	Factor întâmplător
ITo9-3	Merg la biserică	Factor discriminant
Factori individuali		
(10) Abilități personale		
IT10-1	Obişnuiesc să termin ce am început	Factor discriminant
IT10-2	Nu sunt violent dacă lucrurile nu merg bine	Factor discriminant
IT10-3	Nu mă izolez când lucrurile merg prost	Factor discriminant
IT10-4	Am ocazii să arăt că pot face diferite lucruri singur	Factor discriminant
IT10-5	Știu la ce sunt bun și mă pricep	Factor discriminant
IT10-6	Îmi place să arăt că pot face singur anumite lucruri	Factor discriminant
IT10-7	Îmi place să depun efort pentru a face un lucru tot mai bine	Factor întâmplător
IT10-8	Mă pot descurca în situații dificile	Factor discriminant
(11) Sprijin din partea semenilor		
It11-1	Am prieteni cărora le pasă de mine	Factor discriminant
It11-2	La nevoie, știu cui să cer ajutor	Factor discriminant
It11-3	Lumea mă tratează corect	Factor întâmplător
(12) Abilități sociale		
IT12-1	Împart unele lucruri cu oamenii din jurul tău	Factor discriminant
It12-2	Cooperez cu cei din jurul MEU	Factor întâmplător
IT12-3	Știu să mă comport în diferite situații	Factor discriminant
IT12-4	Mă simt bine cu alți copii	Factor discriminant
IT12-5	Am prieteni cărora le pasă de mine	Factor discriminant
IT12-6	Este important să fiu de ajutor celorlalți	Factor discriminant
IT12-7	În familie învăț lucruri folositoare de viață	Factor discriminant

BIBLIOGRAFIE

- Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL). (2003). *Program Descriptions: A companion to Safe and Sound: An educational leaders's guide to evidence-based social and emotional learning (SEL) programs*. Chicago: author.
- Cicchetti, D., & Rogosch, F. A. (1997). The role of self-organization in the promotion of resilience in maltreated children. *Development and Psychopathology*, 9, 799–817.
- Elias, M. J., Parker, S., & Rosenblatt, J. L. (2005). Building educational opportunity. In *Handbook of resilience in children* (pp. 315-336). Springer US.

- Fergus, S. & Zimmerman, M. A. (2005). Adolescent resilience: A Framework for Understanding Healthy Development in the Face of Risk. *Annual Review of Public Health*, 26, 399–419 doi:10.1146/annurev.publhealth.26.021304.144357
- Garnezy, N., Masten, A. S., & Tellegen, A. (1984). The study of stress and competence in children: A building block for developmental psychopathology. *Child Development*, 55, 97–111. doi: 10.1111/j.1467-8624.1984.tb00276.x
- Gill, S., & Reynolds, A. J. (2000). Educational expectations and school achievement of urban African American children. *Journal of School Psychology*, 37(4), 403-424.
- Glass, G. V. (2002). Teacher characteristics. In A. Molnar (Ed.), *School reform proposals: The research evidence*. Disponibil online la: <http://epsl.asu.edu/epru/documents/EPRU%202002-101/epru-2002-101.htm>
- Jain, S., Buka, S. L., Subramanian, S. V., & Molnar, B. E. (2012). Protective factors for youth exposed to violence: Role of developmental assets in building emotional resilience. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 10, 107–129. doi: 10.1177/1541204011424735
- Kuklinski, M. R., & Weinstein, R. S. (2001). Classroom and developmental differences in a path model of teacher expectancy effects. *Child development*, 72(5), 1554-1578.
- Luthar, S. S. (2006). Resilience in development: A synthesis of research across five decades. In D. Cicchetti & D. J. Cohen (eds.), *Developmental psychopathology (Risk, disorder, and adaptation) 2nd ed.*, Vol. 3, pp. 739-795). Hoboken, NJ: Wiley.
- Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future research. *Child Development*, 71, 543–562. doi: 10.1111/1467-8624.00164.
- Luthar, S. S., Lyman, E. L., & Crossman, E. J. (2014). Resilience and Positive Psychology. In M. Lewis and K.D. Rudolph (eds.), *Handbook of Developmental Psychopathology* (3rd ed., pp. 125-140). Springer Science+Business Media New York. doi:10.1007/978-1-4614-9608-3_7.
- Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychologist*, 56 (3), 227–238. doi: 10.1037/0003-066X.56.3.227.
- Masten, A. S. (2007). Resilience in developing systems: Progress and promise as the fourth wave rises. *Development and Psychopathology*, 19, 921–930. doi: 10.1017/S0954579407000442
- Masten, A. S. (2011). Resilience in children threatened by extreme adversity: Frameworks for research, practice, and translational synergy. *Development and Psychopathology*, 23, 493–506.
- Masten, A. S. (2012). Risk and resilience in development. In P. D. Zelazo (Ed.), *Oxford handbook of developmental psychology*. New York, NY: Oxford University Press (in press).
- Masten, A.S. (2014). *Ordinary magic: resilience in development*. The Guilford Press
- Masten, A. S., & Cicchetti, D. (2012). Risk and resilience in development and psychopathology: The legacy of Norman Garnezy. *Development and Psychopathology*, 24, 333–334. doi: 10.1017/S0954579412000016.
- Masten, A. S., & Reed, M.-G. (2002). Resilience in development. In C. R. Snyder & S. J. Lopez (Eds.), *The handbook of positive psychology* (pp. 74–88). New York, NY: Oxford University Press.
- Masten, A. S., & Tellegen, A. (2012). Resilience in developmental psychopathology: Contributions of the Project Competence Longitudinal Study. *Development and Psychopathology*, 24, 345–361. doi: 10.1017/S095457941200003X.

- OECD (2011). *Against the Odds: Disadvantaged Students Who Succeed in School*, OECD Publishing.
doi: 10.1787/9789264090873-en
- Rosenthal, R., & Jacobson, L. (1968). *Pygmalion in the classroom: Teacher expectation and pupils' intellectual development*. Holt, Rinehart & Winston.
- Rosenthal, R., & Rubin, D. B. (1978). Interpersonal expectancy effects: The first 345 studies. *Behavioral and Brain Sciences*, 1, 377-415.
- Rutter, M. (2000). Resilience reconsidered: Conceptual considerations, empirical findings, and policy implications. In J. P. Shonkoff & S. J. Meisels (Eds.), *Handbook of early intervention* (2nd ed., pp. 651–681). New York, NY: Cambridge University Press.
- Rutter, M. (2012). Resilience as a dynamic concept. *Development and Psychopathology*, 24, 335–344. doi: 10.1017/S0954579412000028.
- Toth, S. L., Pianta, R. C., & Erickson, M. F. (2011). From research to practice: Developmental contributions to the field of prevention science. In D. Cicchetti & G. I. Roisman (Eds.), *The origins and organization of adaptation and maladaptation: Minnesota symposia on child psychology* (Vol. 36). New York, NY: Wiley.
- Țibu, S., Goia, D., Andrei, A., Botnariuc, P., Călineci, M.C., Gavriliță, A., Tăsica, L. (2014). *Parteneriatul școală-familie-comunitate*. Editura Universitară, București
- Werner, E. E., & Smith, R. S. (1992). *Overcoming the odds: High risk children from birth to adulthood*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Wyman, P. A. (2003). Emerging perspectives on context-specificity of children's adaptation and resilience: Evidence from a decade of research with urban children in adversity. In S. S. Luthar (Ed.), *Resilience and vulnerability: Adaptation in the context of childhood adversities* (pp. 293–317). New York: Cambridge University Press.
- Wright, M. O'D., Masten, A. S., & Narayan, A.J. (2013). Resilience Processes in Development: Four Waves of Research on Positive Adaptation in the Context of Adversity. In S. Goldstein and R.B. Brooks (eds.), *Handbook of Resilience in Children* (2nd ed., pp. 15-39). Springer Science+Business Media New York. doi: 10.1007/978-1-4614-3661-4_2.